

Aida İMANQULİYEVƏ

AZƏRBAYCANIN
ELM
VƏ MƏDƏNİYYƏT
XADİMLƏRİ
bibliografiya

AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
MƏRKƏZİ ELMİ KİTABXANA

---

*Azərbaycanın
elm və mədəniyyət xadimləri*

AİDA
NƏSİR qızı
İMANQULİYEVƏ

BİBLİOQRAFIYA

Axf-256566

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

BAKİ – ELM – 2009

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК
АЗЕРБАЙДЖАНА
ЦЕНТРАЛЬНАЯ НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА

---

*Деятели науки и культуры
Азербайджана*

**АИДА НАСИР ГЫЗЫ
ИМАНГУЛИЕВА**

БИБЛИОГРАФИЯ

БАКУ – ЭЛМ – 2009

AZERBAIJAN NATIONAL ACADEMY of SCIENCES
CENTRAL SCIENTIFIC LIBRARY

---

*Azerbaijan's
science and cultural workers*

**AIDA NASIR
IMANKULIYEVA**

BIBLIOGRAPHY

BAKI – «ELM» – 2009

Tərtibçi-müəlliflər:	Aybəniz Əliyeva-Kəngərli, <i>filologiya elmləri namizədi</i> İsmət Səfərov, <i>Azərbaycan Jurnalistlər</i> <i>Birliyinin üzvü</i>
Redaktor:	Vasim Məmmədəliyev, <i>akademik</i>
Авторы- составители:	Айбениз Алиева-Кенгерли, <i>кандидат филологических наук</i> Исмет Сафаров, <i>Член Союза Журналистов</i> <i>Азербайджана</i>
Редактор:	Васим Мамедалиев, <i>академик</i>
Compilers:	Aybeniz Aliyeva-Kengherli – <i>PhD in philology</i> Ismat Safarov – member of the <i>Azerbaijan Journalists' Union</i>
Editors:	Vasim Mammadaliyev <i>akademik</i>

ISBN 978 – 9952 – 44 – 7

Aida Nəsir qızı İmanquliyeva. *Bibliografiya (Azərbaycan elm və mədəniyyət xadimləri) – Bakı: "Elm", 2010. – 248 səh.*

4406000000
655(07) – 2010

© "Elm" nəşriyyatı, 2009

TƏRTİBÇİ-MÜƏLLİFLƏRDƏN

Görkəmli şərqşünas-alim, Azərbaycanda ərəbşünaslıq üzrə ilk qadın filologiya elmləri doktoru, professor Aida Nəsir qızı İmanquliyevanın əsərlərinin biblioqrafik göstəricisi 1964-2009-cu illərdə Azərbaycan, rus, ingilis və digər dillərdə nəşr olunmuş monoqrafiya, məcmuə, elmi simpozium, sessiya və konfrans materiallarını və dövrü mətbuatda çap olunmuş məqalələri əhatə edir.

Biblioqrafiyaya daxil edilmiş materiallar bölmələr üzrə və xronoloji qaydada yerləşdirilmişdir. Biblioqrafik göstəricidə A.İmanquliyevanın həyat və fəaliyyətini əks etdirən oçerklər, həyatının əsas tarixləri verilmişdir.

Millət vəkili, Azərbaycan MEA akademik Z.M.Bünyadov adına Şərqşünaslıq İnstitutunun direktoru, filologiya elmləri doktoru, professor Gövhər Baxşəliyevanın «Professor Aida İmanquliyevanın Azərbaycan Şərqşünaslıq elminin inkişafında rolu» və AMEA-nın müxbir üzvü, fəlsəfə elmləri doktoru, professor Səlahəddin Xəlilovun «Aida İmanquliyevanın yaradıcılığında fəlsəfi və ədəbi-bədii komparativistika» adlı qısa oçerkləri görkəmli şərqşünas alimin möhtəşəm şəxsiyyətini, alim qüdrətini oxuculara çatdırır.

«Görkəmli dövlət, elm və mədəniyyət xadimləri Aida İmanquliyeva haqqında» bölməsində Azərbaycanın görkəmli alimləri – akademiklər: Ağamusa Axundovun, Bəkir Nəbiyev, Cəmil Quliyev, Teymur Bünyadov, Abel Məhərrəmov, mərhum Ziya Bünyadov, Fəraməz Maqşudov və başqalarının, eyni zamanda Rusiyanın görkəmli şərqşünas alimləri İ.Y.Bilik, A.A.Dolinina, İ.M.Filştinski, A.B.Kudelin və V.N.Kurniçenkonun ürək sözləri öz əksini tapmışdır.

«Əsərlərinin bibliografiyası» bölməsində alimin «Cübran Xəlil Cübran», «Qələmlər birliyi» və Mixail Nüaymə» və «Yeni ərəb ədəbiyyatının korifeyləri» kitabları, habelə ərəb ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələri Mixail Nüaymə, Cübran Xəlil Cübran, Əmin ər-Reyhani, Şühabəddin Yəhya Sührəvərdin, mütərəqqi Livan şairi Mişel Süleyman haqqında çox qiymətli kitab və məqalələr əks olunub.

Kitabın «Tərcümələri» bölməsində Mixail Nüaymənin «Buz əriyəcək», «İnsan və quş», «Qu-qu» saati», Mahmud əz-Zahirin «Üsyan», Məhəmməd Dibin «Hasin dermək», Sahib Camalın «Yusif», Süheyl İdrisin «Azadlıq» və Qənəma Məcid Zeyyin «Növbəyə dayanmaq» və s. alim tərəfindən tərcümə olunan hekayələri öz əksini tapıb.

Göstəriciyə Aida xanım İmanquliyevanın redaktə etdiyi əsərlər, dissertantlara elmi rəhbərliyini əks etdirən bölmələr də daxil edilib. Bibliografiyadan istifadəni asanlaşdırmaq məqsədilə alimin əsərlərinin, müştərək müəlliflərin və haqqında yazan müəlliflərin əlifba göstəricisi də verilmişdir.

ОТ АВТОРОВ – СОСТАВИТЕЛЕЙ

Библиографический указатель произведений выдающегося ученого-востоковеда, первой в Азербайджане женщины – доктора филологических наук - арабиста, профессора Аиды Насир гызы Имангулиевой охватывает период с 1964-го по 2009 год и включает монографии ученого, материалы симпозиумов, научных сессий и конференций, а также статьи об ученом, опубликованные в периодической печати на азербайджанском, русском, английском и других языках.

Материалы, вошедшие в библиографический указатель, представлены в отдельных разделах и расположены в хронологическом порядке. В библиографическом указателе даются основные даты жизни и научной деятельности А.Имангулиевой и краткие очерки о ней.

Авторы кратких очерков об ученом - депутат Милли Меджлиса, директор Института востоковедения имени академика З.М.Буниятова, доктор филологических наук, профессор Гевхер Бахшалиева и член-корреспондент НАНА, доктор философских наук, профессор Салахаддин Халилов раскрывают роль и заслуги Аиды ханум Имангулиевой в развитии азербайджанского востоковедения.

В разделе «Выдающиеся деятели государства, науки и культуры об Аиде Имангулиевой» нашли свое отражение высказывания видных ученых Азербайджана – академиков: Агамуса Ахундова, Бекира Набиева, Теймура Буниятова, Джамали Гулиева, Абея Магеррамова, ныне покойных - Зии Буниятова, Фарамза Максудова и других, а также видных российских ученых-востоковедов И.Е.Билык, А.А.Долинина, И.М.Фильштинского, А.В.Куделина и В.Н.Кирпиченко.

В разделе указателя «Библиография трудов» представлены книги А.Имангулиевой «Джубран Халил Джубран», «Ассоциация пера» и Михаил Нуайме» и «Корифеи новоарабской литературы», а также ценные издания и материалы о видных представителях арабской литературы Михаиле Нуайме, Джубран Халил Джубране, Амин ар-Рейхани, Шухабеддин Яхья Сихраверди, ливанском поэте Мишеле Сулеймане.

В разделе «Переводы» отражены переведенные ученым рассказы Михаила Нуайме «Лед тает», «Человек и птица», «Ку-ку» часы», Махмуда аз-Захира «Восстание», Магомеда Дибина «Хасин Дермек», Сахиба Джамала «Юсиф», Сухейла Идриса «Свобода», Ганем Меджид Зейиба «Стоять на очереди» и другие.

В указатель включены работы, отредактированные А. Имангулиевой и диссертации, научным руководителем которых она была. Библиография снабжена вспомогательным аппаратом, включающим алфавитный указатель трудов ученого, именной указатель соавторов и авторов, написавших и жизни и деятельности А.Имангулиевой.

PREFACE FROM AUTHORS

The bibliographic index of the outstanding representative of Azerbaijan Arabic studing science, the first woman doctor of philological sciences on Arabic studing, professor, the member of Azerbaijan Writers Unification Aida Nasir gisi Imanguliyeva's works covers monographs, collections, scientific sessions symposium materials and the articles in periodicals which are given in Azerbaijan, Russian and other languages in 1964-2009 years.

The readers will be aquatinted with the books "Jubran Khalil Jubran", "Unification of pens" and "Mikhail Nuayma" and "Coryphaeus of new arab literature" more over with the books and articles about the famous representatives of Arab literature such as Mikhail Nuayma, Jurban Khalil Jurban, Amin ar-Reyhani, Shuhabeddin Yahya Suhraverdi and an advanced Livan poet Mishel Suleyman.

The materials included into this bibliography are placed chronologically. There are sections which are reflected Aida Imanguliyeva's translations, her editing works, her scientific leadership researches in the bibliographic index.

Mikhail Nuayma's "Ice will be melted, "Man and bird", "The clock making gu-gu", Mahmud as Zahir's "Revolt", Muhammad Dibin's "Hasin dermak", Sahib Jamal's "Yusif", Suheyl Idris's "Freedom" and Ganama Majid Zeyyib's "Stand in a quene" stories and other materials are shown in the "Translations" section.

In the short sketch about the life and creation of the scientist have been given the main dates of her life and heart words of Azerbaijanian and Russian oriental studying scientists and scientific man of science and cultural workers of Azerbaijan and Russia about Aida İmanguliyeva and also the literature about scientist's life and creature represented in the index.

The national deputy, the director of Oriental Institute of ANAS named after Z.M.Bunyardov, doctor of philological sciences, professor, Govhar Bakhshaliyeva's short essay "The role of professor Aida İmanguliyeva in the development of Azerbaijan oriental studying science" bring readers notice grandiose personality and scientist power of outstanding scientist.

In the section "The government, scientific man of science and cultural workers about Aida İmanguliyeva", the heart words of members of National Academy of Sciences of Azerbaijan, academicians: Bakir Nəbiyev, Ağamusa Akhundov, Jamil Guliyev, Teymur Bunyardov, Abel Maharramov, the deceased Ziya Bunyardov, Fəramaz Maqşudov and other Azerbaijan scientists with the including famous Russian orientalists I.Y.Bilik, A. A. Dolinina, İ.M.Filshtinski and A.B.Kudelin's are reflected in the index.

In order to make easy the use of bibliography there given alphabetic index of the works of scientist and the authors who wrote about her.

HƏYATI VƏ ELMI FƏALİYYƏTİNİN ƏSAS TARİXLƏRİ

Aida Nəsir qızı İmanguliyeva 1939-cu il oktyabrın 10-da Bakıda anadan olmuşdur.

- 1947-ci il** - Bakıda 132 saylı orta məktəbin birinci sinfinə daxil olmuşdur.
- 1957-ci il** - Orta məktəbi qızıl medalla bitirmişdir.
- 1957-1961-ci illər** - S.M. Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universitetinin şərqşünaslıq fakültəsinin tələbəsi olmuşdur.
- 1962-ci il** - Universitetdə təhsilini fərqlənmə diplomu ilə başa vurduqdan sonra şərqşünaslıq fakültəsinin Yaxın Şərq xalqları ədəbiyyatı tarixi kafedrasında aspiranturaya qəbul olunur və həmin müddətdən etibarən həyatının sonuna kimi ərəb məhcər ədəbiyyatının tədqiqi ilə məşğul olur.

- 1966-cı il** - Moskvada «Qələmlər birliyi» və onun Mixail Nüaymənin yaradıcılığında rolu» mövzusunda namizədlik dissertasiyasını müdafiə edərək, filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almışdır.
- Azərbaycan EA-nın Şərqsünaslıq İnstitutunda kiçik elmi işçi vəzifəsində çalışmışdır.
- 1970-ci il** - Azərbaycan EA-nın Şərqsünaslıq İnstitutunda «Ərəb ədəbiyyatı» qrupunda kiçik elmi işçi.
- 1972-ci il** - «Ərəb ədəbiyyatı» qrupunun rəhbəri təyin edilmişdir.
- 1973-cü il** - Azərbaycan EA-nın Şərqsünaslıq İnstitutunda baş elmi işçi vəzifəsində çalışmışdır.
- 1973-1992-ън илляр** - Bakı Dövlət Universitetində müntəzəm olaraq ərəb ədəbiyyatı tarixi üzrə mühazirələr oxumuş, dissertasiya və diplom işlərinə rəhbərlik etmişdir.

- 1975-ci il** - Moskvada «Qələmlər birliyi» və Mixail Nüaymə» və Bakıda «Cübran Xəlil Cübran (həyatı və yaradıcılığı)» kitabları nəşr olunmuşdur.
- 1976-cı il** - Azərbaycan EA-nın Şərqsünaslıq İnstitutunda «Ərəb filologiyası» şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışmışdır.
- 1981-ci il** - Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının üzvlüyünə qəbul edilmişdir.
- 1983-cü il** - Görkəmli şərqsünas alim, akademik İ.Y. Kraçkovskinin anadan olmasının 100 illiyinə həsr olunmuş elmi konfransda çıxış etmişdir (Moskva ş.).
- Şərqsünasların II Ümumittifaq konfransında «Ərəb-məhcər ədəbiyyatının əsas istiqamətləri» mövzusunda məruzə ilə çıxış etmişdir (Bakı ş.).

- 1987-ci il - Almaniyanın Qall şəhərində dünya şərqşünaslarının II simpoziumunda ərəb yazıçıları Cübran Xəlil Cübran, Mixail Nüaymə və Əmin ər-Reyhanın həyat və yaradıcılığı haqqında məruzə ilə çıxış etmişdir.
- 1988-ci il - Azərbaycan EA Şərqşünaslıq İnstitutunun direktorunun elmi işlər üzrə müavini seçilmişdir.
- 1989-cu il - Tbilisi şəhərində Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri Cübran Xəlil Cübran, Mixail Nüaymə və Əmin ər-Reyhani yaradıcılığına dair doktorluq dissertasiyasını müdafiə etmişdir.
- Poltava şəhərində Mixail Nüaymənin 100 illiyinə həsr olunmuş elmi konfransda əsas məruzə ilə çıxış etmişdir.
- 1991-ci il - SSRİ Nazirlər Soveti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının qərarı ilə «Xarici Asiya və Afrika xalqları ədəbiyyatı» ixtisası üzrə

Arxf-256566

1991-1992-ci illər

1992-ci il, may

1992-ci il,
19 oktyabr

1999-cu il

2002-ci il

professor elmi rütbəsi verilmişdir.
- «Yeni ərəb ədəbiyyatının korifeyləri» kitabı Bakıda rus dilində nəşr edilmişdir.

- Azərbaycan EA Şərqşünaslıq İnstitutunun direktoru vəzifəsində işləmişdir.

- Bakıda Ümumittifaq şərqşünaslarının II konfransında məruzə ilə çıxış etmişdir.

- Yaradıcılığının çiçəklənən vaxtında, 53 yaşında dünyasını dəyişmişdir.

- Anadan olmasının 60 illiyi münasibətilə elmi sessiya keçirilmişdir.

- «Cübran Xəlil Cübran», «Qələmlər birliyi» və Mixail Nüaymə» monoqrafiyaları Azərbaycan dilində çapdan çıxmışdır.

2003-cü il - «Yeni ərəb ədəbiyyatının korifeyləri (XX əsrin əvvəllərində Şərq və Qərb ədəbiyyatının qarşılıqlı əlaqəsi problemlərinə dair)» kitabı Azərbaycan dilində işıq üzü görmüşdür.

2004-cü il - Anadan olmasının 65 illiyi münasibətilə Bakıda «Şərq və Qərb: ortaq mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr» mövzusunda beynəlxalq elmi konfrans keçirilmişdir.

2005-ci il - «Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri» gürcü dilinə tərcümə olunmuş kitabının təqdimat mərasimi olmuşdur (Tbilisi ş.).
- Sankt-Peterburq Dövlət Universitetinin xatirə medalı ilə təltif edilmişdir.

2006-cı il - «Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri» kitabının təqdimat mərasimi keçirilmişdir.
- Bakı Dövlət Universitetində alimin anım günü qeyd olunmuşdur.

2007-ci il - Türkiyədə «Yeni ərəb ədəbiyyatının korifeyləri» kitabı türk dilində nəfis şəkildə çapdan çıxmışdır.
- Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsində alimin doğum günü qeyd olunmuşdur.

2008-ci il - AMEA-nın Şərqsünaslıq İnstitutunda alimin doğum gününə həsr edilmiş tədbir keçirilmişdir.

2009-cu il - Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyəti professor Aida Nəsir qızı İmanquliyevanın anadan olmasının 70 illiyi ilə əlaqədar tədbirlər keçirmək haqqında qərar qəbul etmişdir.

ОСНОВНЫЕ ДАТЫ ЖИЗНИ И НАУЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аида Насир гызы Имангулиева родилась
10 октября 1939 года в городе Баку.

- 1947 г. – Поступила в 1-й класс средней школы № 132 г. Баку.
- 1957 г. – Окончила среднюю школу с золотой медалью.
- 1957-1961 гг. – Студентка факультета востоковедения Азербайджанского государственного университета им. С.М. Кирова.
- 1962 г. – После завершения учебы в университете с отличием поступила в аспирантуру на кафедре «Истории литературы народов Ближнего Востока» факультета востоковедения, и с этого времени до конца своей жизни занималась исследованиями в области арабской эмигрантской литературы.

- 1966 г. – Защитила кандидатскую диссертацию в Москве на тему: «Ассоциация пера» и ее роль в творчестве Михаила Нуайме» и получила ученую степень кандидата филологических наук.
– Младший научный сотрудник Института востоковедения АН Азербайджана.
- 1970 г. – Младший научный сотрудник группы арабской литературы в Институте востоковедения АН Азербайджана.
- 1972 г. – Назначена руководителем группы арабской литературы в Институте востоковедения АН Азербайджана.
- 1973 г. – Старший научный сотрудник Института востоковедения АН Азербайджана.
- 1973-1992 гг. Читала лекции по истории арабской литературы, была руководителем диссертационных и дипломных работ в Бакинском государственном университете.

- 1975 г. – Книга ученого «Ассоциация пера» и Михаил Нуайме» издана на русском языке в Москве.
– Книга «Джубран Халил Джубран» издана на русском языке в Баку.
- 1976 г. – Заведующая отделом арабской литературы в Институте востоковедения АН Азербайджана.
- 1981 г. – Член Союза Писателей Азербайджана.
- 1983 г. – Выступила с докладом на научной конференции, посвященной 100-летию со дня рождения выдающегося ученого-востоковеда И.Ю. Крачковского, проходившей в Москве.
– Выступила с докладом на тему: «Основные направления арабской эмигрантской литературы» на 2-й Всесоюзной конференции востоковедов, проходившей в Баку.
- 1987 г. – Выступила с докладом о жизни и деятельности арабских писателей Джубран Халил Джубрана,

Михаила Нуайме и Амина ар-Рейхана на 2-м Всемирном симпозиуме в городе Галле (Германия).

- 1988 г. – Заместитель директора по научной части Института востоковедения АН Азербайджана.
- 1989 г. – Защитила докторскую диссертацию в Тбилиси на тему: «О деятельности корифеев новоарабской литературы Джубран Халил Джубрана, Михаила Нуайме и Амина ар-Рейхани».
– Выступила с докладом на научной конференции, посвященной 100-летию Михаила Нуайме в городе Полтава.
- 1991 г. – По решению Высшей Аттестационной Комиссии при Совете Министров СССР получила научное звание профессора по специальности «Зарубежная литература народов Азии и Африки».
– Книга «Корифеи новоарабской литературы» издана в Баку на русском языке.

- 1991-1992 гг. – Директор Института востоковедения АН Азербайджана.
- 1992 г., Май – Выступила с докладом на Всесоюзной научной конференции в городе Баку.
- 1992 г. – 19 сентября в возрасте 53 лет ушла из жизни.
- 1999 г. – В связи с 60-летием со дня рождения в городе Баку проведена научная сессия.
- 2002 г. – Изданы монографии «Джубран Халил Джубран» и «Ассоциация пера» и Михаил Нуайме» на азербайджанском языке.
- 2003 г. – Вышла из печати монография «Корифеи новоарабской литературы: к проблемам взаимосвязи восточной и западной литературы в начале XX века».

- 2004 г. – В связи с 65-летием со дня рождения в городе Баку проведена научная сессия на тему: «Восток и Запад: общие духовные ценности, научно-культурные связи».
- 2005 г. – Состоялась презентация книги «Корифеи новоарабской литературы», переведенной на грузинский язык (г.Тбилиси).
– Удостоена Памятной медали Санкт-Петербургского университета.
- 2006 г. – В фонде Гейдара Алиева состоялась церемония, посвященная презентации книги ученого «Корифеи новоарабской литературы».
– Почтена память выдающегося ученого-востоковеда в Бакинском государственном университете.
- 2007 г. – Состоялась презентация книги, изданной в Стамбуле на турецком языке «Корифеи новоарабской литературы» в переводе профессора-

доктора Махмуда Эрола Клыпча, участвующего на этом мероприятии (г. Баку).

– Отмечен день рождения выдающегося ученого в Государственном Комитете по проблемам семьи, женщин и детей.

2008 г.

– Состоялось мероприятие, посвященное дню рождения ученого в Институте востоковедения Национальной Академии наук Азербайджана.

2009 г.

– Президиумом Национальной Академии наук Азербайджана принято постановление о проведении мероприятий в связи с 70-летием со дня рождения доктора филологических наук, профессора Аиды Имангулиевой.

THE MAIN DATES OF LIFE AND ACTIVITY

**Aida Nasir gizi Imanguliyeva was born
10 October, 1939 in Baku.**

- 1947 - went to school number 132 in Baku.
- 1957 - finished this school with gold medal.
- 1957-1961 - was a student at the Oriental studies faculty of Azerbaijan State University named after S.M.Kirov.
- 1962 - after graduating University with honours diploma she entered post-graduate courses of Near Eastern people literature history department and from that time till the end of her life she had been busy with the investigation Arab-Emigrant literature.
- 1966 - defending candidate dissertation named "Pens Unity" and its role in Mixail Nuayman's creation" in Mos-

- cow she got degree candidate of philological sciences.
- worked at the Institute of Oriental studies of ANAS as a junior scientific worker.
- 1970 - worked as a junior scientific worker in "Arab literature" group at the Institute of Oriental Studies of ANAS.
- 1972 - was appointed head of "Arab literature" group.
- 1973 - worked as a senior scientific worker at the Institut of Oriental studies of ANAS.
- 1973-1992 - regularly made lectures on history of Arab literature in Baku State University, she was a leadership of dissertation & diploma works.
- 1975 - were published the books "Pens Unity" and "Mikhail Nuayma" in Moscow and "Jurban Khalil Jurban (life and creation)" in Baku.

- 1976 - she was a chief of "Arab philology" departent of the Institute of Oriental Studies of ANAS.
- 1981 was taken to the member of Azerbaijan Writes Unity.
- 1983 - had made speech at the conference devoted to the 100 jubilee of the birth of outstanding orientalist, academician I.Y.Krachkovski in Moscow
- made a speech on theme "The Main Directions of Arab-Emigrant Literature" in the Second Conference of All Union Orientalists.
- 1987 - made a report about the life and creation of arab writers Jurban Khalil Jurban, Mikhail Nuayma, Amin al-Reyhan at the II symposium of world orientalists in Gall city of Germany.
- 1988 - was choosen an assistant of director on scientific works of the Institute of Oriental studies of ANAS.

- 1989 - Jurban Khalil Jurban, Mikhail Nuayma, Amin ar-Reyhani defended doctor's dissertation named "Coryphaeus of new arab literature" in Tbilisi.
- made a lecture at the scientific conference devoted to the 100 birth anniversary of Mikhail Nuayma in Poltava.
- 1991 -according to the decision of Higher Attestation Commission attached to the Council of Ministers of USSR was given an academic rank professor on "Literature of People of Foreign Asia and Africa".
- was published the book "The Coryphaeus of New Arab Literature" in Russian in Baku.
- 1991-1992 - was a director of the Institute of Oriental studies of ANAS.
- 1992, May - made a speech at the II Conference of All Union Orientalists in Baku.

- 1992, 19 October - died in her 53 years when her creation flo- wered.
- 1999 -was held scientific session on the occasion of 60 anniversary of her birth.
- 2002 - the monographs "Jurban Khalil Jurban", "Pens Unity" and "Mikhail Nuayma" were published in Azerbaijan.
- 2003 - "The Book Coryphaeus of New Arab Literature (about interrelation between Eastern and Western literature at the beginning of XX century)" was published in Azerbaijan language.
- 2004 - held an International Scientific Conference on the occasion of 65 birth of her anniversary on the "East and West: common spiritual values, scientific-cultural relations theme".
- 2005 - held presentation of "Coryphaeus of New Arab Literature" book which was

translated into Georgian language in Tbilisi.

- was awarded with memorial medal of Saint Petersburg University.

**PROFESSOR AIDA İMANQULİYEVANIN
AZƏRBAYCAN ŞƏRQŞÜNASLIQ
ELMİNİN İNKİŞAFINDA ROLU**

“Öz əsərlərində yaşayanlar ölmürlər”

Kristian Bovio

2006 - held presentation of “The Coryphaeus of New Arab Literature” book of outstanding orientalist Aida İmanquliyeva in Heydar Aliyev fund.

- was celebrated memorial day of outstanding orientalist Aida İmanquliyeva in Baku State University.

2007 – “The Coryphaeus of New Arab Literature” book was published in a fine form in Turkish language in Turkey.

- was celebrated memorial day of Aida İmanquliyeva on Family, Woman and Child problems in State Committee.

2008 - held measure devoted to the Aida İmanquliyeva memorial day in the Institute of Oriental studies

2009 Presidium of Azerbaijan National Academy of sciences made decision about the measures dealing with the 70 anniversary of professor Aida İmanquliyeva.

Azərbaycan elminin çoxəsrlik inkişafı tarixində XX əsrin xüsusi yeri var. Məhz bu zaman ölkəmizdə elmin ən müxtəlif sahələrinin çağdaş metodologiya əsasında sistemli inkişafı və çiçəklənməsi başlanır. Digər elm sahələri ilə yanaşı ictimai və humanitar elmlər də sürətlə inkişaf edir, milli və ümumbəşər elminə dəyərli töhfələr verir. Bu sırada Azərbaycan şərqşünaslıq elmi ayrıca qeyd olunmalıdır. Məhz bu dövrdə Rusiya və Avropa şərqşünaslığının ən mütərəqqi ənənələri və milli təcrübə zəminində respublikamızda şərqşünaslıq elminin ən müxtəlif sahələri intensiv təşəkkül və təkamül mərhələsi yaşamış, qüdrətli elmi potensial yaranmış, yüksək ixtisaslı milli şərqşünas kadrlar yetişmişdir. Hər əsəri elmdə yeni söz, yeni tapıntı olan parlaq alimlər, işıqlı şəxsiyyətlər öz fundamental tədqiqatları ilə Azərbaycan şərqşünaslığının özünəməxsus simasını müəyyənləşdirib, keçmiş sovet şərqşünaslığında xüsusi “Azərbaycan məktəbi”nin mövcudluğunun etiraf olunmasını təmin etmişlər. Görkəmli şərqşünas-alim, Azərbaycanda ərəbşünaslıq üzrə ilk qadın filologiya elmləri doktoru, professor Aida xanım

İmanquliyeva həmin məktəbin inkişafında böyük xidmətləri olan, eyni zamanda keçmiş ittifaq və dünya miqyasında onu layiqincə təmsil edən nüfuzlu alimlərimizdən olmuşdur. Dərin nəzəri bilikləri, analitik təfəkkürü, geniş erudisiyası, zəngin mütaliəsi, bir neçə Şərq və Qərb dillərini bilməsi sayəsində apardığı tədqiqatlar və yazdığı əsərlər qısa bir vaxt ərzində ona nəinki keçmiş Sovetlər Birliyində, hətta bir çox xarici ölkələrdə geniş şöhrət gətirmişdir.

Aida Nəsir qızı İmanquliyeva 1939-cu il oktyabrın 10-da Bakı şəhərində ziyalı ailəsində anadan olmuşdur. 1957-ci ildə Bakı şəhərinin 132 saylı orta məktəbini qızıl medalla bitirmişdir. 1957-ci ildə S.M.Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki BDU-nun) şərqşünaslıq fakültəsinin ərəb filologiyası bölməsinə daxil olmuşdur. 1962-ci ildə universiteti bitirəndən sonra həmin universitetin Yaxın Şərq xalqları ədəbiyyatı tarixi kafedrasının aspirantı olmuş, daha sonra keçmiş SSRİ EA Asiya xalqları institutunun aspiranturasında təhsil almışdır. 1966-cı ildə namizədlik dissertasiyasını uğurla müdafiə edən Aida İmanquliyeva Azərbaycan EA Şərqşünaslıq İnstitutunda öz məhsuldar elmi fəaliyyətinə başlamışdır.

Aida xanım elmin bütün enişli-yoxuşlu yollarını pillə-pillə keçmişdi, öz zəhməti, istedadı, zəkası. qabiliyyəti sayəsində kiçik elmi işçilikdən baş elmi işçi, şöbə müdiri, elmi işlər üzrə direktor müavini və nə-

hayət, Azərbaycan Elmlər Akademiyası Şərqşünaslıq İnstitutunun direktoru vəzifəsinə ucalmışdı.

1989-cu ildə Aida xanım İmanquliyeva Tbilisi şəhərində müvəffəqiyyətlə doktorluq dissertasiyası müdafiə etmiş, filologiya elmləri doktoru elmi dərəcəsinə və tezliklə bu ixtisas üzrə professor rütbəsi almışdır.

3 monoqrafiyanın (“Mixail Nüaymə və “Qələmlər birliyi”, M., 1975; “Cübran Xəlil Cübran”, B., 1975; “Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri”, B., 1991) və 70-dən artıq elmi məqalənin müəllifi olan A.N.İmanquliyeva Şərq filologiyası sahəsində yazılmış bir çox elmi əsərlərin redaktoru olmuşdur. O, həmçinin Azərbaycan EA Şərqşünaslıq İnstitutunda fəaliyyət göstərən “Asiya və Afrika xarici ölkə ədəbiyyatları” ixtisası üzrə müdafiə şurasına sədrlik etmişdir. Prof. A.N.İmanquliyeva Azərbaycan şərqşünaslıq elmini dəfələrlə respublika hüdudlarından uzaqlarda (Moskva, Kiyev, Poltava, Sankt-Peterburq, Hamburq, Halle və s.) ləyaqətlə təmsil etmişdir.

Aida İmanquliyeva elmi-təşkilati fəaliyyətində yüksək ixtisaslı ərəbşünas kadrların hazırlanmasını daim diqqət mərkəzində saxlamışdır. Təsadüfi deyil ki, institutun “Ərəb filologiyası” şöbəsinə başçılıq etdiyi qısa müddət ərzində onun bilavasitə söyləri ilə 10-dan artıq namizədlik dissertasiyası müdafiə

edilmişdir. Aida İmanquliyeva Ümumittifaq Şərq-şünaslar Cəmiyyəti Rəyasət Heyətinin, Şərq ədəbiyyatlarının tədqiqi üzrə Ümumittifaq Koordinasiya Şurasının və Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü olmuşdur.

O, uzun illər pedaqoji fəaliyyətlə də səmərəli məşğul olmuş, Azərbaycan Dövlət Universitetində ərəb filologiyası fənnindən mühazirələr oxumuşdur. A.İmanquliyeva Şərq-Qərb qarşılıqlı ədəbi əlaqə və təsiri problemini sistemli şəkildə araşdıran ilk azərbaycanlı alimdir. Şərq və Qərb mədəniyyətlərinin qarşılıqlı təsir və əlaqələrini öyrənərkən, alim hər iki ədəbiyyatın ümumbəşəri dəyərlərini əsas götürür, mədəni tərəqqini şərtləndirən amillərə istinad edirdi. Onun tədqiqatları nəticəsində bütün dövrlər üçün aktuallığını saxlayan mütləq bir həqiqət müəyyənlanmışdır: Şərqlin bir çox ölkələrinin müasir inkişafı bir gerçəkliyi ortaya qoyur - Qərbin mədəni dəyərləri o zaman yerli zəmində kök sala və onu zənginləşdirə bilər ki, onlar Şərq ənənəsinə və milli xarakterə uyğun formalarda əxz edilsinlər. Alimin çoxsaylı elmi əsərlərində Qərb və Şərq mədəni ənənələrinin sintezi, yaradıcı üslubun inkişafı və yeni bədii cərəyanların təşəkkül tapması tədqiq olunur ki, bu da nəinki ərəb ədəbiyyatının, həmçinin bütün yeni Şərq ədəbiyyatlarının həmin aspektdə öyrənilməsi üçün çox mühüm zəmin yaradır və metodoloji əhəmiyyət daşıyır.

Bir vaxtlar Qərb və Şərq mədəniyyətlərinin qarşılıqlı əlaqə və təsirinə tədqiqi hakim ideologiyanın tələblərinə uyğun olaraq, ciddi təhriflərə məruz qalırdı. Şükürlər olsun ki, o zamanlar artıq arxadadır, ön plana isə qarşılıqlı yox, sivilizasiyaların dia-loqu, ortaq mədəni və mənəvi dəyərlər çəkilib. Lakin elə o dövrdə yetişən və alim kimi formalaşan nadir istedad sahibləri var idi ki, zamanı qabaqlayaraq problemə ideoloji konyunktur mövqeyindən deyil, universal modellər, ümumbəşəri dəyərlər müstəvisində yanaşırdılar. Aida Nəsir qızı İmanquliyeva məhz belə alim-tədqiqatçılardan idi.

Bir alim kimi Aida xanım İmanquliyevanın maraq dairəsi geniş və çoxşaxəli idi. Bununla belə, onun çoxsaylı elmi araşdırmalarının əsas tədqiqat obyektinə ərəb məhcər ədəbiyyatı idi.

XIX əsrin sonlarında bir çox ərəb ölkələrinin, ilk növbədə Livanın, ictimai-siyasi və iqtisadi həyatında problemlər insanları vətəni tərk edib kütləvi şəkildə ABŞ-a mühacirət etməyə məcbur etdi. Livan yaradıcı ziyalıların ABŞ-a, xüsusilə də, Nyu-York şəhərinə mühacirəti ilə ərəb məhcər ədəbiyyatının təşəkkülü başlandı, bu da son nəticədə yeni ərəb ədəbiyyatının formalaşmasında əhəmiyyətli rol oynayan xüsusi və özünəməxsus "Suriya-Amerika məktəbi" nə çevrildi. Ərəb ədəbiyyatını fəal şəkildə əcnəbi ədəbiyyatların təcrübəsinə qoşmaq yolu ilə onu yeniləş-

dirmək missiyası rolu “Suriya-Amerika məktəbi”nin aparıcı nümayəndələrinin üzərinə düşdü.

Alimin çoxsaylı və gərgin araşdırmaları sayəsində aşağıdakı nəticələr əldə edilmişdir: Ərəb məhcər ədəbiyyatı nümayəndələrinin ədəbi yaradıcılığının əhəmiyyəti ondadır ki, onlar Avropa və Amerika ədəbiyyatının etik və bədii dəyərlərini yenilik ruhunda əxz etmiş, yeni formada ifadə etmiş, onların nailiyyətlərini ən yaxşı milli ənənələrlə sintezdə təcəssüm etdirmişlər. “Suriya-Amerika məktəbi”nin ən istedadlı sənətkarları əcnəbi ədəbiyyatlardan məhz ərəb ölkələrinin ən mühüm ictimai inkişaf tələblərinə cavab verən nailiyyətləri mənimsəmişlər. Bu yazıçıların fəaliyyəti sayəsində XX əsrin əvvəllərində ərəb ədəbiyyatı regional birliklər çərçivəsində qapanıb qalmaq ənənəsini dəf edər və dünya ədəbi prosesinə fəal şəkildə qoşula bilmişdir. “Suriya-Amerika məktəbi” yazıçılarınn yaradıcılığı qeyri-adi bir sintezin nümunəsi oldu – onun əlaqə dairəsinə eyni vaxtda üç ənənə: “göl məktəbi”, Amerika transsendentalizmi və rus ədəbiyyatının tənqidi realizmi daxil oldu. Bunları təhlil edən tədqiqatçı yazır: “Ədəbi faktların təsviri, müqayisəli təhlili və öyrənilməsi yeni ərəb ədəbiyyatının formalaşmasına dair təsəvvürləri nəinki genişləndirdi, həm də Şərqi yeni ədəbiyyatının tarixi inkişafının mürəkkəb və ziddiyyətli formalarının tipoloji baxımdan həqiqi mənzərəsini canlandırdı. “Suriya-Amerika məktəbi”nin adı çəkilən üç cərəyanla təmasının nə-

ticəsi burada müəyyən bədii metodların formalaşması oldu: “göl məktəbi” və transsendentalizm Cübran və ər-Reyhəninin yaradıcılığında romantik metodun təşəkkül tapmasına səbəb oldusa, rus ədəbiyyatı ilə əlaqə və ünsiyyət realist Nüayməni formalaşdırdı”.

Tədqiqatçı məhcər ədəbiyyatı yaradıcılarının ədəbi bədii üslubunun bütün incəliklərini tədqiqat obyektinə çevirir: “Mühacir yazıçılar yeni ədəbi üslubun yaradıcıları idilər. Onlar mümkün qədər bu üslubu arxaizmlərdən, ağır sintaktik quruluşlardan, müxtəlif növ süni bəzək yığımından azad etmişlər. Bununla bərabər, onlar ərəb klassik ədəbiyyatının ənənə və dəyərlərinə saygılı münasibət nümayiş etdirmişlər”.

Alim ərəb məhcər ədəbiyyatının ən müxtəlif bədii üsluba malik nümayəndələrinin yaradıcılığını araşdırdı: Nuaymə yaradıcılığında rus ədəbiyyatının təsiri ilə formalaşan tənqidi realizmi öyrəndi, Cübran yaradıcılığında ingilis poeziyasının təsiri ilə romantik üslubunun inkişaf prosesini izlədi, Amerika transsendentalistlərinin Əmin ər-Reyhəni və digərlərinin yaradıcılığında oynadığı rolu müəyyənləşdirdi. Bu zaman o yüzlərlə ədəbiyyat oxuyur, yazıçıların ən məşhur əsərlərini təhlil edir, onların yaradıcılıq metodunu, dünyagörüşünü, nəsr və poeziya dillərinin təkamülünü, lirizmi, müxtəlif qəhrəman obrazlarının xüsusiyyətlərini tədqiq edir, dünya

ərəbşünaslığında ilk dəfə olaraq ərəb-Amerika, Qərbi Avropa və rus ədəbi əlaqələrinin məğzi və əhəmiyyətini tam aşkar edir, ərəb məhcər ədəbiyyatının ən görkəmli nümayəndələrinin bədii üslubunun formalaşmasında Qərb və rus ədəbiyyatlarından mənimsəmə prosesi və onun nəticələrini müəyyənləşdirir.

Alimin gəldiyi qənaətə görə, ədəbi inkişaf prosesi gedişində maarifçi didaktizm, sentimentalizm cizgiləri qeyd olunan ərəb yazıçıları tərəfindən aradan qaldırılmış, romantizmin və tənqidi realizmin poetikası mənimsənilmişdir. Beləcə onlar içərisində olduqları tarixi gerçəkliyi əks etdirmək üçün çox zəruri olan yeni ideya və yeni formaları özündə daşıyan Qərb mədəniyyəti və ədəbiyyatının nailiyyətlərindən yaradıcı surətdə faydalanmışlar.

Bu yazıçıların hər biri öz yaradıcılıq metoduna xas olan etik və bədii dəyərlər ehtiyatını işə salaraq, onu özünəməxsus şəkildə bədii təcrübədən keçirmişdir. Cübran və ər-Reyhani Qərb romantizminə müraciət etmişlər. Lakin ərəb romantik şairlərindən fərqli olaraq, bu yazıçılar yalnız onun zahiri xüsusiyyətlərini mexaniki şəkildə qəbul etməmiş, romantizmi yaradıcı metod kimi, yəni onlara ərəb gerçəkliyinə öz münasibətlərini ifadə etmək imkanı verən yeni nəzər nöqtəsi kimi mənimsəmişlər. Onlar ilk olaraq Maarifçiliyin artıq daralmış çərçivəsini qırıb romantizm cəbhəsinə keçmişlər. Cübranın və

ər-Reyhaninin yaradıcılığında romantik istiqamət nəinki mənimsənilmiş, həm də zənginləşmiş və mürəkkəbləşmişdir. Bu, bir tərəfdən ərəb ədəbiyyatının xüsusi ənənələri ilə Qərb romantizmi təcrübəsinin mürəkkəb sintezi nəticəsində, digər tərəfdən hər iki sənətkarın fərdi istedadı sayəsində baş vermişdir. Beləcə, onlar ümumbəşəri problemlərin qoyuluşu səviyyəsinə yüksəlmiş və dünya ədəbi prosesinin nəinki bərabərhüquqlu iştirakçısı olmaq, həm də yeni bədii dəyərləri dünya ədəbiyyatına ötürücüsü kimi çıxış etmək imkanı qazanmışlar. A.İmanquliyeva araşdırmalarının sonunda belə bir müddəa irəli sürür ki, ərəb ədəbiyyatı xarici ədəbiyyatların nailiyyətlərindən faydalanmasında ilk növbədə məhcər ədəbiyyatı nümayəndələrinə borcludur. Məhcər yazıçıları Qərb ədəbiyyatının pozitiv təsiri orbitində olaraq, onun ən yaxşı nailiyyətlərini mənimsəmiş və özlərinə məxsus şəkildə inkişaf etdirmişlər. Öz əsərlərində milli ruhu və milli koloriti qoruyub saxlaya bilən bu yazıçılar yeni ərəb ədəbiyyatının inkişafında əvəzsiz rol oynamışlar. Məhz onların yaradıcılığı sayəsində XX əsr ərəb ədəbiyyatının mövzu dairəsi genişlənmiş, janr tərkibi daha da rəngarəng olmuş, bədii ifadənin yeni formaları yaranmış və ərəb ədəbiyyatı ümumbəşər mədəniyyətinin ayrılmaz hissəsinə çevrilmişdir.

Bütün bunlarla bəhm A. İmanquliyeva tədqiqatlarında mövzu ilə əlaqəli ümumbəşər elmi-ədəbi və fəlsəfi fikrində mövcud olan müxtəlif ideya axınla-

rını, onların xüsusiyyətlərini, tətbiq sahələrini öyrənmiş və nəzəri təhlillər aparmışdır. Bu isə onun araşdırlarının dünya standartları səviyyəsində olmasını, təkcə ərəb ədəbiyyatşünaslığı üçün deyil, bütövlükdə filoloji düşüncə üçün ümumnəzəri əhəmiyyətini təmin etmişdir.

Aida xanımla 15 il birgə çalışan bir insan kimi bir məsələni də xüsusi vurğulamaq istəyirəm. Ulu Tanrı Aida xanımı yaradarkən, çox səxavətli olmuş, ona yüksək şəxsi və intellektual keyfiyyətlərlə yanaşı, qibtədoğuran bir zahiri gözəllik də bəxş etmişdi. Onun gözəlliyini vəsf etmək üçün bəlkə də Füzuli qələmi, Vaqif təbu, Ələsgər sözü gərəkdir. Çünki bu zahiri gözəllik onun daxili aləmi, zəngin mənavi dünyası, incə ruhu və həssas qəlbi ilə tam bir harmoniya təşkil edirdi...

Bu günlərdə görkəmli şərqşünas-alim, elm təşkilatçısı, pedaqoq, filologiya elmləri doktoru, professor Aida xanım İmanquliyevanın yubileyidir. Yaşasaydı, ailəsi, həmkarları, tələbələri ilə birlikdə bu günü fərəhlə qarşılayardı. Çox təəssüf ki, onun ömür yolu qısa oldu. Amma onsuz ötən illər bir həqiqəti də ortaya qoydu: Aida xanım bizdən yalnız cismən ayrılıb – adı dillərdən düşmür, xatirəsi ürəklərdən silinmir. Onun ruhu aramızda dolaşır, övladlarında, əsərlərində, tələbələrində, həmkarlarında yaşayır, yolumuzu işıqlandırır, bizi sabaha səsləyir. Əsərləri dönə-dönə oxunur, təhlil və tədqiq edilir, tərcümə

olunur, yenidən işıq üzü görür. Nə qədər ki, onun alim qələmi ilə uğrunda mübarizə apardığı ideya və amallar aktuallığını itirməyib, nə qədər ki, Şərq və Qərb münasibətlərində tam anlaşma bərqərar olmayıb, insanlar dönə-dönə Aida İmanquliyevanın əsərlərinə müraciət edəcək və gələcək nəsillər onu daim minnətdarlıqla xatırlayacaqlar.

Gövhər BAXŞƏLİYEVƏ
Millət vəkili, AMEA akad. Z.M.Bünyadov
adına şərqşünaslıq İnstitutunun direktoru,
filologiya elmləri doktoru, professor

**РОЛЬ ПРОФЕССОРА
АЙДЫ ИМАНГУЛИЕВОЙ В
РАЗВИТИИ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО
ВОСТОКОВЕДЕНИЯ**

«Живущие в своих произведениях не умирают»

Кристиан Бовио

В истории многовекового развития азербайджанской науки XX век занимает особое место. Именно в этот период начинается систематическое развитие и процветание самых различных отраслей науки на основе современной методологии. Наряду с другими, общественные и гуманитарные науки развиваются быстрее, принося ценный вклад в национальную и мировую науку. Особое место в этом ряду принадлежит азербайджанскому востоковедению. Именно в этот период на основе прогрессивных традиций русского и европейского востоковедения и национального опыта интенсивно проходят этапы становления и эволюции разных отраслей востоковедения, создается сильный потенциал, растут высококвалифицированные востоковедные кадры. Блестящая плеяда ученых, каждое произведение которых становилось новым словом в науке, своими фундаментальными исследованиями определили своеобразное лицо азербайджанского востоковедения, обеспечив при-

знание особой «Азербайджанской школы» в бывшем советском востоковедении. Выдающийся ученый-востоковед, первая в Азербайджане женщина – доктор филологических наук – арабист, профессор Аида ханум Имангулиева имела большие заслуги в развитии отечественного востоковедения. Исследования и опубликованные работы ученой принесли ей популярность не только в бывшем Советском Союзе, но и во многих зарубежных странах. Глубокие теоретические познания, аналитическое мышление, обширная эрудиция, знание нескольких восточных и западных языков обеспечили признание трудов ученой широкой научной общественностью.

Аида Насир гызы Имангулиева родилась 10 октября 1939 года в семье интеллигенции в городе Баку. В 1957 г. поступила на восточный факультет отделения арабской филологии Азербайджанского государственного университета им.С.М. Кирова (ныне БГУ). После окончания университета с дипломом отличия в 1962 г. она стала аспирантом кафедры истории литературы народов Ближнего Востока того же университета, затем училась в аспирантуре Института народов Азии АН СССР. В 1966 г., успешно защитив кандидатскую диссертацию, Аида Имангулиева начала свою плодотворную научную деятельность в Институте востоковедения АН Азербайджана.

Аида ханум успешно преодолела все ступени научной пирамиды от младшего научного сотрудника до заведующего отделом, заместителя директора по науке и директора института востоковедения АН Азербайджана.

В 1989 г. Аида Имангулиева защитила докторскую диссертацию в Тбилиси, получила ученую степень доктора филологических наук и вскоре научное звание профессора.

Автор трех монографий («Михаил Нуайме и «Ассоциация пера», М., 1975; «Джубран Халил Джубран», Б., 1975, «Корифеи новоарабской литературы», Б., 1991) и свыше 70 научных статей А.Н.Имангулиева была также научным редактором многих работ в области восточной филологии. Она одновременно являлась председателем специализированного Совета по специальности «Литература народов зарубежных стран Азии и Африки» при Институте востоковедения АН Азербайджана.

Аида Имангулиева была членом Президиума Всесоюзной Ассоциации востоковедов, Совета Всесоюзной Координации по исследованию восточной литературы и Союза Писателей Азербайджана.

Профессор А.Н.Имангулиева многократно достойно представляла азербайджанскую науку за преде-

лами республики (Москва, Киев, Полтава, Санкт-Петербург, Гамбург, Галле и др.).

Подготовка высококвалифицированных научных кадров всегда была в центре внимания ученой. Неслучайно в период руководства ею отделом «Арабской филологии» Института за короткое время были защищены свыше десяти кандидатских диссертаций.

Она долгие годы плодотворно занималась педагогической деятельностью, читала лекции по арабской филологии в Азербайджанском государственном университете.

Профессор Аида Имангулиева первый азербайджанский ученый, системно исследовавший проблему взаимосвязей и взаимовлияния литератур Востока и Запада. При этом ученая во главу угла всегда ставила общечеловеческую ценность обеих культур и опиралась на факторы, определяющие их культурный прогресс. Результатом ее исследований явилось сохраняющее актуальность во все времена положение: современное развитие многих стран Востока выявило одно – культурные ценности Запада могут быть приняты на Востоке только когда, соответствуют восточной традиции и национальному характеру. В многочисленных научных произведениях ученой, исследуется синтез западных и восточных культурных традиций, раз-

витие творческого метода и становление новых художественных направлений. Это создает серьезную основу для изучения в этом аспекте не только арабской, но и всей новой восточной литературы в целом и имеет методологическую ценность.

Были времена, когда исследование взаимосвязей и взаимовлияния западной и восточной культур, отвечая требованиям господствующей идеологии, подвергалось искажениям. К счастью, те времена миновали, теперь на передний план выдвинуты не противостояние культур, а диалог цивилизаций, общие культурные и духовные ценности. Но следует признать, что и во времена господства коммунистической идеологии были редкие одаренные личности, которые, опередив время, подходили к проблеме не с точки зрения идеологической конъюнктуры, а с позиции универсальных моделей и общемировых ценностей. Аида Насир гызы Имангулиева была одной из таких ученых-исследователей.

Круг интересов у Аиды ханум Имангулиевой как у ученого был обширный и многогранный. В то же время основным объектом ее многочисленных научных исследований была арабская эмигрантская литература.

В конце XIX века проблемы в общественно-политической и экономической жизни во многих арабских странах, в первую очередь в Сирии и Ливане,

вынудили людей в массовом порядке эмигрировать в США и страны Латинской Америки. Вместе с эмиграцией ливанской творческой интеллигенции, особенно в город Нью-Йорк, началось становление арабской эмигрантской литературы, что в конечном итоге привело к образованию так называемой «Сиро-американской» школы, сыгравшей большую роль в формировании новоарабской литературы.

Благодаря многочисленным и напряженным исследованиям А.Н.Имангулиевой были сделаны следующие выводы: значение литературного творчества представителей арабской эмигрантской литературы заключается в том, что они заимствовали идейно-тематические и художественно-этические ценности европейской и американской литератур творчески, органично синтезировав их достижения с лучшими национальными литературными традициями. Самые одаренные мастера «Сиро-американской» школы заимствовали от зарубежных литератур то, что отвечало потребностям общественного развития стран арабского Востока. Благодаря деятельности этих писателей в начале XX века арабская литература смогла преодолеть рамки региональной замкнутости и активно присоединиться к мировому литературному процессу. Творчество писателей «Сиро-американской» школы стало образцом необычного синтеза – писатели этой школы испытали на себе одновременно влияние

«озёрной школы», «американского трансцендентализма» и «критического реализма» русской литературы. Исследовательница пишет: «Описание, сравнительный анализ и изучение литературных фактов не только расширили представления о формировании новоарабской литературы, но и с типологической точки зрения создали реальную картину сложных и противоречивых форм исторического развития новой литературы Востока. Результатом контакта представителей «Сиро-американской» школы с вышеназванными тремя направлениями стало формирование определенных художественных методов: если «озёрная школа» и трансцендентализм способствовали становлению романтического метода у Джубрана и ар-Рейхани, то связи и общение с русской литературой сформировали Нуайме – реалиста».

Исследовательница превратила в объект исследования все стороны художественного стиля представителей эмигрантской литературы. «Писатели – эмигранты стали основателями нового литературного стиля. Они по возможности освободили его от архаизмов, трудных синтаксических конструкций, набора разных искусственных средств. Наряду с этим они продемонстрировали уважительное отношение к традициям и ценностям классической арабской литературы».

А.Имангулиева исследовала творчество писателей, имеющих разные литературные стили: критический реализм, сформировавшийся под влиянием русской литературы в творчестве Нуайме, процесс развития романтического стиля под влиянием английской поэзии в творчестве Джубрана, влияние на Амина ар-Рейхани творчества американских трансценденталистов и т.д. С этой целью она прочитала сотни книг, проанализировала произведения многих писателей, исследуя их творческий метод, мировоззрение, эволюцию языка, как средства художественной выразительности, лиризм, характеры персонажей. А.Н.Имангулиева впервые в арабистике полностью выявила сущность и значение арабо-американских, западноевропейских и русских литературных связей, проследила процесс творческой рецепции и его результаты при формировании художественного стиля видных представителей арабской эмигрантской литературы. Она заключила, что в процессе литературного развития арабские писатели преодолели просветительский дидактизм и сентиментализм, усвоив поэтику романтизма и критического реализма. Они творчески использовали достижения западной культуры и литературы как носителей новых идей и новых форм для отображения современной им действительности.

Каждый из этих писателей, используя собственные творческие средства худо-

жественного отображения, обогатил литературу. Джубран и ар-Рейхани обратились к западному романтизму. Но в отличие от арабских романтических поэтов, они заимствовали не механически, а восприняли романтизм как творческий метод, дающий возможность выразить отношение к современной арабской действительности. Разорвав давящие оковы Просветительства, они перешли к романтизму. Джубран и ар-Рейхани не только усвоили романтическое направление, но и обогатили и развили его. Это произошло, с одной стороны, в результате сложного синтеза опыта западного романтизма с традициями арабской литературы, с другой стороны, как результат индивидуального таланта обоих писателей. Они ставили и решали общечеловеческие проблемы, став при этом не только равноправными участниками мирового литературного процесса, но и выступив проводниками новых художественных ценностей.

В результате своих исследований А.Имангулиева пришла к выводу, что арабская литература в использовании достижений зарубежных литератур в первую очередь обязана представителям эмигрантской литературы. Арабские писатели-эмигранты, находящиеся в орбите позитивного влияния западной и русской литератур, присвоили их самые лучшие достижения и развивали их в свойственной им манере. Сохранившие в своих произведениях национальный дух и национальный колорит писа-

тели сыграли незаменимую роль в развитии новоарабской литературы. Именно благодаря их творчеству расширилась тематика арабской литературы XX века, жанровое содержание стало еще более разнообразным, были найдены новые методы художественной, выразительности и арабская литература стала неотъемлемой частью мировой культуры.

В своих исследованиях А.Имангулиева также одновременно изучала имеющие отношение к теме её исследований различные идейные течения, существующие в общечеловеческой научной, философской и литературной мысли, их особенности, области применения и делала соответствующие теоретические выводы, что подняло ее исследование до уровня мировых стандартов и придало им общетеоретическую значимость в филологической мысли.

Как человек, проработавший с Аидой ханум 15 лет, хочу особо подчеркнуть: наряду с выдающимися интеллектуальными способностями, качествами личностного характера, Всевышний наградил её ещё и необыкновенной красотой, описать которую разве что под силу таким поэтам как великий Физули, Вагиф или ашуг Алескер. Её внешняя красота составляла полную гармонию с богатством её внутреннего мира.

**THE ROLE OF THE PROFESSOR
AIDA IMANKULIYEVA IN THE
DEVELOPMENT OF THE ORIENTAL
STUDIES OF AZERBAIJAN**

The XX century was the time of the systematic development and progress of different fields of contemporary science starts in Azerbaijan. Together with other sciences, the social sciences and humanities were developed, and gave valuable inputs to the national and world sciences. Between these sciences, the oriental studies should be especially remarked. Based on progressive traditions and experiences of Russian and European orientalism the different fields of orientalism and the powerful scientific potential were created, and qualified national orientalist specialists were trained. The brilliant scientists, bright intellectuals defined the specific image of Azerbaijani oriental studies with their fundamental researches, new ideas, new discoveries, and ensured the "Azerbaijan school" to be acknowledged in the post soviet oriental studies. The famous orientalist, the first women doctor of philology, professor Aida Imankuliyeva is one of the renowned intellectuals having a great role ip the development of this school, and rightfully representing it in post-Soviet academic community and in the world. Owing to her deep knowledge, analytical thinking, wide erudition, rich reading, the skills of some Eastern and western languages her works gained reputation

В эти дни мы отмечаем юбилей выдающегося ученого-востоковеда, организатора науки, педагога, доктора филологических наук, профессора Аиды Имангулиевой. Но годы, прошедшие без неё, выявили ещё одну истину: Аида ханум отсутствует только физически. О ней все время говорят, её все помнят. Её дух витает среди нас, живет в родных, учениках, коллегах, в её произведениях, освещает нам путь, зовет к завтрашнему дню. Её труды перечитываются, анализируются, исследуются, переводятся, переиздаются. На них делаются многочисленные ссылки. И это будет вновь и вновь повторяться. Пока идеи, которым посвятила свое творчество Аида ханум не потеряли свою актуальность, пока в отношениях между Востоком и Западом не воцарились полное взаимопонимание и доверие, люди будут обращаться к произведениям Аиды Имангулиевой и будущие поколения будут с благодарностью о ней вспоминать.

Гевхер БАХШАЛИЕВА
депутат, директор Института востоковедения
имени академика З.Буниятова НАНА,
доктор филологических наук, профессор.

not only in the post Soviet countries and also in many foreign countries.

Aida Imankuliyeva Nasir kizi was born in a family of intellectuals in 10th of October, 1939 in Baku. She graduated from the school N 132 with the golden medal in 1957. She entered oriental studies faculty of the Azerbaijan State University named (now BSU) after S.M.Kirov in 1957. After graduating this university in 1962 she became graduate student in the Department of the Near East people's literature of that university, and then studied in the graduate course of the Asia peoples institute of the AS of former USSR. Aida Imankuliyeva started her efficient scientific activity in the Institute of Oriental Studies of the Azerbaijan Academy of Sciences after the successful defence of thesis in 1966.

Aida Imankuliyeva passed step-by-step all thorny path of science. Owing to her own effort, talent, intellect and skills she advanced from junior researcher to the position of senior researcher, head of the department, deputy director on academic researches, and finally director of the Oriental Studies Institute of the Azerbaijan National Academy.

Aida Imankuliyeva successfully defended thesis of Doctor's degree in Tiflis in 1989, became doctor of philology and obtained a professor rank on this speciality afterwards. Aida Imankuliyeva, is author of 3

monographs ("Mixail Nuayme and "Lameler birliyi", M., 1975; "Jubran Khalil Jubran", B., 1975; "Yeni arab edebiyati korifeyleri", B., 1991) and more than 70 articles, and was the editor of the scientific works written on Oriental philology. She was a chairman of the academic qualification council on the theme of "Asia and Africa foreign countries' literature" within the Oriental Studies Institute of the Azerbaijan National Academy.

Prof. A. Imankuliyeva represented decently Azerbaijan oriental studies at academic gatherings far from the republic (Moscow, Kiev, Poltava, Saint-Petersburg, Hamburg, Halle and etc.).

Aida Imankuliyeva gave much attention to the formation of the highly qualified Arabic philologists. It is not by chance that, during the short time more than 10 people defended their academic thesis when she was the head of the "Arabic philology" department.

Aida Imankuliyeva was the member of the presidium of Coordination Council, Coordination Council on Eastern Literature studies for the whole former Soviet Union, as well as a member to Azerbaijan Writers Union.

She was occupied with pedagogical activity for a long time, delivered lectures on Arabic philology at the Azerbaijan State University.

Aida Imankuliyeva is the first Azerbaijani scientist who systematically analysed the relationship and interaction challenges of East-West in literature. When studying the interaction of literatures of the East and the West the researcher assumed the national values of the both literature as fundamentals of cultural development. The absolute reality kept actually for all epoch was defined as the result of her researches. The modern development of the majority of eastern countries presents one reality- the western cultural values can be settled and developed in a local background to comply with eastern traditions and national character. The synthesis of cultural traditions of West and East, the development of the creative style and the creation of the new artistic movements are presented in works of scientists and has had a methodological importance and serve as background for the studying of the eastern literature. That time ruling ideology strongly distorted the study of the literature interactions. Thanks to God, those times are past, and the civilization dialog, common cultural and moral values are in the focus of the attention. But, only rarely talented people in that period could have formed as academics who were ahead of their time and approached the problems from the universal models and national value aspects. Imankuliyeva Aida Nasir kizi was such researcher.

As an academic, Aida Imankuliyeva had very large and many-branched sphere of interest. But, the main

research object of her scientific works was Arabic Migrant literature.

At the end of the XX century the problems in social-political and economic life of some Arabic countries, first of all Lebanon forced the people to leave the country and to migrate to the USA. The Arabic Migrant literature was generated by intellectuals of Lebanon who migrated to the USA, especially to New-York. It has become known as specific "Syria-America school" that played an important role in the formation of new Arabic literature. The renewing mission of Arabic literature with the active connection to the experiences of foreign literature became the responsibility of leading represents of "Syria-America school". The following results were achieved owing to many and intensive researches of the academic: The importance of the literary creativity of the Arabic migrant literature is that they adopted the ethical and artistic values of European and American literature in an innovated spirit, expressed in a new form, personified their achievements with the best national traditions. The most talented represents of the "Syria-America school" adopted the achievements of foreign literature that met important social developments requirements of Arabic countries. Thanks to the activities of these writers, at the beginning of the XX century the Arabic literature repulsed the tradition of staying within the regional unions and actively connected to the world literary process. The creativity of

the writers of "Syria-America School" was an unusual synthesis. Its relation circle included three traditions in the same time: "lake school", American transcendentalism and critical realism of the Russian literature. The researcher who analysed the phenomenon wrote: "the description of the literary facts, comparative analyse, not only broadened the ideas of formation of new Arabic literature, but also presented from typological aspect the real view of difficult and antagonistic forms of historical development of the new eastern literature. The result of the connection of "Syria-America school" with above mentioned three traditions was the formation of some literary methods: if the "school of lake" and transcendentalism were a cause for the foundation of romantic methods in the creativity of Jubran and er-Reyhani, the relation and communication with the Russian literature formed the realist Nuayime".

The researcher analysed all cobwebs of literary-artistic style of the migrant literature creativity: "The migrant writers were the founders of the new literary style. As far as possible they tried to free this style from archaisms, heavy syntactic structure, and different artificial decorations. At the same time, they demonstrated respectful attitude to the traditions and values of Arabic classical literature".

The academic analysed the works of representatives having a different literary style of Arabic migrant lit-

erature: she studied the critical realism formed under the influence of Russian literature in the creativity of Nuayime, followed the development process of the romantic style under the influence of English poetry in the creativity of Jubran, defined the role of the American transcendentalism in the creativity of Emin er-Reyhani and others. In this time, she read a lot of literature, analysed the most famous works of writers, investigated their methods of work, outlook, the language of prose and poetry evolution, lyrics, the characteristics of the different hero characters, and for the first time brought to light the sense and the importance of the Arabic-America, Western Europe and Russian literary relations, defined the learning process from the western and Russian literature and its outcomes in the formation of the artistic style of the most famous representatives of the Arabic migrant literature. According to the author's conclusion, the features of the educationist dictated, sentimentalism were eliminated by the mentioned Arabic writers, and the poetics of the Romanism and critical realism were adopted. So, they benefited in a creative way from the achievements of the Western culture and literature that presented new ideas and forms.

Each of these writers activated the ethic and artistic values reserve, experienced in a specific form. They resorted to the Jubran and er-Reyhani western roman-tism. But, unlike the Arabic romantic writers, these writers adopted not only mechanically its external

characteristics, but also as the creative method, new point of view that gave the possibility to express their own attitude to Arabic realities. First of all, they have broken the narrowed frames of enlightenment and passed to the front of the Romanism. The Romanist direction was not only adopted in the creativity of Jubran and er-Reyhani, but also became richer and more difficult. It was from one side the result of the complex synthesis of special traditions of the Arabic literature and from the other side it was owing to the individual talent of both writers. So, they were able to solve the national problems and they not only became equal right participants of world literary process, but also got the possibilities to act as transformers of the artistic values to the world literature.

At the end of the researches, Aida Imankuliyeva proposed that, Arabic literature first of all was indebted to representatives of the migrant literature for benefiting of the achievements of the foreign literature. The migrant writers were in the positive orbit of the migrant literature, studied its best achievements and self-developed in a specific form. They could keep the national spirit and colour in their works and played an important role in the development of the Arabic literature. Thanks to their works the thematic sphere of the XX century Arabic literature was developed, the gene structure became more variegated, the new forms of artistic expression were established, and the Arabic literature became the integral part of the general culture.

Together with all of these, A. Imankuliyeva studied in the research works related to the theme the different idea flows, its characteristics, the research fields existed in the general scientific-literary and philosophical thinks and made theoretical analyses. And it ensured her research works to be at the level of world standards, and general theoretical importance not only for the history of Arabic of literature but also for the general philological thinking.

As a person who worked 15 years together with Aida Imankuliyeva, I would like to mention one important fact. When the Great God created Aida khanum, he was very generous. Besides high personal and intellectual qualities, God gave her very nice and exciting appearance. It needs the pen of Fuzuli, enthusiasm of Vaqif, the word of Alesger to describe her beauty.

In these days, we will be celebrating the jubilee of the famous orientalist- science leader, teacher, doctor of philology, Professor Aida Imankuliyeva. If she would be in life, she celebrated this day with family, colleagues, students with great gladness. Much to my regret, her life was short. Her outward beauty composed harmony with her inward life, rich spiritual world, tender spirit, and sensitive heart.....

But years without her made one reality known: Aida Imankuliyeva is parted with us only corporally- everybody speaks about her, her memory is not razing

from the hearts. Her spirit is among us, she lives in her children, works, students, colleagues, lights our way, calls us for future. Her works are read time and again, analysed and studied, translated, and republished. As far as the ideas and aims that she defended with her pen don't lose the actuality, as far as full understanding of the relations between the West and the East are not established, the people will resort time and again to the works of Aida Imankuliyeva and the future generation will remember her with gratefulness.

I think that, we should lend our duty in front of Aida Imankuliyeva on these jubilee days: we should decently eternalise her memory. Of course, Aida Imankuliyeva with her valuable works reared a bright monument, but the official externalization is necessary for the future generation to be educated with the profound respect and esteem to the science and scientist.

Govher BAKSHALIYEVA
Member to Milli Majlis (National parliament),
Director of the Institute of Oriental
Studies named after academician
Z.M.Buyadov, Doctor of philology, professor

AIDA İMANQULIYEVANIN YARADICILIGINDA FƏLSƏFİ VƏ ƏDƏBİ-BƏDİİ KOMPARATİVİSTİKA

Professor Aida İmanquliyevanın yaradıcılığı çoxsahəli olmaqla yanaşı, müxtəlif fənləri özündə ehtiva edir və sinkretik səciyyə daşıyır. O, eyni zamanda həm şərqşünaslıq, filologiya və həm də fəlsəfi problemlər üzrə görkəmli tədqiqatçı idi. Aida xanım Şərq ruhunu özündə yüksək səviyyədə təcəssüm etdirən, eyni zamanda müasir Qərb mədəniyyətinə dərinlən bələd olan, sovet məkanında bizə görə Qərb sayılan Moskva və Sankt-Peterburqda Şərq ruhunu böyük ləyaqətlə təmsil edən bir Azərbaycan qadını, Qərb üçün şərqşünas, Şərq üçün qərbşünas alim idi.

Təbii gözəlliyin təcəssümü olan insan özünüdərək məqamında həm də təbiətin və dünyanın gözəlliyini dərk etmiş olur. Təbiət kitabının ahəngi, təbiətdən gələn gözəlliyin ruhu Aida xanım üçün doğma idi. Onun fikrinə görə, "dünyanı dərk etmək elə özünüdərəkə bərabərdir". Çünki "dünyanın dərkə əslində qəlbin dərinliklərindəki gizli qatların oyanışı sayəsində mümkün olur".

Azərbaycanda məşhur şərqşünaslar çox olmuşdur. İlk baxışda, yaxın keçmişdə Azərbaycan şərqşünaslıq elminə başçılıq etmiş Aida İmanquliyeva da sa-

dəcə belə məşhur şərqşünaslardan biridir. Tədqiqatçılar çox vaxt onun məşğul olduğu problemi də bu sırada qeyd edirlər: ərəb filologiyası və ya daha konkret – ərəb məhcər ədəbiyyatı.

Əlbəttə, dünya şöhrətli şərqşünas alimlərlə bir sırada durmaq özü də böyük şərəfdir. Lakin Aida xanımın başqalarından fərqli olan elə bir elmi-fəlsəfi xidməti vardır ki, bu onu öz həmkarlarından ayırır, onun başqa statusda – fəlsəfi aspektdə də dəyərləndirilməsinə ehtiyac yaradır. Təəssüf ki, bu xidmət, bu yenilik öz həqiqi elmi qiymətini hələ də almamışdır. Bu yeniliyin məğzini düzgün anlamaq üçün ilk növbədə tədqiqata cəlb olunan görkəmli romantik şairlərin yaradıcılığında əsas fikirlər bir daha nəzərdən keçirilməli və bu kontekstdə Aida xanım tərəfindən irəli sürülən ideyalar müasir fəlsəfi fikir prizmasından təhlil edilməlidir. Bu baxımdan, onun yaradıcılığında qırmızı xətlə keçən Şərq-Qərb sivilizasiyalarının dialoqu və ümumbəşəri vəhdət ideyasının bu gün üçün əhəmiyyəti diqqət mərkəzində olmalıdır. Belə ki, Aida xanım tədqiq etdiyi görkəmli şəxslərin xidmətlərini göstərməklə kifayətlənməyərək, özü də Şərq-Qərb probleminin həlli istiqamətində olduqca dəyərli fikirlər irəli sürmüşdür.

Biz Aida İmanquliyevanın tədqiqatlarını ona görə yeni bir istiqamətin əsası kimi qəbul edirik ki, o, Azərbaycan hüdudundan, bütövlükdə Şərq miqyasından kənara çıxaraq, yeni dövrdə bütöv bəşəriyyəti

yəti miqyasında gedən proseslərin məğzini açıb göstərmiş, Şərq-Qərb münasibətlərinin xarakterini və perspektivlərini təhlil etmişdir. O, Avropada və Amerikada yaşayan, lakin ruhən şərqli olan və Şərqi gözəl bilən ərəb mühacirlərinin yaradıcılığında çıxış etmişdir. Zahirən bu, ərəb filologiyasıdır, yəni ənənəvi şərqşünaslığın bir qoludur, əslində isə A.İmanquliyevanın tədqiqatı yeni mahiyyətli və yeni ünvanlı bir prosesin – Şərqdə təzə başlanmış milli və ümumbəşəri özünüdərk prosesinin öyrənilməsinə yönəlmişdi. Bu isə tarix və filologiyadan daha çox, fəlsəfi qayəyə malik olan bir missiyadır. Əslində isə Aida xanımın tədqiqatının mövzu miqyası elə genişdir ki, o ancaq fəlsəfi kontekstdə, ümumbəşəri özünüdərk prosesinin araşdırılması zəminində üzə çıxarıla bilər.

Azərbaycanda Şərq ədəbiyyatının öyrənilməsi yeni hadisə deyil. Hətta Qərb poeziyasının da tərcümələri və təqdimatı əvvəllər də olmuşdur. Lakin bir tərəfdən məhz romantik poeziya nümunələrinin seçilib araşdırılması, digər tərəfdən də Şərq və Qərb şairlərinin yaradıcılığına vahid ideya müstəvisində, müqayisəli təhlil yolu ilə baxılması qeyd-şərtsiz yenilikdir. Ümumiyyətlə, ədəbiyyatda da, fəlsəfədə də ən ağır işlərdən biri fərqli yaradıcılıq nümunələrinin orta q məxrəcə gətirilməsidir. Fəlsəfi komparativistika isə nəinki Azərbaycanda, bütün dünyada hələ yeni-yeni gündəmə gəlir.

Professor Aida İmanquliyevanın yaradıcılıq axtarışları ikinci mühüm bir istiqamətdə də böyük maraq doğurur. İndi, XXI əsrin zaman məsafəsindən baxdıqda, dünyada gedən qlobal proseslərin konturları kifayət qədər aydın görünür və məlum olur ki, dünyanın yeni nizamının formalaşması sivilizasiyaların qarşılıqlı əlaqəsinə də fərqli münasibət göstərilməsini tələb edir. XX əsrin 70-80-ci illərində bu yeni tendensiyanın mahiyyətini və üstün istiqamətlərini çox az adam görə bilirdi. Bu yenilik, ilk növbədə mədəniyyət müstəvisində baş verən qlobal proseslərin siyasi müstəvidə təzahüründən ibarət idi. Dünyada Şərq və Qərb bölgüsünün aktuallığının artması da, məhz bu yeni tendensiyaaların nəticəsi idi.

Azərbaycan əsrlər boyu bir Şərq ölkəsi kimi mövcud olduğundan, azərbaycanlı alimlər SSRİ-də aparılan tədqiqatların əsasən şərqşünaslıq aspektlərinə cəlb edilirdilər; qərbşünaslıq və xüsusən Şərq-Qərb münasibətlərinin tədqiqi isə bizim üçün bir növ yasaq mövzu idi. Belə bir dövrdə Azərbaycanda ilk dəfə məhz Aida xanım İmanquliyeva öz elmi mühitinin ətalətini dəf edərək və öz zamanəsini qabaqlayaraq olduqca aktual, gələcəyə yönəlmiş bir mövzu ətrafında tədqiqatlar aparırdı. Həm də problemin o aspektləri ön plana çəkirdi ki, onlar tək-cə Azərbaycanda yox, bütün dünyada ancaq 90-ci illərin axırlarında, iki əsrin qovuşuğunda aktuallaşmış oldu. Tək-cə onu qeyd etmək kifayətdir ki, 2000-ci ildə İran prezidenti Məhəmməd Hatəmi

Şərq və Qərb sivilizasiyalarının dialoqu ideyası ilə çıxış edəndə, çoxları bunu bir yenilik kimi dəyərləndirdi. 2001-ci il isə, YUNESKO tərəfindən «Sivilizasiyaların dialoqu» ili adlandırıldı. Və nəhayət, neçə illərdən sonra bu problem Aida xanımın qızı, Azərbaycanın birinci ledisi, YUNESKO və İSESKO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban Əliyevanın apardığı məqsədyönlü fəaliyyət nəticəsində bir daha aktuallaşdı və bu dəfə ölkəmiz bu dialoqda təşəbbüskar və aparıcı tərəf kimi çıxış etdi. Məhz bu fəaliyyətin sayəsində Bakı 2009-cu ildə bütövlükdə İslam mədəniyyətinin paytaxtı elan olundu. Şərq ilə Qərbi birləşdirən İpək Yolunun bərpası işinin təməli Bakıda qoyulduğu kimi, şəhərimiz «Şərq-Qərb» mövzusunda kino festivalları, incəsənət bayramları, beynəlxalq elmi konfranslar üçün də mədəni-mənəvi məbədə çevrildi.

Sivilizasiyalararası dialoq ideyasının siyasi, iqtisadi və kulturoloji müstəvilərdə üzə çıxması əslində əvvəlcə elmi-fəlsəfi və ədəbi-bədii yaradıcılıqda aparılan axtarışların nəticəsi idi. Yəni siyasətdə yenice aktuallaşan bir problem bədii yaradıcılıq müstəvisində bir sıra yazıçı-mütəfəkkirlər tərəfindən hələ XX əsrin əvvəllərində qaldırılmışdı ki, Aida İmanquliyeva da həmin ədəbi-bədii proseslərin XX əsrin sonunda kəsb etdiyi yeni ictimai-siyasi mənənin vacibliyini nəzərə alaraq, bu problemi Azərbaycan şərqşünaslıq məktəbinin mühüm istiqamətlərindən birinə çevirdi. O öz tədqiqat obyektini kimi Şərq dün-

yasının Qərbdə yazıb-yaradan üç böyük mütəfəkkirini: Cübran Xəlil Cübran, Əmin ər-Reyhani və Mixail Nüayməni seçdi. Bu seçim bir tərəfdən professor A. İmanquliyevanın ilk ixtisasına görə ərəb-şünas olması ilə, digər tərəfdən, ona öz fəlsəfi-romantik baxışlarını ifadə etmək üçün daha geniş imkan açması ilə bağlı idi. İdeyaları tədqiq olunan hər üç şəxsiyyət əslən ərəb ölkələrindən olub Amerika və Avropaya köçmüş, Şərq ruhunu Qərb düşüncəsi ilə birləşdirmiş insanlardır. Məsələn, Əmin ər-Reyhaniyənin də, C.X. Cübranın da sadəcə ərəb milli kimliyini və ya ərəb ədəbiyyatını deyil, bütövlükdə Şərq dünyasını Qərbdə təmsil etmələri onların bir çox əsərlərində açıq-aydın görünür. Mövzu özü Aida xanımı filologiya hüduqlarını keçərək böyük fəlsəfi fikir məkanında tədqiqat aparmağa sövq etmişdi.

Biz qədim dövrdə və orta əsrlərdə Avropanı alternativ bir sivilizasiya daşıyıcısı deyil, Şərqlin davamı, əyaləti hesab etdiyimizdən, Şərq-Qərb probleminə ancaq Yeni dövr (XVI əsrdən sonra) üçün danışmağı məqbul sayırıq. Bu problemin formalaşdığı, tədqiqat obyektinə çevrildiyi dövr isə XIX əsrin axırları, XX əsrin əvvəlləridir. Məhz bu dövrdə Qərb mütəfəkkirləri irəli getdikcə, fikir fəzasının yüksək qatlarına qalxdıqca, Şərq ruhuna daha böyük ehtiyac hiss etdiklərini dərk etməyə başlamış, sivilizasiyaların bir-birini tamamlamalı olması qənaətinə gəlmişlər. Şərqşünaslıq bir elmi fəaliyyət sahəsi kimi inkişaf etmiş, Şərqlin keçmişdə əldə et-

miş olduğu böyük tərəqqinin səbəbləri araşdırılmış və mənimsənilmişdir.

Məsələnin şablondankənar, yeni, orijinal qoyuluşu Aida xanıma əslində öz zamanəsini qabaqlayaraq, Azərbaycan gerçəkliyində Şərq və Qərbin vəhdəti ideyasını ilk dəfə konseptual şəkildə irəli sürməyə imkan vermişdir. Onun nəzərində sadəcə poeziyanın, mənəviyyatın, ruhaniliyin beşiyi kimi qalmağın indi daha Şərq üçün kifayət deyildi. Şərq mütləq müasir elmi-texniki nailiyyətlərə yiyələnəli idi. Və bunun yolu Qərblə inteqrasiyadan keçirdi. Lakin Şərq elm və texnologiyaları Qərbdən kor-korana transfer etməklə bu sahədə böyük uğur qazana bilməzdi. Heç şübhəsiz, o məhz özünəməxsus dəst-xətini, üslubunu tapmalıdır. Və bu üslubun öyrənilməsi, Aida xanımın fikrinə görə, yeni dövrdə şərqşünaslığın əsas məqsədlərindən, tədqiqat istiqamətlərindən biri olmalı idi. Təəssüf ki, Azərbaycanda hələ indiyədək problemin belə universal şəkildə qoyuluşu və tədqiqi istiqamətində çox az iş görülmüşdür. Bizardə tədqiqatlar çox vaxt ayrı-ayrı şəxsiyyətlər üzrə aparılır. Halbuki, hansı isə konkret bir şərin, yazıcının, hətta mütəfəkkirin, filosofun yaradıcılığını öyrənmək, tədqiq etmək üçün yalnız həmin şəxsin əsərlərindən çıxış etmək kifayət deyil. Bütövlükdə mühitin, bütövlükdə dövrün, həmin dövrdəki yaradıcılıq ənənələrinin də öyrənilməsi və tədqiq edilməsinə ehtiyac vardır.

Müəyyən bir xalqın, millətin ədəbiyyatı haqqında ümumi bir təsəvvür yaratmaq və ədəbiyyatın xüsusiyyətlərini ortaya çıxarmaq isə daha geniş bir tədqiqat dairəsinin əhatə olunmasını tələb edir. Çünki bu zaman bir milli ədəbi-bədii düşüncə, bir ədəbiyyat başqa millətlərə məxsus ədəbiyyatla qarşılıqlı əlaqədə və müqayisədə öyrənilir.

Müxtəlif xalqlara, hətta müxtəlif sivilizasiyalara məxsus olan ədəbi-bədii yaradıcılıq proseslərinin və düşüncə tərzlərinin müqayisəli şəkildə öyrənilməsi isə, təbii ki, daha böyük mədəni-mənəvi məkan əhatə etdiyinə görə, olduqca geniş dünyagörüşü, bilik dairəsi və tədqiqatə cəlb olunan çoxçeşidli materialla tanışlıq tələb edir. Bu, məsələnin ancaq texniki tərəfidir. Belə ki, bu müxtəliflik hansı isə vahid bir ideya baxımından ipə-sapa düzülməsi və bu geniş materialdan öz siması, öz ruhu olan vahid bir yaradıcılıq metodu, düşüncə təzi və hətta vahid bir konsepsiya hasil edilirsə, bunun üçün sadəcə böyük zəhmət və tədqiqatçılıq yetərli deyil. Bunun üçün tədqiqatçının özündən də müstəqil fikir sahibi olmaq, mütəfəkkirlik tələb olunur.

Aida İmanquliyevanın yaradıcılığında ədəbiyyatşünaslıq, xüsusən ədəbiyyat nəzəriyyəsi baxımından maraqlı doğuran çox ciddi məsələlər də qaldırılır. Aida xanımın ədəbiyyatşünaslıq sahəsindəki xidmətlərini aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

1. *Ədəbiyyatın missiyası və poeziyanın mahiyyəti məsələsi.*

2. *Ədəbi-bədii cərəyanlar və onların mahiyyəti. Bir tərəfdən, maarifçi realizm və sensualizmlə romantizm arasında, digər tərəfdən, romantizm və tənqidi realizm arasında qarşılıqlı keçidlər.*

3. *Ədəbi-bədii komparativistika.*

4. *Dünya ədəbiyyatı tarixində mühüm bir dövrün işıqlandırılması. Romantik poeziyanın Qərbdə və Şərqdə yaranması və inkişafı.*

Bütün bu məsələlər üzrə A. İmanquliyevanın Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı üçün yeni, orijinal baxışları var. Aida xanım, görünür, təbiətən ona xas olan nəzəri-fəlsəfi düşüncə tərzindən irəli gələn bir xüsusiyyət kimi, hansı məsələdən bəhs edirsə etsin, mütləq onun mahiyyətini açmağa çalışır. Məsələn, onun əsərlərində bu qəbildən olan fundamental suallara tez-tez rast gəlmək olar: «Bir yaradıcılıq növü kimi bədii əsər özlüyündə nə ifadə edir? Nədir bu: təsəvvürün, təxəyyülün məhsulu, yoxsa gerçəklik mənzərəsinin dəqiq təsviri?» Postmodernizmin məşhur nümayəndələrindən biri Rolan Bart da diqqəti bu problemə yönəldir: “Doğurdan da, əvvəlcə ədəbiyyatın mahiyyəti haqqında düşünmədən, ədəbiyyat tarixini necə yazmaq mümkün ola bilər?”

Qərb ədəbiyyatı nə qədər inkişaf etsə də, o öz kökləri ilə Şərq ruhuna bağlıdır. Bu məsələ mübahisəli olduğu qədər də, önəmli bir məsələdir. Aida xanım

poeziyanın mahiyyəti ilə əlaqədar düşüncələrində bir daha bu problemə toxunur. Belə ki, onun bəhs etdiyi şairlər həm də görkəmli mütəfəkkir olduqlarına görə, onların fikir dünyasını işıqlandırmaq üçün müəllif özü də bir sıra elmi-nəzəri kateqoriyaları təhlil edir və Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı üçün yeni olan belə məsələlərdə əlavə izahat verməli olur. "Bir çox ingilis və amerikan romantikləri bu mövzunun bədii təcəssümünü şəxsiyyət və onun həqiqəti intuitiv dərki problemləri ilə əlaqələndirirdilər. Kainat və Dünya ruhunun mahiyyəti rəsonal idrak üçün əlçatmazdır və gündəlik təcrübəyə tabe deyildir, buna görə də, əsas vasitəsi yalnız şairin qadır olduğu təxəyyül və bəsirətdir".

Aida xanım həm Qərb, həm də Şərq şair-mütəfəkkirlərinin poeziya haqqında düşüncələrini müqayisəli surətdə təhlil edərək, poeziyanın mahiyyəti və funksiyaları, şairlik missiyası ilə əlaqədar dolğun təsəvvür yaradır ki, bütün bunlar Azərbaycan estetik fikri və ədəbiyyat nəzəriyyəsi üçün zəngin materialdır.

Professor A.İmanquliyevanın yaradıcılığı ən çox romantik poeziya ilə bağlıdır. O, təkcə ərəb mühacir şairlərinin romantikasını araşdırmaqla kifayətlənməyərək, onları Qərb romantik poeziyasının görkəmli nümayəndələri ilə müqayisəli surətdə təhlil edir. Lakin tədqiqatını bununla da məhdudlaşdırmayaraq, bütövlükdə romantik poeziyanı ədəbiyyatda yeni ruhlu bir hadisə kimi nəzərdən keçirir

və bu kontekstdə ədəbi-bədii metodlar və onların mahiyyəti haqqında olduqca dəyərli fikirlər söyləyir ki, bunlar da Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında bu sahədə aparılan araşdırmalar sırasında xüsusi yer tutur. Təəssüf ki, Aida xanım bir ədəbiyyat nəzəriyyəçisi kimi hələ indiyə qədər öyrənilmədiyindən, onun bu sahədəki qiymətli fikirləri də dərsliklərimizdə yer almamışdır.

Dünya ədəbiyyatında romantizmin əsas istiqamətlərini həm Şərq, həm də Qərb şairlərinin təmsalında araşdırmaqla Aida İmanquliyeva bu ədəbi-bədii metod haqqında daha geniş miqyaslı təsəvvür yaratmış, onun təməl prinsipləri və mahiyyətini açmaq sahəsində məqsədyönlü nəzəri tədqiqat aparmışdır. Aida xanım müqayisəli təhlil sayəsində hələ romantizmin müxtəlifliyi və rəngarəngliyinə baxmayaraq, bütöv, ümumbəşəri bir hadisə olduğunu, ancaq Qərb mədəniyyətinin məhsulu olmadığını və əslində Şərq poetik vüsətinin sanki Qərbə transfer olunaraq sosial təhlillə bir sintez kimi yarandığını göstərmişdir. Təsədüfi deyildir ki, Qərb ədəbiyyatşünasları romantik poeziyanın təməlinə J.J.Russonu görürlər. Lakin cəmiyyətin rəsonal təhlilindən çıxış edən "soyuq düşüncəli" Russo bu qədər çılğın, qaynar bir ədəbi-bədii hadisənin təməllərindən ancaq biri ola bilərdi; bəs o biri? O biri təməlin Şərqlə bağlılığını bəzən qərblilər özləri də etiraf edirlər. Məsələn, İ.V.Götenin "Şərq-Qərb divanı" bütövlükdə belə bir etirafın bədii ifadəsidir.

C. Bayronu Şərqə, Şərq mövzusuna çəkib aparan da məhz “o biri təməl” idi.

Aida xanım da əgər bir tərəfdən Qərb romantik poeziyasının ərəb məhcər ədəbiyyatına təsirindən danışsa, digər tərəfdən təməldə yenə də klassik Şərqin dayandığını qeyd edir: “Şərqin ədəbi ənənələri Qərbin romantik dünya qavramının təşəkkülündə müəyyən rol oynamışdır. Qərbin bir çox romantik şairləri təxəyyülləri üçün ilhamı məhz Şərqdə axtarırdılar. Hələ keçən əsrin əvvəllərində Göte romantik şairlərə ziyarətini yolunu göstərmişdir”.

Əlamətdar haldır ki, romantik ərəb poeziyasının nümayəndələri özləri də ənənəvi Şərq poeziyasının Qərb romantizmi üçün təməl rolunu qeyd edirlər. Məsələn, Cübran “İbn Sina və onun poeması” adlı əsərində İbn Sinanın şeirlərində səslənən bəzi ideyaların sonralar Şekspir və Göte də daxil olmaqla, bütün Qərb poeziyasında əsas motivlərdən biri olduğunu yazır. Aida xanım da bu məqama xüsusi diqqət yetirir və bu poetik nümunə əsasında Şərq-Qərb əlaqələrini ortaya çıxaran Cübrana haqq qazandırır.

Aida İmanquliyeva izah edir ki, romantik metodu zəruri edən səbəb əslində mövcud reallığın yazıçını qane etməməsi və onun qəhrəmanının daha yüksək bir həyat arzusu ilə yaşamasıdır. “Romantik qəhrəmanla cəmiyyətin qarşılıqlı əlaqələrinin ön

ümumi göstəricisidir. Bu – aydındır. Axı, adı qəhrəmanlar adı həyatla yaşayır, onlar çoxcəhətli, cismani və mürəkkəb insanlardır. Romantiklərin qəhrəmanı başqadır, yalnız yüksək məqsəd və ideallarla yaşayır. Gündəlik həyat onun üçün mövcud deyildir, buna görə də, romantik yazıçılar bu həyatı təsvir etmirlər”.

Romantizm barədə Mir Cəlaldan Aida xanıma qədər olan dövrdə aparılan tədqiqatlar da, heç şübhəsiz, sonuncunun konseptual baxışlarının formalaşmasında müəyyən rol oynamışdır. Lakin təəssüf ki, A. İmanquliyevanın 1964-91-ci illərdə çap olunmuş əsərləri Azərbaycandan romantizmsünaslıqdakı sonrakı tədqiqatlarda, demək olar ki, nəzərə alınmamışdır. Görünür, məhz bua görə də, milli ədəbiyyatşünaslığımızda bu sahənin nəzəri və komparativistik araşdırılması hələ indiyədək milli çərçivədən kənara çıxa bilmir. Halbuki, Aida xanımın 1991-ci ildə çap etdirdiyi fundamental monoqrafiya romantik ədəbiyyat barədə təsəvvürləri yeni səviyyəyə qaldırır.

Dünya ədəbiyyatşünaslığında belə qəbul olunmuşdur ki, romantizm bir ədəbi-bədii cərəyan və metod kimi Qərb hadisəsidir. Digər tərəfdən, biz klassik Şərq poeziyasında da tez-tez romantizm ünsürlərinə rast gəlirik. Bəs onda nəyə görə romantizmin tarixi bir neçə əsr əvvələ çəkilmir?

Əlbəttə, böyük mövzu əhatəsi və fikir tutumu olan, ilham pərisinin qanadlarında, bəlkə heç özləri də bilmədən, öz dövrünün poeziya ənənəsinin sədlərini keçərək çox uzaqlara gedən dahi şairlərin yaradıcılığında romantik ünsürlər yox deyil. Bu fikir Nizami və Füzuliyə aid olduğu kimi, Dante və Şekspirə də aiddir. Təsadüfi deyildir ki, Elçin Əfəndiyev Şekspirin Azərbaycanca nəşrinə yazdığı ön sözdə onun qəhrəmanlarının romantik əhval-ruhiyyəsindən bəhs edir. Lakin Qərbdə romantizmin Dante və ya Şekspirə başladığını söyləyənlər. Çünki onların yaradıcılığı da sinkretikdir. Burada klassisizmin də, maarifçiliyin də, sentimentalizmin də, romantizmin də, realizmin də ünsürlərini tapmaq, əlbəttə, mümkündür. Amma söhbət metodun konturlarının görünməsindən, durulub kristallaşmasından gedir. Poeziyanın ideya-siyasi gerçəkliklə, dövrün ab-havası ilə, ictimai gerçəkliklə deyil, onlara qarşı olan üsyankar ruhla səsələməsindən gedir. Hər hansı bir ideya-bədii istiqamət məhz tam formalaşdıqdan sonra, onun ən əsas xüsusiyyətləri özünü qabarıq surətdə büruzə verdikdən sonra, – ancaq bütün bunlardan sonra geriyə, tarixə nəzər salmaq və ənənəvi poeziyanı da həmin meyarlar baxımından yenidən nəzərdən keçirmək mümkün olur.

Nəzərə alınmalıdır ki, Şərq poeziyası sinkretik poeziyadır, burada ədəbi-bədii metodlar müstəqil istiqamətlər kimi diferensiaslaşmamışdır. Şərq poeziyası heç milli mənsubiyyətinə görə də bölünmür.

Təsadüfi deyildir ki, Hegel poeziyanın milli xüsusiyyətlərinə görə təsnif edərkən Şərq poeziyasında bölgü aparmadan onu ispan, ingilis, yunan, alman və s. poeziyaları ilə bir sıraya qoyur; yəni bölünməyən vahid kimi götürür. Çünki bütün Şərq xalqları üçün vahid bütöv bir ənənə vardır. Çünki millətlərin hələ formalaşmadığı bir dövrdə milli poeziya da ola bilməzdi. Lakin Şərq poeziyasının bütövlüyü və ənənəvililiyi özünü bütün metodları ehtiva etmək baxımından da göstərir. Hegelin haqlı olaraq müşahidə etdiyi kimi, “Şərqdə bölünməz, möhkəm, vahid, substansional olan üstünlük təşkil edir... Qərb isə, xüsusən yeni dövrdə, sonsuzluğun müntəzəm bölünməsindən və parçalanmasından çıxış edir”.

Kim isə Şərq poeziyasının bu ənənəçiliyini və bütövlüyünü bir məziyyət kimi dəyərləndirə bilər. Bunun müsbət cəhətləri həqiqətən də vardır. Hər bir xalq öz milli poeziyasının hüdudları ilə məhdudlaşmayaraq, bütövlükdə Şərq (antik və islam) poeziyasının daşıyıcısı və varisi olur. Bu, həm də Şərq ruhunun qorunub saxlanmasına xidmət edir. Lakin bölünmədən, şaxələnmədən, diferensiaslaşmadan inkişaf etmək mümkün deyil. Yeni dövrdən başlanan Qərbdə elmin bütün sahələrində olduğu kimi, poeziya da hansı isə ehkamlara, qəliblərə, ənənələrə pərçimlənməyərək, zamanın tələbinə uyğun surətdə şaxələndi, yeni metod və formalar yarandı. Ona görə də, romantik poeziyada gördüyümüz Şərq ünsürləri onun orijinallığını şübhə altına ala bilməz.

Görünür, məhz buna görədir ki, Aida İmanquliyeva ərəb romantiklərini sadəcə Şərq poetik ənənələrinin davamçısı və ya Şərq poeziyasının inkişafında yeni mərhələ kimi təqdim etmir, onların məhz Qərb romantik poeziyasından təsirlənərək yazıb-yaratdıqlarını xüsusilə vurğulayır.

Romantizm ancaq poeziya miqyasında bir hadisə deyildi. O, yeni iqtisadi münasibətlərə keçid nəticəsində əldə olunmuş azadlıq ab-havasının bütövlükdə düşüncə tərzinə, incəsənətin bütün sahələrinə təsirinin nəticəsi idi. İnsanın öz yaradıcı gücünə, daxili potensialına inamı artır və o, əsrlər boyu formalaşmış konservativ ictimai buxovları qırıb atmaq, özünün layiq olduğu daha kamil mənəvi-estetik həyat səviyyəsinə yüksəlmək əzmi ilə yazıb-yaradır.

Qərbdə romantik poeziyanın ideya qaynaqlarının Şərqdəkindən fərqli olması Qərb romantik şairlərinin əsərlərində, onların bədii-estetik ideallarının təkamül yolunda da özünü göstərir. Məsələn, Uitmen üçün Şərq və Qərb əslində Amerikanın iki qütbudur. Onun bütün idealları öz vətəni, öz dövləti ilə, bu dövlətdə azadlıq və demokratiyanın təntənəsi ilə bağlıdır. Şərq poeziyasında da şəxsi həyatın, cari problemlərin fəvqünə qalxmaq və yüksəklərdə uçmaq ənənəsi vardır. Lakin Şərq adamı qanad açan kimi, birbaşa Allaha çatmaq üçün uçar. Arada millət və dövlət dayanacaqları yoxdur. Çünki klassik

Şərqdə poeziyaya qanad verən dini hissdır, müqəddəslik duyğusudur.

Bir Şərq tənqidçisi Qərb romantiklərinin yaradıcılığını təhlil edərkən, onları poetik vüsətin yetərsizliyində təqsirləndirərdi. Axı, tək bir Amerikanın hüduqlarında fırlanan təxəyyül bütün Yer kürəsini, bütün ulduzlu səmanı, bütün əbədiyyəti ehtiva edən Şərq təxəyyülü müqabilində çox məhdud görünür.

Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında komparativistika bir qayda olaraq "ədəbi əlaqələr" çərçivəsində inkişaf etmiş və bu zaman alt qatdakı əlaqələrə, ideya-bədii vəhdət məqamlarına çox nadir hallarda müraciət edilmişdir. Belə ki, bu və ya digər xarici ölkə yazıcısının bütövlükdə Azərbaycanla və Azərbaycan ədəbiyyatı ilə ilk baxışda nəzərə qarpan zahiri əlaqələr tədqiqata cəlb edilmişdir. Bu cür tədqiqatların adı da çox vaxt "... və Azərbaycan" tipində olmuşdur ki, bu da həmin yazıcının nə vaxtsa Azərbaycanda olub-olmaması, ölkəmiz haqqında nə isə yazıb-yazmaması, bizim ayrı-ayrı yazıçılarla şəxsi münasibəti və ən çox onun əsərlərinin dilimizə müxtəlif tərcümələri və bu tərcümələrin, necə deyərlər, sonrakı həyatı, milli ədəbiyyata təsiri və s. bu kimi mövzuları əhatə edir. Lakin ədəbiyyatçılar öz predmetlərinə sadıq qalaraq, ideya paralellərinə çox nadir hallarda müraciət edirlər. Yəni ədəbiyyatlar arasında zahiri planda heç əlaqə yoxmuş kimi görü-

nən hallarda, ideya yaxınlığı və onun köklərinin axtarılması bizim üçün bir növ yeni hadisədir.

Əlbəttə, Aida xanımın əsas tədqiqat predmeti olan ərəb mühacir ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələri Qərb dünyası ilə hadisə qatında da əlaqəli idilər. Yeni kimsə müəyyən bir müddətdə Amerikada, Avropada, yaxud Rusiyada yaşayır, onların həyat tərzinə bələd olur və eyni zamanda yerli ədəbiyyatı da mənimsəyir və hətta ondan təsirlənirdi də. Və bu hallar şübhəsiz ki, Aida İmanquliyevanın tədqiqatında da öz əksini tapmışdır. Lakin əlamətdar olan cəhət budur ki, o, əlaqələri ayrı-ayrı yazıçıların şəxsiyyəti və yaradıcılığı çərçivəsində deyil, bu yazıçıların mənsub olduğu dəyərlər sistemi, mədəniyyətlər və sivilizasiyalar arasında müqayisəli təhlil kontekstində aparır. Bu isə artıq nəzəriyyədir və həm də böyük fəlsəfi tutumu olan bir nəzəriyyədir. Bax, bu məqamda Aida xanım ədəbiyyatşünaslıqla fəlsəfə arasında orta q sahəyə qədəm qoyur və burada da dayanmayaraq, Şərq-Qərb komparativistikasının fəlsəfi səviyyəsinə keçir.

Aida xanımın əsərlərində izahını tapan bir çox nəzəri məsələlərlə yanaşı, ədəbi-bədii komparativistika təcrübəsi də milli ədəbiyyatşünaslığımız üçün böyük əhəmiyyətə malikdir. Şərq və Qərb düşüncə tərzlərinin xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla aparılan müqayisələr Azərbaycan ədəbiyyatının da dünya ədəbiyyatı kontekstində nəzərdən keçirilməsi və

Qərb romantik poeziyası ilə paralellər yaradılması üçün geniş imkanlar açır. Bəs nəyə görə Aida İmanquliyeva öz yaratdığı metodoloji bazadan istifadə edərək Azərbaycan ədəbiyyatı ilə paralellər aparmır? Bunun ancaq bir cavabı vardır. Sovet dövründə ideologiyanın təsirinə məruz qalmış ədəbiyyatşünaslıq ədəbi-bədii metod və cərəyanların da obyektiv elmi təsnifatına və yazıçıların yaradıcı mövqeyinin düzgün dəyərləndirilməsinə imkan vermirdi. Belə ki, romantizm az qala bir çatışmazlıq, hətta mürtəcə metod kimi dəyərləndirilir, realizm isə bir məziyyət hesab olunurdu. Ona görə də, tənqidçilər bir çox sənətkarlarımızı sanki qınaqdan, “qara siyahıdan” xilas etmək, habelə onların bədii yaradıcılığının daha yüksək metodoloji səviyyədə olduqlarını göstərmək üçün imkan daxilində realist ünsürləri önə çəkirdilər. Görünür, məhz buna görədir ki, XX əsrin əvvəllərində yazıb-yaradan M.Ə. Sabir, Mirzə Cəlil kimi sənətkarlar ancaq əsərlərindəki realizm məqamlarına görə qiymətləndirilir, romantizm siyahısından çıxarıldılar. Halbuki, onlar və həmin dövrün bu qəbildən olan digər yazıçıları da sadəcə tənqidi realizm mövqeyindən yazıb-yaratmırdılar. Burada romantizmin açıq-aşkar izlərini görmək mümkündür. Təsadüfi deyildir ki, dünyada məhz romantik şairlər kimi tanınan, Aida xanımın da məhz bu mövqedən təqdim etdiyi Cübran, Reyhani və Nüaymanın əsərləri təkcə Cavidlə yox, həm də Sabir və Mirzə Cəlillə səsleşirdi. A.İmanquliyevanın da yeri düşəndə məhz Sabir adını xatırlatması heç də təsadüfi deyil. Ümumiyyət-

lə, o dövrdə romantizmlə tənqidi realizm arasında dinamik qarşılıqlı keçidlər, bir növ ortaq yaradıcılıq zolağı var idi ki, onun ayrıca elmi-nəzəri tədqiqinə böyük ehtiyac vardır.

Aida İmanquliyeva bu kontekstdə Azərbaycan ədəbiyyatını ayrıca təhlil etməsə də, onun romantizmlə bağlı irəli sürdüyü ümumi müddəalar, orijinal mülahizələr və fəlsəfi səpkili ricətlər, çıxış etdiyi prinsiplər və qiymətləndirmə meyarları milli ədəbi prosesin də bu elmi-nəzəri və metodoloji zəmində araşdırılması üçün böyük imkanlar açır. Digər tərəfdən, belə müqayisəli təhlillər və onların elmi-fəlsəfi dəyərləndirilməsi Azərbaycan romantik ədəbiyyatının dünya ədəbiyyatı kontekstində nəzərdən keçirilməsi üçün də baza yaradır.

Romantik poeziya özlüyündə bir ədəbiyyat hadisəsi olmaqla yanaşı, həm də fəlsəfi fikrin mühüm qaynaqlarından biridir. Düzdür, romantizmin ən görkəmli nümayəndələrindən biri, “yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyi” Cübran Xəlil Cübran fəlsəfənin payına ən çox düşüncəni aid edir, hiss dünyasını isə şairlər üçün saxlayır: “Filosofun ruhu onun düşüncələrindədir, şairin ruhu – ürəyində!” Gözəl deyilmişdir! Amma tək düşüncədən fəlsəfə hasil olmaz. Düşüncədən hasil olan elmdir. Fəlsəfə isə ürəklə başın ittifaqını tələb edir. Necə ki, romantik poeziya məhz ona görə romantikdir ki, burada fikir ürək

çırpıntıları ilə ritmlərin və hissiyyatın qanadlarında adı şüur üçün əlçatmaz bir mərtəbəyə yüksəlir.

Romantik poeziyada Haqq, Həqiqət, Güzəllik və Xeyrin eyniyyət məqamı tərənnüm olunur. Romantik ədəbiyyat maddiyyatı, var-dövləti, pulu, rəyasəti, gücü, şöhrəti həyatının mənası hesab edənlərdən fərqli olaraq, fani dünyanın aldadıcı cazibəsindən uzaq duran, bu dünyaya daha ali məqsədlər prizmasından baxan insanlar tərəfindən yaradılmışdır. Şərq və Qərbin idealları da bu yüksəklikdə – zirvədə birləşir.

Professor Aida İmanquliyeva bütün yaradıcı ömrünü məhz bu yüksəlişin fəthinə həsr etmişdir. O, öz əsərlərində “bütün varlıqların dönmədən irəliyə – həqiqətə və güzəlliyə doğru hərəkət etməsinə olan romantik inamı” tərənnüm edir. Aida xanım romantik poeziyanı onun Qərbdə və Şərqdə ən böyük nümayəndələrinin timsalında araşdırmış və bir tərəfdən hiss və əqlin, digər tərəfdən Şərq ilə Qərb düşüncə tərzlərinin vəhdət məqamlarını üzə çıxararaq, bəşəriyyətin məhz bu vəhdətə doğru inkişaf etmək əzmini təsbit etmişdir.

Öz tədqiqatlarında da poetik ruhla fəlsəfi düşüncənin, romantizmlə realizmin vəhdətindən çıxış edən Aida xanım Azərbaycan ədəbi və fəlsəfi fikrində ilk dəfə olaraq Şərq və Qərb romantiklərinin geniş müqayisəli təhlilini vermişdir. Onun yaradıcılığında

**ФИЛОСОФСКАЯ И
ЛИТЕРАТУРНО – ХУДОЖЕСТВЕННАЯ
КОМПАРАТИВИСТИКА В ТВОРЧЕСТВЕ
АИДЫ ИМАНГУЛИЕВОЙ**

Творчество профессора Аиды Имангулиевой отличается не только многогранностью, но и синкретичностью. Она являлась выдающимся исследователем одновременно востоковедческих, филологических и философских проблем. Будучи олицетворением восточного духа, Аида ханум в то же время глубоко вникла в современную западную культуру и являлась востоковедом для Запада, западоведом для Востока.

Человек как носитель естественной красоты в момент самопознания постигает также красоту природы и мира. Гармония природы и духа, исходящая от красоты природы, была родна для Аиды ханум. По ее мысли, «познание мира равносильно самопознанию», ибо «познание мира возможно вследствие пробуждения сокровенных глубин души».

В Азербайджане известных востоковедов было много. К таким исследователям относится, безусловно, и Аида Имангулиева, которая в недалеком прошлом возглавляла востоковедческую науку в Азербайджане. Исследователи часто рассматрива-

Qərb ədəbiyyatının özünə də diferensial münasibət bəslənir və yeni ərəb ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinə təsir baxımından Amerika transsendentalizmi və Avropa romantizmi ayrılıqda nəzərdən keçirilir. «Transsendentalistlərin fikrincə, intuisiya və təxəyyül həqiqətin dərk olunmasında mücərrəd məntiqə, yaxud elmi metoda nisbətən daha düzgün vasitədir. Dünyanın əzəli, həqiqi səbəbini açib göstərmək iqtidarında olan şair rolunun özünəməxsus anlamı da buradan gəlir. Şair yüksək mənəvi dəyərlərin daşıyıcısı olur ki, bu da onu Allaha yaxınlaşdırır. O, həqiqəti insanlara açan söz ustasıdır, kahindir».

Bəli, Aida İmanquliyeva sadəcə ərəbşünas, yaxud ərəb ədəbiyyatı mütəxəssisi deyildi. O həm də sivilizasiyalar arasındakı münasibəti, Şərqlə və Qərb düşüncə tərzlərinin ortaq və fərqli cəhətlərini və bu problemlərin ədəbiyyat və fəlsəfə müstəvisində proyeksiyasını öz tədqiqat predmetinə daxil edən, XX əsrin sonlarında Azərbaycan üçün xüsusi aktualıq kəsb edən bu məsələləri ədəbi-tənqidi rakursda gündəmə gətirən bir fəlsəfə tədqiqatçısı, vətəndaş-alim idi.

**Səlahəddin XƏLİLOV,
AMEA-nın müxbir üzvü,
fəlsəfə elmləri doktoru, professor**

ют анализируемые ею проблемы в контексте арабской филологии, точнее – арабской эмигрантской литературы.

Однако научно-философская заслуга Аиды ханум отличает ее от других ученых-востоковедов и делает необходимым оценку ее творчества в философском аспекте. К сожалению, эта заслуга до сих пор не получила должной научной оценки. Для ее правильного понимания, в первую очередь, необходимо переосмыслить привлеченные к исследованию А. Имангулиевой взгляды выдающихся поэтов-романтиков. С этой точки зрения, идея диалога восточной и западной цивилизаций, красной линией проходящая по всему ее творчеству, должна быть в центре исследовательского внимания. Так, Аида ханум, не ограничиваясь подчеркиванием заслуги выдающихся личностей, которые она исследовала, выдвинула ряд ценных идей в направлении прояснения проблемы Восток-Запад.

А.Имангулиева, выйдя за рамки отечественно и в целом восточной филологии, показала в своих трудах сущность мировых литературных процессов, проанализировала характер восточно-западных отношений и их перспективы. С этой целью она обратилась к творчеству арабских эмигрантов, живших в Европе и Америке, вместе с тем хорошо знавших Восток и сохранивших восточный дух. Внешне – это проблема арабской филологии, одной из ветвей

традиционного востоковедения. В действительности же, исследования А.Имангулиевой направлены на изучение процесса с новым содержанием и новым адресом – начавшегося на Востоке процесса национального и общечеловеческого познания. А это больше философская проблема, нежели филологическая. На самом деле масштабы исследовательской проблемы А.Имангулиевой настолько велики, что могут быть выявлены лишь путем исследований процессов общечеловеческого самопознания в контексте философии.

Изучение восточной литературы не является новым явлением в Азербайджане, так же, как и переводы и интерпретация образцов западной поэзии. Однако безусловным новшеством является исследование, с одной стороны, именно романтической поэзии, с другой – творчества западных и восточных поэтов в сравнительном контексте, в единой идейно-теоретической плоскости. В целом наиболее сложной работой и в философии, и в литературе является введение в общий знаменатель различных образцов творчества. Философская компаративистика же только сегодня становится актуальной как в Азербайджане, так и во всем мире.

Творческие изыскания профессора Аиды Имангулиевой представляют большой интерес и с точки зрения второго существенного направления. Исходя из протекающих в мире глобальных процес-

сов, можно увидеть контуры складывающегося нового мирового порядка. Становится ясно, что формирование нового миропорядка требует иного отношения к взаимодействиям цивилизаций. В 70-80-х годах XX века мало кто осознавал суть этих новых тенденций и приоритетных направлений. Это новшество заключалось в отражении глобальных процессов, происходящих в сфере культуры, на политической плоскости. Повышение актуальности проблемы Восток – Запад также явилось следствием этих новых тенденций.

Ввиду того, что Азербайджан на протяжении веков считался восточной страной, к исследованиям, проводимым в Советском Союзе, азербайджанские ученые привлекались в основном в плане востоковедения; исследования отношений Запад–Восток для нас считались как бы недоступными. А.Имангулиева, опередив свое время и преодолев консерватизм научной атмосферы страны, впервые в Азербайджане стала проводить исследования на тему, более чем актуальную и направленную в будущее. Она выдвинула на первый план те аспекты проблемы, которые не только в Азербайджане, но и во всем мире стали актуальными на стыке двух тысячелетий. Достаточно отметить, что идея диалога цивилизаций Запад – Восток, предложенная президентом Ирана Мохаммедом Хатемем в его выступлении в 2000 году, была воспринята многими как нечто новое. 2001 год со сто-

роны ЮНЕСКО был провозглашен годом «Диалога цивилизаций». И, наконец, спустя некоторое время эта проблема вновь обрела актуальность в результате целенаправленной деятельности дочери Аиды ханум, первой леди Азербайджана, посла доброй воли ЮНЕСКО и ИСЕСКО Мехрибан Алиевой. На этот раз наша страна выступает инициатором и ведущей стороной в этом диалоге.

Появление идеи диалога между цивилизациями на политическом, экономическом и культурологическом уровнях, на самом деле, было следствием поисков в научно-философском и литературно-художественном творчестве. То есть, став только сегодня актуальной в политике, данная проблема была поставлена многими писателями-мыслителями еще в начале XX века. Аида Имангулиева, принимая во внимание новое общественно-политическое значение данного литературно-художественного процесса, превратила эту проблему в одну из важнейших направлений азербайджанской школы востоковедения. В качестве объекта своих исследований она выбрала творчество трех известных восточных мыслителей, живших на Западе – Джебрана Халил Джебрана, Амина ар-Рейхани и Михаила Нуайме, что было связано, с одной стороны, с первой ее специальностью арабиста, с другой стороны – с ее философско-романтическими взглядами. Каждый из этих трех личностей был выходцем из арабских стран, переселившимся затем в Америку и Европу,

объединившем восточный дух и западное мышление. Изучение философского и литературно-художественного наследия таких личностей вышло далеко за пределы арабского востоковедения и стало предпосылкой для возникновения восточно-западной компаративистики.

Исходя из нашего утверждения, что Европа в древний период и в средние века не являлась носителем альтернативной цивилизации, а была продолжением, периферией Востока, считаем приемлемым говорить о проблеме Восток-Запад только применительно к Новому времени. А периодом превращения ее в объект исследования является конец XIX – начало XX вв. Именно в этот период развития западной мысли, в Европе стали осознавать возрастающую потребность в восточном духе и необходимость взаимодополнения различных цивилизаций. Стало развиваться востоковедение как отрасль научной деятельности, началось исследование причин величия и прогресса Востока в прошлом.

Именно такая оригинальная, нетрадиционная постановка вопроса позволила Аиде ханум, опередив свое время, выдвинуть в азербайджанской действительности идею единства Востока и Запада. По ее мысли, Восток не должен оставаться лишь колыбелью поэзии, религиозности, он должен приобщаться к научно-техническому прогрессу, и дорога к нему проходит через интеграцию с Западом. Однако лишь пере-

нося западную технологию и науку в свою среду, Восток не смог добиться больших успехов. Несомненно, он должен найти свой почерк, свой стиль. По мнению Аиды ханум, выявление этого стиля и является одним из самых важных направлений и целей современного востоковедения.

Для исследования творчества отдельных писателей, поэтов и мыслителей недостаточно исходить только из их трудов. Необходимо исследовать среду их творческой деятельности, эпоху в целом и их творческие традиции.

Создание общего представления о литературе определенного народа, нации, и выявление характерных черт данной литературы требует более широкого круга исследований, так как то или иное национальное литературно-художественное наследие исследуется в сравнении и взаимосвязи с литературой других народов.

Сравнительное изучение художественно-литературных процессов и образов мысли, свойственных различным народам и даже цивилизациям, требует широкое мировоззрение и умение сводить к общему знаменателю привлеченные к исследованию неоднородные материалы. Речь идет о более широком культурно-духовном пространстве, чем художественная литература. Для систематизации существующего многообразия с точки зрения некой

единой идеи и создания из этого материала целостной концепции требуется обладать не только литературоведческим, но и философским мышлением. Именно эти качества Аиды ханум Имангулиевой позволили ей ввести определенную ясность в такую сложную проблему, как диалог цивилизаций в контексте исследования романтической поэзии.

Исследование творчества Аиды Имангулиевой не должно быть ограничено лишь рамками арабоведения или востоковедения, поскольку оно охватывает в целом литературоведение, в частности фундаментальные проблемы теории литературы.

Заслуги Аиды ханум в сфере литературоведения могут быть сгруппированы следующим образом:

1. *Миссия литературы и проблема сущности поэзии.*

2. *Литературно-художественные течения и их сущность. Взаимные переходы между романтизмом и просветительским реализмом и сенсуализмом, с одной стороны, романтизмом и критическим реализмом – с другой.*

3. *Литературно-художественная компаративистика.*

4. *Освещение важнейшего периода в истории литературы. Возникновение и развитие романтической поэзии на Западе и Востоке.*

Аида Имангулиева обладала оригинальными и новыми для азербайджанского востоковедения взглядами на все вышеперечисленные проблемы. Она всегда стремилась раскрывать сущность каждой рассматриваемой ею проблемы, что исходило из ее философско-теоретического образа мышления. В ее произведениях мы часто сталкиваемся, к примеру, с такими фундаментальными вопросами: «Что же представляет собой художественное произведение как вид творчества? Что это, воображение или фантазия, или же точная передача картины действительности?». Один из видных представителей постмодернизма Ролан Барт также подчеркивает эту проблему: «По правде говоря, трудно понять, как можно строжить историю литературы, не задумавшись сначала о самом существовании литературы».

Как бы ни развивалась западная литература, своими корнями она связана с восточным духом. Это спорная, но в то же время существенная проблема. Аида ханум в своих рассуждениях о сущности поэзии также затрагивает эту проблему. Так, поскольку поэты, о которых писала Аида ханум, в то же время являлись выдающимися мыслителями, то для освещения их идейного мира ей приходилось анализировать ряд научно-теоретических категорий и приводить дополнительные разъяснения по поводу таких новых для азербайджанского литературоведения проблем. «Многие английские и

американские романтики связывают художественное воплощение этой темы с проблемами личности и интуитивного познания ею истины. Суть Вселенной и Мировой души непостижима для рационального познания и не подвластна повседневному опыту, поэтому основным инструментом познания служит воображение, прозрение, на которые способен лишь поэт.

Проводя сравнительный анализ рассуждений о поэзии как западных, так и восточных мыслителей, Аида ханум создает полное представление о сущности и функциях поэзии, миссии поэта, что является ценным материалом для азербайджанской эстетической мысли и теории литературы.

Творчество профессора А.Имангулиевой преимущественно связано с романтической поэзией. Неограничиваясь исследованием романтической поэзии арабских поэтов-эмигрантов, она анализирует их в сравнительном контексте с видными представителями западной романтической поэзии. Аида ханум в целом исследует романтическую поэзию как литературное явление с новым духом и в этом контексте выдвигает весьма ценные мысли о литературно-художественных методах и их сущности, которые занимают существенное место в проводимых в Азербайджане исследованиях в сфере литературоведения. К сожалению, творчество Аиды ханум как литературного теоретика до

сих пор не изучено в достаточной мере, вследствие чего ее ценные мысли по этой проблематике не нашли свое отражение в учебниках.

Исследовав основные направления романтизма в мировой литературе на примере творчества западных и восточных поэтов, Аида Имангулиева создала более широкое представление о литературно-художественных методах, провела целенаправленное теоретическое исследование с целью раскрытия их сущности и функций. Несмотря на внутреннюю разнородность романтизма, Аида ханум путем сравнительного анализа смогла выявить общие характерные черты романтизма и показала, что он является не только продуктом западной культуры, а на самом деле, возник как синтез восточного поэтического пафоса с западным социологическим анализом. Не случайно, западные литературоведы в основе романтической поэзии видят Ж.Ж.Руссо. Однако исходящий из рационального анализа общества Руссо мог быть лишь одной из основ такого литературно-художественного явления. А как же другая основа? Ее связь с Востоком часто признают и сами западные мыслители. К примеру, «Восточно-западный диван» И.В.Гете в целом является выражением такого признания. Именно эта «другая основа» притягивала Дж.Байрона на Восток, в восточную проблематику.

Аида ханум, с одной стороны, говорит о влиянии западной романтической поэзии на арабскую эмигрантскую литературу, с другой – утверждает, что в основе романтической поэзии все же лежит классический Восток: «Восточные литературные традиции сыграли определенную роль в становлении западного романтического мировосприятия. Многие западные поэты-романтики именно на Востоке искали вдохновение для своей романтической фантазии. Еще в начале прошлого века Гете указал маршрут паломничества поэтам-романтикам».

Примечательно, что представители арабской романтической поэзии сами отмечают значительную роль традиционной восточной поэзии в развитии западного романтизма. К примеру, Джебран в своем произведении «Ибн Сина и его поэма» отмечает, что ряд идей, звучащих в поэме Ибн Сина, в последующем стали основным мотивом всей западной поэзии, включая Шекспира и Гете. Аида ханум особо обращая внимание на эту специфику, отмечает роль Джебрана, который в своих трудах раскрыл взаимосвязь Восток – Запад. Как она пишет, причиной, обусловившей романтический метод, является недовольство поэта наличным бытием и стремление его героев к более возвышенной жизни. «Противостояние романтического героя и общества, непонимание ими друг друга – самый общий показатель их взаимоотношений. И это понятно. Ведь обычные герои живут обычной жизни».

ью, они – многогранны, телесны, сложны. Иной герой у романтиков, он живет только высокими целями и идеалами. Жизни повседневной для него не существует, поэтому писатели-романтики ее не воспроизводят».

Исследования романтизма в период от Мир Джалала до Аиды Имангулиевой, несомненно, также сыграли определенную роль в формировании концептуальных взглядов последней. Однако, к сожалению, изданные в 1964-1991 годах труды А.Имангулиевой можно сказать не были учтены в последующих исследованиях романтизма в Азербайджане. Видно именно по этой причине теоретическое и компаративистское исследование этой проблемы в нашем литературоведении до сих пор не сумело выйти за пределы национального контекста. В то время как изданная в 1991 году фундаментальная монография Аиды ханум создала в Азербайджане новый уровень восприятия романтической литературы.

В мировом литературоведении принято, что романтизм как литературно-художественное течение и метод сложился на Западе. С другой стороны, мы часто сталкиваемся с элементами романтизма в классической восточной поэзии. Так почему в таком случае история романтизма не переносится назад на несколько веков?

Конечно, немало элементов романтизма в творчестве гениальных поэтов с широким кругозором, способных в порыве вдохновения преодолеть пределы традиционной поэзии своего времени. Эта мысль относится как к Низами и Физули, так и Данте и Шекспиру. Не случайно, Эльчин Эфендиев в предисловии к азербайджанскому изданию трудов Шекспира говорит о романтическом настроении его героев. Однако на Западе началом романтизма считается не Данте или Шекспир, поскольку их творчество также синкретично. В них, несомненно, можно видеть элементы и классицизма, и просветительства, и сентиментализма, и романтизма, и реализма. Однако речь идет о проявлении и кристаллизации контуров метода; не об ассоциации поэзии с идейно-политической и общественной действительностью, исторической обстановкой, а о ее связи с противостоящим непокорным духом. Лишь после полного формирования некоего идейно-литературного направления, когда его главные черты начинают проясняться, появляется возможность обратиться в прошлое, в историю, пересмотреть традиционную поэзию с точки зрения этих критериев.

Следует учитывать, что восточная поэзия синкретична. Литературно-художественные методы в ней не дифференцировались в качестве самостоятельных методов. Восточная поэзия не классифицируется даже по национальному признаку. Не слу-

чайно, Гегель классифицируя поэзию в соответствии с национальным признаком не проводит разделение в восточной поэзии и включает ее в один ряд с испанской, английской, греческой, немецкой и т.д. поэзиями, то есть рассматривает ее как нераздельную целостность. Это связано с тем, что для всех восточных народов существует единая традиция, что в условиях отсутствия сформированных наций не может быть и национальной поэзии. Тем не менее целостность и традиционность восточной поэзии проявляется и в том, что она охватывает все методы. Как справедливо наблюдает Гегель, «На Востоке всегда главенствует нераспавшееся, прочное, единое, субстанциональное... Запад же, особенно в новое время, исходит из бесконечного разделения и дробления бесконечного».

Традиционность и целостность восточной поэзии может считаться ее достоинством. Положительные черты этого состояния, конечно же, имеют место. Каждый народ, не оставаясь в рамках своей национальной поэзии, становится носителем и наследником восточной (античной и исламской) поэзии в целом. Это в свою очередь также служит сохранению восточного духа. Однако, не разделяясь, не дифференцируясь, нельзя развиваться. На начавшемся с Нового времени Западе поэзия, как и все сферы науки, не сцепляясь с какой-либо традицией или идеей, разветвилась в соответствии с требованиями времени, появились новые методы и тра-

диции. Поэтому восточные элементы, проявляющиеся в романтической поэзии, не могут стать причиной сомнения в ее оригинальности. Видно именно по этой причине Аида Имангулиева рассматривает арабских поэтов-романтиков не только как последователей восточной романтической традиции или как новый этап в развитии восточной поэзии, а особо отмечает воздействие именно западной романтической поэзии на их творчество.

Романтизм не есть явление, ограниченное масштабами лишь поэзии. Романтизм стал последствием воздействия достигнутого с переходом в новые экономические отношения ощущения свободы в целом на образ мысли, на все сферы искусства. Вера человека в свою созидательную силу, в свой внутренний потенциал возрастает, и он стремится преодолеть сложившийся веками консерватизм и достичь более совершенной нравственно-эстетической жизни.

Отличие идейных истоков западной романтической поэзии от восточной отражается и в трудах западных поэтов-романтиков, в эволюции их художественно-эстетических идеалов. К примеру, для Уитмена Восток и Запад являются двумя полюсами Америки. Все идеалы Уитмена связаны с его родиной, государством и торжеством свободы и демократии в его стране. В восточной поэзии также можно встретить традиции отдаления от част-

ной жизни и текущих проблем. Однако восточный человек, отдаляясь от действительности, стремится достичь непосредственно Бога. На этом пути нет ни нации, ни государства. Потому что на классическом Востоке поэзия вдохновляется религиозным чувством, чувством святости.

Восточный критик, анализируя творчество западных романтиков, обвиняет их в недостаточности поэтического пафоса. Ведь творческая фантазия, охватывающая пределы одной лишь Америки, оказывается ограниченной в сравнении с восточной фантазией, опоясывающей всю Землю, всю вечность.

Компаративистка в азербайджанском литературоведении развивалась, как правило, в рамках «литературных связей», при этом к идейно-литературному единству обращались крайне редко. Так, предметом исследований становилась внешняя связь творчества зарубежных писателей с азербайджанской литературой. Однако литературоведы оставаясь преданными своему предмету очень редко обращались к идейным параллелям. То есть поиск идейного родства при внешней видимости отсутствия каких-либо связей между литературами является новым для нас явлением.

Конечно, видные представители арабской эмигрантской литературы, которые являлись предметом исследования Аиды ханум, были связаны с за-

падным миром и на уровне событий. То есть кто-то в течение определенного времени живет в Америке, Европе или России, осваивает их образ жизни и литературу, и даже оказывается под ее воздействием. Несомненно, этот процесс получил свое отражение в исследованиях Аиды ханум. Однако примечательно, что она исследовала эти связи не в рамках жизни и творчества отдельных писателей, а в контексте сравнительного анализа систем ценностей, культур и цивилизаций, к которым они относились. А это уже есть теория со значительным философским содержанием. Именно в этом контексте Аида ханум вступает в общее пространство между литературоведением и философией, и, не останавливаясь здесь, переходит на уровень восточно-западной компаративистики.

Наряду с множеством теоретических вопросов, получивших свое разъяснение в трудах Аиды ханум, опыт литературно-художественной компаративистики также обладает существенной значимостью для национального литературоведения. Сравнения, проводимые с учетом особенностей восточного и западного образов мыслей, создают широкие перспективы для исследования азербайджанской литературы в контексте мировой литературы и создания параллелей с западной романтической поэзией. Почему же Аида ханум опираясь на созданную ею методологическую базу, не проводит параллели с азербайджанской литературой?

На этот вопрос есть только один ответ. В советский период подверженное идеологическому воздействию литературоведение не позволяло провести объективную научную классификацию литературно-художественных методов и течений, и препятствовало соответствующей оценке творческой позиции писателей. Так, романтизм расценивался как недостаток, как реакционный метод, а элементы реализма – как достоинство. Поэтому критики чаще выдвигали на первый план именно реалистические элементы в творчестве писателей, как бы спасая их от осуждения. Видимо поэтому творчество таких мыслителей, как М.Сабир и Мирза Джалил, живших и творивших в начале XX века, расценивались только с точки зрения реализма и исключались с ряда романтизма. Между тем, они, как и многие другие мыслители этого периода, выступали с позиции только критического реализма. Здесь ясно проявляются следы романтизма. Не случайно, труды Джебрана, Нуайме и ар-Рейхани, известных во всем мире как поэты-романтики, рассмотренные Аидой ханум именно в контексте романтической поэзии, ассоциируются не только с Джавидом, но также и с взглядами Сабира и Мирза Джалила. В целом, в тот период между романтизмом и критическим реализмом существовали некие взаимные проходы, некое общее творческое пространство, которое требует отдельного научно-теоретического исследования.

Общие положения, оригинальные мысли и философские рассуждения о романтизме, выдвинутые Аидой Имангулиевой, ее принципы и критерии оценки, создали широкие возможности для исследования национального литературного процесса на этой научно-теоретической и методологической основе, хотя она и не анализировала азербайджанскую литературу в этом контексте. С другой стороны, подобного рода сравнительные исследования и их научно-философская оценка создают базу для анализа азербайджанской романтической поэзии в контексте мировой литературы.

Будучи по своей сути литературным явлением, романтическая поэзия в то же время является существенным источником философской мысли. Правда, один из видных представителей романтизма, корифей новоарабской литературы Джебран Халил Джебран относит мысли к сфере философии, а мир чувств оставляет поэтам: «Душа философа в его мыслях, а душа поэта в сердце». Прекрасно сказано! Однако философия не может возникнуть только из мыслей. Из мыслей проистекает скорее наука. Философия же требует союза ума и сердца. Подобно тому, как романтическая поэзия потому романтическая, что мысль здесь на крыльях сердца, ритмов и чувств возвышается до уровня, недостижимого для обычного сознания.

В романтической поэзии воспевается тождество Истины, Красоты и Добра. В отличие от тех, кто видит

смысл бытия в материальности, богатстве, деньгах, власти, славе, романтическая литература была создана теми, кто далек от обманчивой привлекательности преходящего мира и воспринимает его через призму более высоких целей. Идеалы Востока и Запада также объединяются на этой вершине.

Покорению именно этой вершины посвятила всю свою творческую жизнь профессор Аида Имангулиева. В своих трудах она воспевает «романтическую веру в то, что все сущее неуклонно движется вперед – к истине и красоте». Эти идеалы лучше всего раскрываются в романтической поэзии, которую Аида ханум исследовала на примере выдающихся представителей на Западе (У.Блейк, Р.Эмерсон, У.Уитмен) и на Востоке (Дж.Джебран, ар-Рейхани, М.Нуайме).

Выявив аспекты единства, с одной стороны, западного и восточного образов мысли, с другой – чувства и разума, она показала, что будущее человечества должно развиваться именно в русле этого союза. Выступая с позиции единства поэтического духа и мышления, романтизма и реализма, Аида ханум в своих исследованиях впервые в истории литературной и философской мысли Азербайджана проводит глубокий сравнительный анализ представителей восточного и западного романтизма. В ее творчестве прослеживается дифференцированное отношение к самой западной литературе, и отдельно рассматриваются американский тран-

сцендентализм и европейский романтизм с точки зрения их воздействия на выдающихся представителей новоарабской литературы. «По мнению трансценденталистов, интуиция и воображение представляют собой более верный способ познания истины, нежели абстрактная логика или научный метод. Отсюда и специфическое понимание роли поэта, который призван вскрыть глубинное, истинное начало мироздания. Поэт становится носителем высоких нравственных ценностей, что приближает его к богу, он – вития, прорицатель, раскрывающий истину людям».

Да, Аида Имангулиева была не только арабоведем или специалистом в сфере арабской литературы. Она также являлась ученой и исследователем философии, сумевшей раскрыть межцивилизационные взаимодействия, выявить общие и отличительные особенности западного и восточного обменов мысли. Предмет ее исследований составляла проекция этих проблем на философской и литературной плоскости. Рассмотренные ею в литературно-критическом ракурсе проблемы представляют особую актуальность для Азербайджана.

**Салахаддин ХАЛИЛОВ,
член-корреспондент НАНА,
доктор философских наук,
профессор**

**PHILOSOPHICAL AND LITERARY-
ARTISTICCOMPARATIVISM
IN THE CREATIVWORK OF
AIDA IMANGULIYEVA**

Being manifestation of the Oriental soul, Prof. Aida Imanguliyeva demonstrated a profound knowledge of modern Western culture, thus she was the Orientalist for the West, and Occidental scholar for the East. The creative work of Prof. Aida Imanguliyeva is notable not only for its many-sidedness but also for its syncretism. Prof. Imanguliyeva was a concurrent researcher of Oriental, philological and philosophical problems.

As a bearer of natural beauty, the individual at the top of self-cognition, perceives the beauty of nature and the world. The harmony of nature and spirit emanating from the beauty of nature was innate for Prof. Imanguliyeva. According to her, "the cognition of the world is tantamount to self-cognition", for "the cognition of the world is possible through awakening of soul's innermost depths."

Note that Azerbaijan has always been famed for its distinguished Orientalists. Pertaining to them is also, beyond any doubts, Aida Imanguliyeva, who in the recent past headed the Oriental science in Azerbaijan.

Frequently, researchers are prone to construe questions she examined in the light of Arab philology, more precisely, Arab emigrant literature.

However, it is scientific-philosophical services of Aida Imanguliyeva that distinguish her from other Orientalists and make it necessary to appraise her research works from philosophical standpoint. Unfortunately, these aspects of her researches have not so far received due scientific evaluation. For understanding her works correctly, it is essential, in the first turn, to re-comprehend views of outstanding romantic poets as set forth in Prof. Imanguliyeva's analysis. From this point of view, the focus of researchers has to be directed to the concept of dialogue between the Eastern and Western civilizations and the unity of humanity, which is the central idea throughout her whole research works. Thus, not confining herself to analyzing the works of prominent figures, Prof. Imanguliyeva put forward a number of valuable ideas enriching the East-West researches.

Exceeding the boundaries of Azerbaijan and in the whole of the East, Prof. Imanguliyeva uncovered the gist of world literary processes and analyzed the nature of East-West relations and their prospects. With that end in view, she resorted to the creative work of Arab emigrants residing in Europe and the USA who were conversant with the East and retained the Eastern spirit. On the face of it, it is the problem of Arab phi-

lology, i.e. a branch of the traditional Oriental studies. But in fact, Prof. Imanguliyeva's studies are intended to explore the trend characterized by new content and new address, i.e. a process of national and universal cognition that started in the East. This issue is more of philosophical nature rather than the philological one. In fact, the scope of Imanguliyeva's research is so great that it can be identified only through the analysis of processes of universal self-cognition within the context of philosophy.

The exploration of the Oriental literature is not a new phenomenon in Azerbaijan, just as translations and interpretations of samples of the Western poetry. However, an indisputable novelty is the research of the romantic poetry, on the one hand, and the creative work of Western and Eastern poets within a comparative context and unified ideological-theoretical terms, on the other. As a whole, an arduous task both of philosophy and literature is to bring different works of creativity to a common denominator. Note that the philosophical comparativism is becoming topical just very recently both in Azerbaijan and worldwide.

Creative search of Prof. Aida Imanguliyeva is of great interest from another point of view as well. Proceeding from global processes going on in the world, one can easily notice outlines of the new world order to come. It is obvious that the formation of the new world order calls for a different attitude toward inter-

civilization relations. In the 1970-80s, not many realized a substance of these new tendencies and priority directions. The novelty lay in the reflection of global processes going on in culture and politics. An increased topicality of the East-West problem also came as a result of these tendencies.

Owing to the fact that Azerbaijan had throughout centuries been regarded as an Eastern country, Azerbaijani researchers of the former USSR were primarily involved in the Oriental studies while the East-West relations remained to be inaccessible for them. It was Aida Imanguliyeva who, having passed ahead her time and got over the scientific conservatism of the country, first ever in Azerbaijan took to the very topical and perspective studies. She advanced ideas that became topical not only for Azerbaijan but the world at the intersection of the two millenniums. Suffice to note that the idea of the East-West civilization dialogue as put forward by the Iranian President Mohammad Hatemi in 2000 was received by many as something new. The UNESCO proclaimed the year 2001 as the year of "Dialogue of Civilizations". Some time later the issue became topical again as a result of goal-oriented activity of the daughter of Prof. Aida Imanguliyeva, First Lady of Azerbaijan and UNESCO and ISESCO Good Will Ambassador, Mrs. Mehriban Aliyeva. This time, our country is acting as an initiator and a leading role in the dialogue.

The very idea of a dialogue between civilizations at political, economic, and culturological levels came as a result of search within the scientific-philosophical and literary-artistic creativity. In other words, the urgent problem of today, it had first been raised by many writers and thinkers earlier 20 century. Mindful of social and political importance of the literary-artistic process, Aida Imanguliyeva turned this issue into the major direction of the Azerbaijani school of Oriental studies. As object under investigation, she concentrated on the creative works of three well-known Oriental thinkers residing in the West: Cebran Khalil Cebran, Amin ar-Reyhani and Michael Nuayme, which was attributable, on the one hand, to her primary specialty as Arabist, and her philosophical-romantic views, on the other. Each of the personalities mentioned above descended from Arab countries and moved later to America and Europe, and each of them harmoniously combined the Eastern spirit and the Western thinking. The analysis of philosophical and literary-artistic heritage of these figures has far overstepped the bounds of the Arab Oriental studies to predetermine the origin of the Eastern-Western comparativism.

Extrapolating from the concept that in the ancient period and the Middle Ages Europe was not bearer of alternative civilization but continuation, or periphery of the East, we consider it expedient to speak about the East-West problem in terms of the New Time

only. It became an object of research in the end of the 19-beginning 20 century. During this period of development of the Western thought, Europeans began realizing an increased demand for the Eastern spirit and the necessity of inter-conditionality of different civilizations. The Oriental studies began developing as an independent branch of scientific activity; reasons of former grandeur and progress of the East in the past, came to be studied.

It was peculiar, nontraditional formulation of the issue that enabled Aida-khanum to take the lead over her time and advance, in terms of the Azerbaijani reality, an idea of unity between the East and the West. In her view, the East cannot remain a cradle of poetry and religiousness only; it should accustom to the scientific-technological progress via the integration with the West. However, purely mechanical superposition of the Western technology and science on the local environment could not have promoted the East's appreciable progress. Beyond any doubts, its own style and distinctive features were required to succeed. As viewed by Aida-khanum, top priority task of the present-day Oriental studies is to identify this style.

To explore the creative activity of some writers, poets and thinkers, it would be insufficient to proceed from their works only. It is essential to explore their creative environment, their epoch as a whole and their creative traditions.

Formation of general view on literature of a certain people or nation, as well as identification of typical features of the given literature call for wider range of studies, since a national literary-artistic heritage is examined in close relationship and comparison with a literature of another people.

A comparative analysis of literary-artistic processes and mode of thinking typical for various peoples and even civilizations help to identify broader world outlook and ability to reduce inhomogeneous research materials to a common denominator. The question is about a wider cultural and spiritual expanse than the fiction only. To systematize the existing variety from a certain unified idea standpoint and create an integral concept of it, one should have not only a literary but a philosophical thinking alike. It was the said qualities that enabled Prof. Imanguliyeva to lift the veil over such a complex problem as the dialogue of civilizations within the light of analysis of the romantic poetry.

The exploration of Aida Imanguliyeva's creative work cannot be confined to the framework of Arab or oriental studies only. The question is that it covers the study of literature as a whole, in particular, fundamental problems of the theory of literature.

Aida-khanum's services to the study of literature may be classified as follows:

5. *Mission of literature and the essence of poetry. Literary-artistic trends and their nature. Mutual transitional processes between romanticism and enlightener's realism and sensualism, on the one hand, and romanticism and critical realism, on the other.*

6. *Literary-artistic comparativism.*

7. *Elucidation of the major period in the history of literature. Origin and development of romantic poetry in the East and the West.*

It would be appropriate to recall that Aida Imanguliyeva possessed peculiar and new for the Azerbaijani Oriental studies views on the problems above. She always strived to uncover the nature of each problem to comply with her philosophical-theoretical mode of thinking. Her works often deal with such fundamental questions as "What is an artistic work as a kind of creativity? What is it: imagination or fantasy or an exact copy of reality?" One of the prominent representatives of postmodernism Roland Bart also emphasized the problem: "Truth to say, it is hard to understand, how one can devise the history of literature without thinking of the very nature of literature".

No matter how the Western literature developed, it is deeply rooted in the Eastern spirit. This is disputable and essential problem. When examining the essence of poetry, Aida Imanguliyeva also touched upon this problem. In considering that the poets Aida-khanum dealt with in her works were outstanding thinkers as

well, she had to analyze a number of scientific-theoretical categories and provide additional elucidatory notes on problems unusual for the Azerbaijani literary criticism. "Scores of English and American romanticists are inclined to associate artistic embodiment of the subject with problems of personality and intuitive cognition of the truth. The gist of Universe and World Soul is unfathomable to rational knowledge and subject to no everyday experience; hence, a principal instrument of knowledge is imagination and insight which are conceivable by the poet only.

In making a comparative analysis of views on the poetry both of Eastern and Western thinkers, Aida-khanum succeeds in creating an idea of nature and functions of the poetry, the mission of poet, and thus presenting a valuable material for the Azerbaijani aesthetic thought and theory of literature.

It has to be kept in mind that the creative work of Prof. Aida Imanguliyeva is primarily related to the romantic poetry. Not confining herself to the study of the romantic poetry of Arab emigrant poets, she analyzes it in comparative terms with distinguished representatives of the Western romantic poetry. The researcher retraces the romantic poetry as literary phenomenon with new spirit, puts forward valuable ideas of literary-artistic methods and their nature which are of great importance for the Azerbaijani literary criticism. Regrettably, Prof. Imanguliyeva's activity as a literary critic has not been studied sufficiently, and

thus they are not reflected in textbooks. Through the examination of major trends of romanticism in the world literature by examples of Eastern and Western poets, Aida Imanguliyeva was successful in creating a wider idea of literary-artistic methods and carrying on a goal-oriented theoretical study aimed at disclosing their nature and functions. Despite intrinsic heterogeneity of romanticism, Aida-khanum, by dint of comparative analysis, succeeded to uncover common and distinctive features of romanticism in holding that it is a product of not only the Western culture but in fact arose as synthesis of the Eastern poetical spirit with the Western sociological analysis. It is no mere coincidence that the Western literary critics are prone to regard J.J.Rousseau as forming the pivot of the romantic poetry. However, arising from the rational analysis of society Rousseau might form just one basis of such a literary-artistic phenomenon. Where is another basis? Its link with the West is often admitted by Western thinkers as well. For example, "Eastern-Western Divan" of I.W. Goethe is a manifestation of this concept. It was "another basis" that drew G. Byron nearer to the East - Oriental themes.

On the one hand, Prof. Imanguliyeva indicates the influence of the Western romantic poetry on the Arab emigrant literature; on the other, maintains that classical East forms the basis of the romantic poetry: "Eastern literary traditions played a certain role in shaping the Western romantic outlook. Many Western romantic poets chose the East as inspiration for their roman-

tic fantasy. As far back as earlier last century Goethe showed a route of pilgrimage to romantic poets".

Worthy of note is that representatives of the Arab romantic poetry indicate the important role of traditional oriental poetry in the development of the Western romanticism. For instance, in his "Ibn Sina and his Poem" Cebran notes that some ideas of the Ibn Sina poetry had later evolved into basic motifs of the entire western poetry, including Shakespeare and Goethe. With special emphasis on this specificity, Aida-khanum singled out the role of Cebran who in his works revealed the interdependence East - West. She pointed out that the romanticist method came as a result of poet's discontent with reality and his heroes' aspiration for sublime life. "Confrontation between a romantic hero and the society, their misunderstanding is common denominator of the relations. That's obvious: ordinary heroes live ordinary life; they are many-sided, corporeal and complex. A hero of romanticist is different; he lives lofty life and is guided by high ideas and purposes. No ordinary life does exist for him; hence, romantic writers decline from reproducing it".

Romanticism studies from Mir Jalal to Aida Imanguliyeva were sure to play a certain role in shaping conceptual views of the latter. Unfortunately, the Imanguliyeva's works issued in 1964-1991 had practically been taken into no consideration in subsequent romanticism studies in Azerbaijan. Perhaps, for this reason the theoretical and comparative analysis of the

subject by home literary criticism failed to overstep the limits of national context. In the meanwhile, a fundamental monograph by Aida-khanum published in 1991 was conducive to the creation of a new level of perception of the romantic literature in Azerbaijan.

Traditionally, the world literary criticism tends to believe that the romanticism as literary-artistic trend and method has established itself in the West only. On the other hand, we often encounter elements of romanticism in the classic Oriental poetry. In this case, why is not the history of romanticism drawn several centuries back?

It is true; there are many elements of romanticism in the works of brilliant, broad-minded poets capable of, in a burst of enthusiasm, exceeding bounds of the traditional poetry of their time. This applies both to Nizami and Fuzuli, Dante and Shakespeare. It is no mere coincidence that in a preface to the Azerbaijani edition of Shakespeare works Elchin Efendiyev singles out a romantic mood of the dramatist's heroes. However, in the West the romanticism is meant to start not with Dante or Shakespeare, for their creative work is also syncretic to combine elements of classicism, enlightenment, sentimentalism, romanticism and finally realism. The point is about manifestation and crystallization of outlines of a method, not about association of poetry with ideological-political and social reality, historical situation. The point is about its association with confronting recalcitrant spirit. Following the formation of a certain ideological-literary trend when

its basic features become apparent, there is a chance to turn back to the past history and revise the traditional poetry on the basis of the criteria above.

Account has to be taken of the fact that the Eastern poetry is syncretic. Literary-artistic methods are not differentiated as independent ones. The Eastern poetry is not classified even along the national lines. It is no mere coincidence that Hegel, when classifying the poetry in accordance with national features, draws no distinctions in the Eastern poetry and ranks it equally with Spanish, English, Greek, German, etc. poetries, i.e. considers it as an integral entity. The reason is that there is a single tradition for all Eastern peoples; hence, no national poetry can ever exist for lack of already established nations. Nevertheless, integrity and traditionalism of the Eastern poetry are apparent, since it embraces all the methods available. Hegel was right in holding that "predominating in the East is uncollapsed, firm, unified and substantial entity. Meanwhile, the West, especially in the New Time, proceeds from endless division and splitting-up of the infinity".

Contributing to the Oriental poetry's credit is its traditionalism and integrity. This trend has its positive distinctions. Every people, failing to remain within the limits of its national poetry, becomes a bearer and successor of the Eastern (ancient and Islamic) poetry as a whole. This, in turn, contributes to the conservation of Eastern spirit. However, no progress is achievable without separation or differentiation. The poetry

that originated from the New Time in the West, like all spheres of sciences, being out of touch with any traditions or concepts, branched out in line with demands of the time and gave birth to new methods and traditions. For this reason, Eastern elements that manifest themselves in the romantic poetry cannot cast doubts in its originality. In all probability, Aida Imanguliyeva is prone, to regard Arab romantic poets not only as followers of the Eastern romantic tradition or a new stage in the development of the Eastern poetry but also emphasizes the impact of the Western romantic poetry on their creative work.

The romanticism is not a phenomenon confined by limits of poetry only. The romanticism came as a consequence of freedom's impact – due to the transition into new economic relations - on ways of thinking and all spheres of art. Man's belief in his creative power and intrinsic potential increasingly grows, following which he seeks to overcome centuries-long conservatism and reach more perfect moral-aesthetic life.

It should be noted that the comparativism in the Azerbaijani literary criticism developed, as a rule, within the framework of "literary ties" with a very rare emphasis on ideological-literary unities. Thus, the subject of research focused on external link between creativity of foreign writers and the Azerbaijani literature. However, faithful to their principles, literary critics rarely drew ideological parallels, i.e. the quest for ideological kinship in terms of deceptive lack of any bonds between literatures is a new phenomenon for us.

Of course, prominent representatives of the Arab emigrant literature as subject of Prof. Imanguliyeva's research were bound up with the Western world. In other words, emigrants live in America, Europe or Russia, adapt themselves to the local mode of life and literatures and even fall under their influence. Indeed, this process was mirrored in the research works of Aida Imanguliyeva. Noteworthy is the fact that the researcher investigated these bonds not within the framework of life and creativity of separate writers but in terms of the comparative analysis of the system of related values, cultures and civilizations. In other words, the point here is about a theory saturated with substantial philosophical content. In this respect, Aida-khanum was successful in entering into common expanse between literary criticism and philosophy, and then, without undue delay, passes over to the level of the Eastern-Western comparativism.

Along with numerous theoretical questions that were elucidated in the research works of Prof. Imanguliyeva, the experience of the literary-artistic comparativism is also of essential importance for the national literary criticism. Comparisons made in consideration of distinctive features of the Eastern and Eastern ways of thinking provide wide prospects for the study of the Azerbaijani literature in the light of the world literature, for the drawing of parallels with the western romantic poetry. Why does Aida khanum, relying on her own methodological base, decline from drawing parallels with the Azerbaijani literature? The answer is

evident: the literary criticism of the Soviet times pressured by ideological clichés could not afford to carry out an unbiased scientific classification of literary-artistic methods and trends and impeded an appropriate assessment of creative stand of writers. Thus, the romanticism was appraised as demerit and reactionary method while elements of realism were regarded merits. For this reason, critics frequently pushed into the foreground realistic elements in the creative work of writers and thus saved them from censure. In all probability, the creative work of thinkers like M. Sabir and Mirza Jalil who lived and created in the beginning of the XX century was evaluated from realism standpoint only irrelative to romanticism. In the meanwhile, these authors, like many thinkers of their epoch, appeared from the position of critical realism only. Traces of romanticism are apparent here. It is no mere coincidence that works of Cebzan, Nuayme and ar-Reyhani, renowned in the world as romantic poets and analyzed by Aida-khanum in terms of the romantic poetry, are associated not only with Javid, but Sabir and Mirza Jalil views as well. As a whole, the reviewed period saw certain mutually transitional state or common creative expanse between the romanticism and critical realism, i.e. a phenomenon that requires a separate scientific-theoretical research.

General theses, original ideas and philosophical reasoning advanced by Aida Imanguliyeva, principles and criteria of appraisal – all these provided ample opportunity for study of the national literary process

on the basis of the said scientific-theoretical and methodological principles, though the researcher did not examine the Azerbaijani literature from this point of view. On the other hand, comparative studies of this kind and their scientific-philosophical appraisal provide a basis for the analysis of the Azerbaijani romantic poetry in the light of the world literature.

As a matter of fact, the romantic poetry as literary phenomenon is, at the same time, an essential source of philosophical thought. True, one of the prominent representatives of the romanticism and coryphaeus of the new Arab literature Cebzan Khalil Cebzan is prone to attribute thoughts to the sphere of philosophy, and the world of senses to poetry: "The soul of philosopher is in his thoughts while the soul of poet is in his heart". To the point! However, the philosophy cannot arise from thoughts only. Most likely, the science springs from thoughts. Meanwhile, the philosophy calls for the unity of mind and heart. It has analogy to the idea that the romantic poetry is romantic because the thought passing through the crucible of heart, rhythms and senses rises to the level unattainable for ordinary consciousness.

It would be appropriate to recall that the romantic poetry glorifies the identity of Truth, Beauty and the Good. As distinct from those who see the purport of life in accumulating material values, wealth, power and glory, the romantic literature was created by those who stood apart from delusive allure of this transitory

world and perceived it through the prism of loftier purposes. So, ideals of the East and the West merge altogether on this acme as well.

All the creative life of Prof. Aida Imanguliyeva was devoted to the conquest of this acme. In her works she sings the praises of "her romantic belief in that all the being steadily advances ahead, to the Truth and Beauty". These ideals are vividly echoed in the romantic poetry which Aida-khanum retraced in the works of distinguished representatives of this trend in the West (W. Blake, R. Emerson, W. Whitman) and the East (C.Cebran, ar-Reyhani, M.Nuayme).

When examining the unity regularities between the Eastern and Western ways of thinking, on the one hand, and the sense and reason, on the other, the researcher revealed that the future of the mankind is meant to develop along the lines of this alliance. Coming out of position of the unity of poetical spirit and thinking, romanticism and realism, Aida-khanum had first ever in the history of literary and philosophical thought of Azerbaijan been successful in carrying on a thorough comparative analysis of the Eastern and Western romanticism. Her creative work is characterized by a differentiated attitude to the Western literature with a separate emphasis on the American transcendentalism and European romanticism from their impact on the works of the representatives of the new Arab literature standpoint. "According to transcendentalists, intuition and imagination are more precise

means of truth cognition than abstract logic or scientific method. That accounts for a specific interpretation of the role of the poet who is intended to disclose a genuine principle of the universe. The poet thereby champions lofty moral values and thus becomes nearer to God; he is orator and soothsayer who uncovers the truth to humans".

To conclude, Aida Imanguliyeva was not merely Arabist or expert in the Arab literature. She was also explorer of philosophy who succeeded in identifying inter-civilizational interactions and revealing common and distinctive features of the Eastern and Western ways of thinking. The subject of her research was to project the problems above on literary and philosophical dimensions. The literary-critical aspects of her studies are of particular importance and topicality for Azerbaijan..

Prof. Dr. Salahaddin Khalilov

GÖRKƏMLİ DÖVLƏT, ELM VƏ MƏDƏNİYYƏT XADİMLƏRİ AIDA İMANQULİYEVƏ HAQQINDA

Mahmud KƏRİMOV,
AMEA-nın prezidenti, akademik

Professor Aida İmanquliyeva elmi ədəbi fəaliyyəti ilə Şərqi və Qərbi birləşdirən görkəmli alimlərdən biri olmuşdur. Onun əsərləri təkcə Azərbaycan və keçmiş Sovet İttifaqının deyil, bütövlükdə Qərb və dünya şərqşünaslığının qazandığı uğurlar səviyyəsində duran və indi də elmi əhəmiyyətini itirməyən araşdırmalardır. Aida xanımın tədqiq etdiyi Suriya-Amerika ədəbi məktəbi də məhz Şərqlə Qərb ədəbi fikrinin sintezindən ibarət hadisədir. Qısa ömrünün yarısını Azərbaycan elminin inkişafına, ölkə şərqşünaslığının elmi təşkilinə həsr etmiş yazıçı üç sanballı monoqrafiyanın, 70-dən artıq elmi məqalənin müəllifi olan Aida xanım müxtəlif nüfuzlu beynəlxalq konfranslarda şərqşünaslıq elminizi ləyaqətlə təmsil etmişdir.

Aida xanım öz yaradıcılığı ilə Şərqi Qərbə, Qərbi Şərqə qarşı qoymur, bu iki böyük region arasında ümumi cəhətlər tapmağa, onların yaxınlaşmasına yardımçı olmağa çalışırdı. Onun bu yöndəki fəaliyyəti

yəti xüsusən indiki qloballaşma, müxtəlif mədəniyyətlərin yaxınlaşması və inteqrasiyası əsrində yəni-dən aktuallıq kəsb etməyə başlamışdır.

Abel MƏHƏRRƏMOV, akademik

Bakı Dövlət Universitetinin böyük ənənələri olan şərqşünaslıq fakültəsinin dünya şöhrətli alimləri sırasında bir parlaq şəxsiyyət də var. Bu, elminizin inkişafında müstəsna xidmətləri olan, ləyaqətli ziyalı, görkəmli alim, filologiya elmləri doktoru, professor Aida xanım İmanquliyevədir.

Ömrünü ərəb mühacirət ədəbiyyatının tədqiqinə həsr edən, Amerikada, Avropada yaşasalar da, dilini, dinini, mədəniyyətini qorumaqdan, təbliğ etməkdən zövq alan ziyalıların yaşantılarından, duyğularından, dünyaya baxışlarından söhbət açan Aida xanım xalq üçün yaşayıb-yaradan, dövlətlərini nura qərq edən ziyalıların başqılara məruz qalmasının səbəblərindən danışır, onlara bir növ istiqamət də verirdi.

Düz 30 il Şərq mədəniyyətini, mənəvi dəyərlərini, ictimai-siyasi fikrini fəlsəfi düşüncələrinin işığında araşdıran, Şərq-Qərb dəyərləri kontekstində tədqiqatə cəlb edən, «Köç yolu»ndan keçənlərdən soraq verən Aida xanım hələ ötən əsrin 70-ci illərində, sərhədlərin qapalı olduğu, imperiyanın at oynatdığı

dövrdə vətəndaş ziyalı, qüdrətli alim kimi öz sözünü deyərək, insanları, dövlətləri Böyük Kəç Yoluna – İpək Yoluna səsləmişdi.

Hissin və düşüncənin, müdrikliyin və uzaqgörənliyin, vətən, torpaq sevgisinin və ilahi eşqin işığında qələmə aldığı əsərlərlə o, bir növ Şərqi böyük qələm və fikir sahiblərindən, Şərqi mələklərin qanadında yerə endirilən, şərqli Məhəmmədin ruhundan cücrən Qurani-Kərimdəki «Qələm surəsi»ndən danışmaqla «Böyük Kəç Yolunda» işıq paylayan bəbalarımızın qüdrətindən söhbət açırdı. «Su axan yerdən bir də axar» hikmətinə tapınan Aida xanım Şərqi düşüncəsi, Şərqi təfəkkürü və şərqli məhəbbəti ilə Azərbaycan elminin, mədəniyyətinin ləyaqətli təmsilçisi olmuşdur. Dünyanın bir çox ölkələrinə həmin Böyük Kəç Yolu vasitəsilə qovuşan, Şərqi və Qərbi ədəbi-fəlsəfi, etik və estetik dəyərlərini, düşüncə sistemlərini tədqiq etdikcə Şərqi filosoflarının Tanrı ruhundan cücrən vəhdəti-vücut fəlsəfəsinə tapınırdı. «Elm Çində olsa belə, dalınca get» - deyə abidi zahiddən ucada görünən peyğəmbərin hikmətində Şərqi səlibçilərinin zor və xəyanət gücünə qifillərini, qapılarını bəşərin üzünə açmağa çalışırdı. Moskvada, Sankt-Peterburqda, Kiyevdə, Poltavada, Hamburqda, Halledə və adlarını çəkmədiyimiz neçə-neçə məşhur şəhərdə, elmi mərkəzlərdə Şərqi mədəni dəyərlərini məhv etməyə heç bir imperiyanın qüdrətinin yetməyəcəyini elmi mülahizələri ilə sübut edirdi...

«Gəlimli, gedimli, son ucu ölümlü dünya» da heç kəs əbədi deyil. Əbədi olan amal və əməldir. Aida xanım özünün amalı, əməli, fitri istedadı, akademik təfəkkürü, sanballı əsərlərlə köçdü yaddaşlara!

Ziya BÜNYADOV, akademik

Aida xanım həmişə öz dərin elmi biliklərini gənc alim və aspirantlarla bölüşür, əlindən gələn köməyi onlardan əsirgəmir. Onu tanıyanlar onun böyük zəhmətkeş və həddindən ziyadə özünə qarşı tələbkar bir alim olduğunu yaxşı bilirdilər. Aida xanımın qələmindən çıxan hər bir əsər gərgin, böyük bir zəhmətin nəticəsidir. Bütün bu deyilənlərin arxasında yüksək insani keyfiyyətlərə malik, təvazökar, mehriban, xeyirxah, gözəl, xanım-xatın bir azəri qadını və anası obrazı dururdu ki, bu da ona bütün həmkarlarının ehtiramını və məhəbbətini qazandırmışdı.

Aida xanım İmanquliyevanın elmi fəaliyyətinin maraqlı dairəsi geniş və çoxşaxəli idi. Onun elmi əsərlərində Qərb və Şərqi mədəni əlaqələrinin sintezi, yaradıcı üslubun inkişafı və yeni bədii cərəyanların təşəkkül tapması tədqiq olunub ki, bu da nəinki ərəb ədəbiyyatının, həmçinin bütün yeni Şərqi ədəbiyyatının gələcəkdə tədqiqi üçün çox mühüm zəmin yaratdı.

Ərəb məhcər ədəbiyyatının yaranması və inkişaf yolları bir çox keçmiş sovet və xarici ədəbiyyatşünasların diqqət mərkəzində olub. Bunlardan biz ilk növbədə akademik İ.Y. Kraçkovskinin, A.A. Dolininanın, Z.İ. Levinin, L.A. Tazəddinovanın, X.K. Möminovun, Marun Əbbudun, İlyas əbu Şəbəkənin, Məhəmməd Şəfiqin, M.Ə. Musanın, Ç.P. Xoqassianın və b. adlarını qeyd edə bilərik. Bu alimlərin tədqiqatlarında məhcər yazıçıların həyat və yaradıcılığı, Qərb və rus ədəbiyyatı ilə əlaqələri müəyyən qədər araşdırılıb, bununla yanaşı, ədəbi əlaqələrin mənbə, məgzi və əhəmiyyəti tam aşkar edilməyib, ərəb məhcər ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin bədii üslubunun formalaşmasında Qərbi Avropa, Amerika və rus ədəbiyyatlarının mənim-sənmə prosesi və onun nəticələri müəyyən edilməyib. Məsələnin öyrənilməsi isə ən ümdə vəzifələrdən biri idi və öz tədqiqini gözləyirdi. Bu baxımdan Aida xanım İmanquliyevanın əsərləri nəinki milli Azərbaycan, yaxud keçmiş sovet, hətta cəsarətlə demək olar ki, bütün dünya ərəbşünaslığına qiymətli bir hədiyyədir.

Bu gün vətənimiz müstəqillik yoluna qədəm qoyduğu və dünyanın bütün ölkələri, o cümlədən də Ərəb Şərqi ilə geniş əlaqələr yaratdığı bir vaxtda, bu ölkələrin həyatının bir sahəsi ilə daha da yaxından tanış olmaq ehtiyacı duyulur və bu ehtiyacı aradan qaldırmaqda Aida xanım İmanquliyevanın elmi əsərlərinin özünəməxsus yeri və əhəmiyyəti var.

... Amansız ölüm onu bizdən yaradıcılığının ən çiçəklənən dövründə ayırdı. Bu ayrılığın acısı onu tanıyan hər bir kəsin qəlbində yarası qaysaqılanmayan bir nisgil olaraq əbədi yaşayacaq. Təsəlli yalnız ondadır ki, Aida xanım ölümündən sonra işıq üzü görmüş və hələ gələcək əsərlərində, həmkarlarının xoş xatirələrində, bir də ki, canından əziz tutduğu uşaq və nəvələrinin həyatında yaşayır!

Vasim MƏMMƏDƏLİYEV, akademik

Aida İmanquliyeva AMEA-nın Şərqsünaslıq İnstitutunun direktoru vəzifəsində çalışarkən özünün yüksək təşkilatçılıq qabiliyyətinə malik olduğunu nümayiş etdirmiş, qısa bir müddət ərzində institutun maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, orada aparılmış elmi-tədqiqat işlərinin miqyasının, nəzəri səviyyəsinin, əməli əhəmiyyətinin yüksəldilməsi, bu ciddi tədqiqat müəssisəsinin beynəlxalq əlaqələrinin, onun dünyanın aparıcı şərqsünaslıq mərkəzləri ilə fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi sahəsində xeyli iş görülmüşdür.

Aida xanımın rəhbərliyi dövründə Şərqsünaslıq İnstitutunun xarici əlaqələrində ciddi canlanma özünü göstərdi. İran və Türkiyənin səfirlikləri ilə elmi əlaqələrin genişləndirilməsi və institutun nəşriyyat ba-

zasının yaradılmasında onların kömək göstərmələri haqqında danışıqlar aparılırdı.

Professor Aida İmanquliyeva çox az kimsəyə nəsib olan elmi istedadla malik, təşkilatçılıq işi və pedaqoji fəaliyyəti özündə bəcaarıqla birləşdirən bir alim idi. Aida xanım 20 ildən artıq bir müddət ərzində BDU-nun Şərqsünaslıq fakültəsində ərəb ədəbiyyatından mühazirələr oxumuş, xüsusi kurslar aparmış, dissertasiya və diplom işlərinə rəhbərlik etmişdir.

Aida xanım həyatdan vaxtsız getdi. O, vaxtsız vəfatı ilə ailəsini, qohum-əqrəbasını, dostlarını, həmkarlarını, tələbələrini – bir sözlə onu tanıyan bütün insanları çox məyus etdi, kövrəltdi. Aida xanım indi də bu insanlar tərəfindən sevilir. Biz onun xatirəsini daim əziz tutur, ona həmişə rəhmət oxuyuruq.

Cəmil QULİYEV, akademik

Aida İmanquliyeva haqqında bir alim, şəxsiyyət, gözəl insan kimi çox danışmaq olar. Mən Aida xanımı ötən əsrin 70-ci illərindən, Akademiyada Tarix İnstitutunun direktoru işlədiyim vaxtdan tanıyıram. Atasını mahir jurnalist Nəsir müəllimlə isə «Bakı» qəzetinin redaktoru olduğu dövrdən tanış idim. Aida xanımla yaxından elmi əməkdaşlığım isə Şərqsünaslıq İnstitutunun rəhbərliyinə keçdiyi və mənim Elmlər Akademiyasının ictimai elmlər üzrə

vitse-prezidenti olduğum vaxtdan başladı. Aida xanımın həyat və yaradıcılığı milli ziyalı qadınlar içərisində bənzərsizliyi, yüksək dəyərli xüsusiyyətləri ilə seçilirdi.

Azərbaycanın, millətimizin XX yüzillikdə tarixi uğurlarından biri, mənəcə, Azərbaycan qadınlığıdır, ictimai-siyasi, mədəni həyatın bütün sahələrində fenomen kimi qərarlaşmış müasir Azərbaycan qadınıdır. Əgər Azərbaycan xalqının XX əsrdə ən layiqli 100 qadınının siyahısı tərtib olunsaydı, bunlardan biri Aida xanım İmanquliyevadır.

Ərəb zərb-məsəli var: «Üç şey adama məhəbbət gətirir: əbədlilik, təvazökarlıq, mülayimlik». Aida xanım bu gözəl sifətlərin canlı təcəssümü idi. İngilis filosofu F.Bekon kitabları «fikir gəmiləri» adlandırmışdır.

Aida xanımın «kitab gəmiləri» qərinələrdən-qərinələrə üzəcək, öz qiymətli fikir xəzinəsini nəsillərdən-nəsillərə çatdıracaq, müəllifini əbədləşdirəcəkdir.

Fəraməz MAQSUDOV, akademik

Tarix boyu Azərbaycanın ictimai həyatında qadının mövqeyi və rolu yüksək olmuşdur. Azərbaycanın tarixində müdrik qadın qəhrəmanları – Tomiris, Nüşabə, Banuçiçək, Nigar, Sara xatun, Həcər

xalqın yaddaşında kişi xarakterləri ilə bir səviyyədə anılır. Bütün Azərbaycan ədəbiyyatı qadına hörmət və məhəbbət ruhu daşıyır. Böyük dinimiz cənnəti anaların ayaqları altına sərir.

XX əsrdə ümumbəşəri dəyərlərin və mədəniyyətlərin inteqrasiyası və yüksək tərəqqi zəminində qadın ictimai bir varlıq kimi daha fəal mövqələrə çıxmışdır. Azərbaycanda xüsusilə 60-70-ci illərdən başlayaraq xalqımızın böyük oğlu Heydər Əliyevin müdrik, əməli siyasəti nəticəsində qadınlarımız cəmiyyətin bütün sahələrində – elm, mədəniyyət, dövlət quruculuğu sahələrində yüksək mövqələrə sahib olmuş, qadının ictimai həyatda rolu və fəallığı artmışdır.

Əziz xatirəsini sonsuz hörmət və məhəbbətlə yad etdiyimiz böyük insan, istedadlı alim, ictimai xadim, gözəl qadın və ana olan Aida İmanquliyeva da məhz elminizin, mədəniyyətimizin həmin qızıl dövrünün yetişdirdiyi görkəmli nümayəndələrindən olmuşdur.

Aida xanım istedadlı alim, çağdaş ərəb ədəbiyyatının bilicisi, bu sahə üzrə Azərbaycanda ilk qadın elmlər doktoru idi. Fundamental monoqrafiyaları çap olunmuşdu, «Mixail Nüaymə», C. «Cübran Xəlil Cübran», «Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri» kimi tədqiqat əsərləri öz elmi əhəmiyyətini və dəyərini qoruyub saxlamaqdadır.

Aida xanım ölkəmizdə və xaricdə çap olunmuş onlarca əsərində ərəb ədəbiyyatının yeniləşməsi və dünya ədəbi-mədəni fikrinə qovuşmasının milli və bəşəri kontekstini doğru müəyyən edirdi. O, ərəb dünyasındakı, ərəb ictimai-siyasi dünyagörüşündəki dəyişmə prosesini bütün dünyanın mədəni durumu ilə vəhdətdə, qarşılıqlı ünsiyyətdə tədqiq edirdi. O, elmi araşdırmalarının sanbalına, yüksək tədqiqatçılıq məharətinə və erudisiyasına görə dünya ərəbşünaslığında layiqli mövqə qazanmışdı. Aida xanım Ümumittifaq Şərqşünaslar Assosiasiyasının Azərbaycan bölməsinin sədr müavini idi.

Teymur BÜNYADOV, akademik

Aida xanım son dərəcə nurlu, işıqlı xanımdı. Zərifliyi qədər də vüqarlı, əzəmətli görünürdü. İsmətli, abırlı, həyalı, təriflənəndə utanar, yanaqları pul-pul olar, qızardarı.

İdeal qadındı, hərəkəti, davranışı və münasibətlərində son dərəcə ciddi idi. Hökmlü olduğu qədər də rəhmliydi. Yaltaqlardan, şuaullardan, üzəvarilərdən zəhləsi gedirdi. Mənasız, məzmunuz danışıqları, şitlik edənləri, süni gülüşləri yaxına buraxmazdı. Kişiləri mərd, mübariz, ağayana, qadınları isə xanım-xatın görmək istərdi.

Şairanə təbiətli Aida xanım qadını alilik, adillilik səcdəgahı, ülvi varlıq, ilahi qüvvə sayırdı. Ananı vətənlə eyniləşdirir, əzəli, əbədi bilirdi. İnsanlığa şöhrət, bəşərə zinətədi analar. Ucalıq, bakirəlik, ismətlik timsalı analar. Dahilər, dühalar anasıdı – deyirdi. Bütün bu keyfiyyətləri özündə görən analar anasıydı, dühalar dünyasıydı.

Əsilli-köklü, nəsilli-nəcəbətli Aida xanım, yüksək mədəniyyət sahibi, görkəmli ziyalı, böyük alimdi. Üz-gözündən alicənablıq, mehribanlıq tökülürdü. Mətləb qanan, qədir bilən, qiymət verən, canı yanandı. Sözü bütöv, düşüncəsi geniş, əqidəsi, inamı aydın. Düzə-düz, əyriyə-əyri, dərd bilən, dərdə şəriki çıxandı. Tanrı Aida xanıma gözəlliyilə yanaşı, həm də dərya kamal vermişdi. Hamını heyrətə gətirən kamal. Hərtərəfli biliyi, geniş erudisiyası, dərin, güclü məntiqi müşahidə qabiliyyəti qibtəyə layiqdi. Onun dərin məzmunlu onlarca əsərləri təkcə respublikada deyil, geniş ərazidə müəllifə şöhrət gətirmişdi. Neçə-neçə konqress və konfranslarda, elmi məclislərdə elmını, xalqını, torpağını ləyaqətlə təmsil etmiş, şərəfləndirmişdi.

Aida xanım elmin yüksək və məsul vəzifəsinə çatmaq üçün uzun və məşəqqətli yolun yolçusu olmuşdu. Möhkəm təməl üzərində qərar tutan sağlam əməllərə əsaslanan Şərqsünaslıq İnstitutunu öz sələflərinin, unudulmaz müəllimlərinin arzu və istəklərinə layiq idarə etmək çətindi, müşküldü, ağla sığmaz, xəyala gəlməzdi.

Böyük fəxrdir ki, Aida xanım xalqımızın ilk ərəbşünas qızı, alimi, elmlər doktoru idi. Şərq mədəniyyəti və ədəbiyyatının dərin bilicisi, mahir tədqiqatçısı və qeyri-adi təbliğatçısıdı.

Bəkir NƏBİYEV, akademik

Bu görkəmli alimin bütün kitabları mənim şəxsi kitabxanamda var. «Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri»ni də, öz mübarək xəttilə avtoqraf yazıb mənə bağışlamışdı. Bu kitabı mən yüksək mədəniyyətli, gözəl bir təfəkkür sahibi, cəfəkeş alimin əziz yadigarı kimi ömrümün sonuna qədər qoruyub saxlayacağam.

Aida xanım öz peşəsinin vurğunu idi. O, öz səmimi, mehriban ailəsini sevir, övlad qayğısı ilə yaşayırdı. Aida xanım elini, obasını, vətəninə sevir, xalqımızı, elmimizi yüksək səviyyəli beynəlxalq konqresslərdə vüqar, şərəf və ləyaqətlə təmsil edirdi.

Belə olduğu üçün də böyük xalq şairimizin bu müdrik kəlamı eynən ona həsr olunmuş kimi səslənir:

Ölüm sevinməsin qoy, ömrünü vermir bada
El qədrini canından daha əziz bilənlər.
Şirin bir xatirətək qalacaqdır dünyada
Sevərək yaşayanlar, sevilərək ölənlər!

Ağamusa AXUNDOV, akademik

Dərs dediyim qrupun tələbələri həqiqətən dərin biliyi, yüksək istedadı, elmə ciddi münasibətləri ilə seçilən, orta məktəbdə və qəbul imtahanlarında aldığıları qiymətə layiq olan tələbələr idi. Qrupda bir tələbə xüsusilə seçilirdi. O, orta məktəbi qızıl medalla bitirmiş, müəllimlərdə öz gələcəyinə inam yaradan Aida İmanquliyeva idi.

Aida İmanquliyeva ilə ikinci dəfə yaxından tanışlığım 35 il sonra – 1990-cı illərin əvvəllərində oldu. Bu zaman o, artıq Azərbaycan Elmlər Akademiyası Şərqsünəslıq İnstitutunun adlı-sanlı direktoru, professor, Ümumittifaq Əlaqələndirmə Şurasının, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, Moskvada və Bakıda nəşr olunmuş qiymətli elmi monoqrafiyaların müəllifi, o zaman SSRİ adlanan əsas şərqsünəslıq mərkəzlərindən olan Tbilisidə doktorluq dissertasiyası müdafiə edən tanınmış alim və tərcüməçi idi.

Dünyasını çox vaxtsız dəyişən görkəmli alimin nəinki şərqsünəslıq, ümumən elm haqqında çox maraqlı və gərəklı fikirləri, planları var idi.

Bəxtiyar VAHABZADƏ, xalq şairi, akademik

Mən Aida xanımla əsərləri vasitəsilə tanış olmuşam. Onun yaradıcılıq yolunu səhifələyərkən gözü-müzün önündə sistemli, problemin məntiqi konturlarını aydın sezən, elmi təfəkkürü ilə bədi təfəkkürü harmoniya təşkil edən mədəni-intellektual qadın obrazı canlanır. Bu yüksək intellektə, mənəvi əxlaqi kamilliyə malik, erudisiyalı, yaradıcı Azərbaycan xanımı həm də mənəviyyat simvolu idi.

Onun qədim Misir mənşəli adı – Aida sonradan C. Verdinin eyni adlı operasında təsvir edilən məhəbbətə sədaqətli, eşqini hər cür mənafələrdən yüksək tutan safürəklı, fədakar qadın obrazına çevrilmişdi.

Minilliyin dərinliyindən süzülüb gələn bəşəri nur sonradan onun bütün varlığına, yaradıcılıq yoluna işıq saçdı. Bəlkə də adına sadıqlığı idi ki, o, məhz xalqımızın tarixinin, mədəniyyətinin minilliklər boyu dərin köklərə bağlı olduğu Şərq mədəniyyəti və ərəb ədəbiyyatının ilk tədqiqatçısı və ilk azərbaycanlı ərəbşünas qadın elmlər doktoru adını aldı. Aida xanım özündən sonra çağdaş ərəb ədəbiyyatının tədqiqində yeni bir səhifə, yeni bir yol açdı...

Azərbaycan-ərəb mədəni əlaqələrinə, dünənimizlə bu günümüz arasında dostluq körpüsü salmaqla yanaşı, hər iki xalqın Aida sevənlərinin qəlbində millətə, vətənə daimi sevgi təlqin edən bir məşəl yandırdı. Onu daim anmaq və yaşatmaq üçün...

Yaşar QARAYEV, AMEA-nın müxbir üzvü

Azərbaycan qadınlığı zaman-zaman şer, sənət kəşşanına münəvvər ulduzlar, işıqlı adlar əlavə etmişdir. Türkün gözəli – şerin pərisi (Şirini, Leylisi...) rolunda artıq neçə min ildir poeziyanı səmada, zirvədə saxlayır. Mən hətta hərdən çaşıram və ayırd edə bilmirəm: İlahi, Füzuli möcüzəsi üçün bəşər, dünya daha çox kimə borcludur: Məhəmməd Füzuliyə, yoxsa adi bir Məhəmmədi şair Məhəmmədə, peyğəmbər Məhəmmədə, Füzuli Məhəmmədə çevirən o ay üzülü gözələ? Məncə, gözələ!

Türkün gözəli ilhamın təkcə pərisi rolunda yox, həm də rübabın, liranın özü rolunda – Məhsəti, Nətəvan, Aşığı Pəri missiyasında çıxış etmişdir...

Şərq dəyərlərini Aida xanım yalnız filoloq-mediyevist kimi təmsil etmirdi. Bütün xanımlıq məlahəti, qənirsiz gözəlliyi ilə o, Şirinin, Leylinin özü idi. Hər halda ən azı Şərqşünaslıq İnstitutunun «Şərqli gözəli», «Bakılı Leylisi» Aida xanım idi...

Ölümündən sonra da Aida xanımın həm elmi-ictimai, həm şəxsi həyatında dayandığı dövrüyyə, orbit eyni ucalıqda qorunub saxlandı. Aida xanımın əbədi ucalığı, sonsuzluğu, çox sevdiyi şərqli şair korifeylərin və xanım-şahzadələrin kainatına qovuşduğu vaxtdan illər keçir. Onun daxilən, qəlbən həmişə məhərrəm olduğu «Leyli və Məcnun» əsatirlərində belə bir

epizod var: «Qeys səhrada, qumsallıqda Leylinin və Məcnunun pörtretini çəkir. Sonra Leylinin şəklini dərhal silir. Bunun sirrini xəbər alanda cavab verir: Leyli qəlbimdə, mənim daxilimdədir. Daxilimdə olan varlıq zahirdə görünməz». Aida xanımın qeyri-adi, təkrarsız obrazı da onu yaxından tanıyanların hamısının daxilində, qəlbindədir...

Fatma ABDULLAZADƏ, ictimai xadim, professor

Deyilənlərə görə onun AIDA adını dostları belə yozurdular: Alim, İnsan, Dost, Ana. Deyilənlər hamısı gəldi başa... Hər şey bəxş etmişdi tale bu gözəl xanıma. Uzun ömürdən başqa.

Aida xanımın həyatı haqda düşünən zaman ağla gələn ilk obraz həyat ağacıdır. Hələ ən qədim zamanlardan bəri də insan taleyinin ağaclarla bağlılığı barədə çox fikirlər söylənmişdir... Ağaclarla bağlı bir hadisə elə bil bu ağac fəlsəfəsinin ən parlaq təzahürü oldu. Aida xanımın sevdiyi Dənizkənarı parkda günlərin bir günü ilk bahar çağı olmağına baxmayaraq, qar örpəyinə bürünən, lakin ağ çiçəkləri hələ üstündə donub qalan gözəl bir püstə ağacı gözə dəydi. Bu, qərribə mənərəydi və bu mənərənin içərisində Kainatın dərin bir fəlsəfi mənası öz əksini tapmışdı.

Rənglərdən ən təmizinin, ən safının rənginə – ağ rəngə bürünmüş həmin mənzərədə insanın daxili aləmindən qopub gələrək onun əks-sədasına çevrilən dərin bir mənə var idi...

Həmin ağ rəngdi ki, Aida xanım onu dünyalarca sevdi. Ağ rəng Aida xanımın rəngi idi. Riyakarlığı, ikiüzlülüüyü, laqeydliyi heç bir vaxt qəbul etməyən Aida xanım ağ rəngi çox xoşlardı...

İnsan daim tarazlıq axtarır. Öz daxili aləmindəki tarazlığı axtarır. İnsanlarla ünsiyyətdə axtarır, təbiətlə təmasda axtarır. Aida xanım bu tarazlığın sirini bilirdi. Bilməsəydi, o heç bu qədər müdrik, sakit, təmkinli də olmazdı. Onun üçün həyatın ən dərin mənası öz daxilində idi...

Azadə RÜSTƏMOVA, filologiya elmləri doktoru, professor

Azərbaycan ərəbşünaslığında ilk dəfə olaraq XIX əsrin sonları – XX əsrin əvvəllərində Amerika Birləşmiş Ştatlarına mühacirət etmiş ərəb yazarlarının yaradıcılığına geniş nüfuz edilir, bu ədəbiyyatın ictimai-bədii-estetik mahiyyəti, janr-forma axtarışları, üslub xüsusiyyətləri və metod özəllikləri açıqlanır, məhz həmin dövrün məhsulu olan məhcər ədəbiyyatının milli ərəb ədəbiyyatını məhəlli çərçivədən çıxararaq ümumdünya ədəbi sistemində inkişaf

fına yol açdığı tutarlı dəlil və inandırıcı məntiqlə sübuta yetirilir. Biz məhz yenə Aida xanımın tədqiqlərində ərəb məhcər ədəbiyyatının görkəmli yazarlarının yaradıcılığı kontekstində ilk dəfə olaraq yeni dövr ərəb-Avropa ədəbi əlaqələri – ingilis romantizmi, rus tənqidi-realizmi, amerikan transsendentalist ədəbiyyatının Ceferson, Uitmen, Çexov, Dostoyevski kimi dünya şöhrətli ədəbi simalarının ərəb ədəbi mühitində mövqeyi probleminin xüsusi olaraq geniş işıqlandırılmasının şahidi oluruq. Həm də diqqəti çəkən budur ki, alim bu əlaqələrin formal cəhətlərini önə çəkmir, onları milli ənənələrlə sintezləşmə prosesində təhlil və tədqiqə üstünlük verir. Təsadüfi deyil ki, Aida xanımın bu yönündə və xüsusilə «Suriya-Amerika məktəbi» adlanan cərəyanın qabaqcıl nümayəndələrinin fəaliyyəti fonunda Qərb-Şərq ədəbi sistemlərinin tipologiyası və bu sistemlərin fərdi özünəməxsusluğu və ümumi-oxşar cizgiləri çevrəsindəki qənaətləri Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında mühüm əhəmiyyət kəsb edən elmi nailiyyət kimi öz qiymətini almışdır.

Aida xanımın elmi-tədqiqi yaradıcılığının məziyyətləri haqqında, əlbəttə, çox bəhs etmək olar, bəhs də edilmişdir və inanırıq ki, hələ bu yönündə gələcəkdə də geniş yaradıcılıq işləri aparılacaq.

Xatirəsini sonsuz hörmət və məhəbbətlə andığımız böyük alim, nəcib insan, gözəl qadın və ana olan Aida İmanquliyevanın ömür yolu, həyatın, varlığın əsasında duran mənəvi bağları qurmağa, tamlığa, vəhdətə can atan bir insan idrakının, bir ana, bir qadın ruhunun təcəssümü olmuşdur. Onun həyatı, elmi və yaradıcılıq fəaliyyəti ilə daha yaxından tanış olduqca, haqqında xatirələri dinlədikcə gözlərimiz önündə xeyirxah, nəcib və mütəfəkkir bir insan obrazı yaranır. Aida xanımın bütün elmi-bədii yaradıcılığı, ictimai fəaliyyəti də bu bütövlüyə, vəhdətə can atan xarakterin ifadəsi olmuşdur. Bəlkə də məhz elə bu xarakterin ifadəsidir ki, xalqımızın tarixində ilk azərbaycanlı qadın – ərəbşünas elmlər doktoru olan bu böyük alim öz həyatını xalqımızın tarixinin, ənənələrinin minillik dərin köklərlə bağlı olduğu Şərq mədəniyyətini və ədəbiyyatını öyrənməyə sərf etmiş və özünün şəxsiyyəti və yaradıcılığı təmsalında dünənimizlə bu günümüz arasında əlaqə bağlarını bərpa etməyə çalışmışdır. Onun elmi yaradıcılığının ana xəttini Qərb və Şərq mədəni əlaqələrinin sintezinin təşkil etməsi, Şərqi neçə-neçə yazarlarının əsərlərini dilimizə tərcümə etməsi, bir ictimai xadim, elm təşkilatçısı olaraq, Şərqşünaslıq İnstitutunun direktoru kimi fəaliyyət göstərərək münasibətlərin, əlaqələrin qovşağı olması da sanki tale tərəfindən bu yaradıcı, məhsuldar insana bəxş edilən bu həyat missiyasının – mənəvi körpü olmaq missiyasının ifadəsidir...

O, mənən əsərlərində, ürəklərdə, beyinlərdə yaşayır, cismən övladlarında, nəvələrində. Sanki İlahi onu bir gözəl qadın, bir ülvi ana yaratdığına o qədər məmnun olub ki, ona qadın və ana kimi onun bu gözəlliyini, bu ülviliyini yenidən yaşadacaq iki qız övladı bəxş edib: Nərgiz və Mehriban. Onlar da anadılar və övladları Aydanın, Leylanın, Ülviyyənin, Arzunun, Heydər, Ülvinin genlərində Aida xanımın genləri yaşayır. Bəlkə bu onun həyatının ölümündən sonrakı bir missiyasıdır. Aida xanım bir tale körpüsü oldu. Onun kiçik nəvəsi Heydər genlərində adını daşdığı Azərbaycan tarixinin ən böyük şəxsiyyətlərindən biri, ulu öndər Heydər Əliyevin və xalqımızın bir başqa böyük alimi, gözəl qadın, nəcib insan və ana olan Zərifə xanım Əliyevanın genləri yaşayır. Bəlkə də, bəlkə də İlahi tərəfindən bu böyük insanların genlərinin bir yeni insan oğlunun cismində yaşanması bir təsadüf deyil, həm də sütunlarından biri Aida xanım olan – bir xalqın sabahına doğru uzanan ümid körpüsüdür?!

ELÇİN, xalq yazıçısı

Bu gün yeni ərəb ədəbiyyatı dünyada tanınan, özünə oxucu qazanmış, böyük universitetlərdə tədqiq obyektinə çevrilən bir ədəbiyyatdır və misirli Naqib Məhfuzun Nobel mükafatı alması da bunu yaxşı sübut edir.

Aida İmanquliyevanın qələmi yazıçı qələmi idi və məsələ yalnız onda deyildi ki, o, Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının üzvü idi, Mixail Nüaymə, Cübran Xəlil Cübran, Əmin ər-Reyhani kimi məşhur ərəb yazıçılarının bədii əsərlərini Azərbaycan dilinə gözəl tərcümə etmişdi, bunlar öz yerində, əsas məsələ orasında idi ki, hətta elmi əsərlərində belə onun qələmində bir yazı-pozu əhlinin şövqü, fantaziyası, detalları tutmaq (və duymaq), təhlil obyektini hiss etmək, nüansları seçmək bacarığı var idi.

Bu gün Aida İmanquliyeva cismən bizimlə deyil, onun ruhu bizim aramızdadır və o ruhun öz dünyası var. Həmin dünyanın möhnəti bizim dünyamızdakı ayrılığın başlanğıc tarixi 1992-ci ilin 19 sentyabrı, amma son tarix heç zaman olmayacaq.

Həmin dünyanın zینəti isə bizim dünyamızda işıqlı ənənələrin yaşamasında, işıqlı xatirələrin unudulmazlığında, doğmaların sevincində, fərəhindədir.

Möhnət ilə zinət bir yerdədir, qoşadır.

Həmişə belə olub.

Və həmişə də belə olacaq.

*Vilayət CƏFƏROV, filologiya elmləri
doktoru, professor*

80-ci illərdə Aida xanım artıq keçmiş SSRİ məkanında aparıcı şərqşünaslardan birinə çevrilmişdi. Ona nəinki respublikada, habelə Ümumittifaq miqyasında hörmət edir və onunla hesablaşırdılar. Moskvada, Leninqradda, Tbilisidə neçə-neçə tanınmış şərqşünaslarla (A.A. Dolinina, A.F. Frolova, E.P. Çelışev, V.K. Kirpiçenko, A.Sidorov, V.Kudelin və b.) mehriban dostluq, həmkarlıq əlaqələri vardı. O, dəfələrlə SSRİ məkanında xarici ölkələrdə Azərbaycan şərqşünaslığını təmsil etmişdi...

Doğrudur, o dövrdəki ictimai-siyasi ab-hava adamları bir qədər süstlüyə, məyusluğa sövq etsə də, Aida xanım bütün çətinliklərə sinə gərəkək uğurla doktorluq dissertasiyasını müdafiə etdi və az sonra direktor müavini və institutun direktoru vəzifəsinə yüksəldi.

Aida xanım yaşasaydı, o, bu gün Azərbaycanın Kollantayı, Nadejda Mixaylovası və s. ola bilərdi. O, buna layiq idi.

Мир прекрасен. В природе все гармонично. Все самые обычные и простые явления, как восход или закат солнца, дождь или снег, ветер, ясная, ослепительно солнечная погода, могут быть первопричиной божественных по красоте явлений, способных одарить нас вдохновением и открыть бесконечные возможности для создания произведений живописи, музыки и поэзии. Восторг, который охватывает художника, заставляет его воплощать в произведениях свои ощущения от увиденного. Такой же восторг может охватывать художника, когда он видит перед собой человека, совершенного и внешне, и духовно. Вот этот восторг, вот это удивление может быть тем большим зарядом энергии, которого хватает для создания художественного образа. Такие чувства я испытал, когда впервые увидел фотографии Айды ханум.

Этот мир прекрасен потому, что встречаются в нем люди красивые не только дарованной им от природы красотой, но и значительные как личности.

Вот такой была Айда ханум Имангулиева. Она ушла из жизни полная сил, красивая и молодая, в расцвете научно-творческой деятельности. Дочери Айды ханум Наргиз ханум и Мехрибан ханум обратились ко мне с просьбой создать скульптурный образ матери, чтобы хоть какая-то частица ее обаяния сохранилась для близких и всех, кто ее знал.

Вспоминая Айду ханум, не перестаешь удивляться, как природа смогла вложить в одного человека все, что создает образ идеальной женщины.

В тяжелое для высокоодаренных людей, особенно женщин, советское время, когда видные ученые-женщины, перегруженные суею жизни, бегали в рабочий перерыв с авоськами на базар, иногда не успев нормально причесаться, Айда ханум выделялась ярким цветком, не поддающимся воздействию губительной окружающей среды. Главной чертой Айды ханум был аристократизм, в самом лучшем понимании этого слова, которого так не хватало и не хватает азербайджанскому обществу. Ее тонкий аристократизм проявлялся во всем: от умения следить за собой (ежедневные изнурительные физические упражнения), умение держаться, не расслабляясь, в любых ситуациях, выбора научных тем до манеры чтения лекций и ведения беседы. Парадоксально то, что и в юности, и в бытность директором большого института она всегда разговаривала с собеседниками с большим чувством собственного достоинства, но так, что это не только не унижало или обижало ее собеседника, а, наоборот, заставляло его поверить в свои силы и в доброту и отзывчивость Айды ханум, пойти на откровенность. Познакомившись с Айдой ханум, люди начинали понимать истинный смысл слова

«ханум», которое азербайджанский народ смог сохранить, может быть, только потому, что по-другому обращаться к таким женщинам, как она, просто невозможно.

Моя племянница Лейла ханум Каджар была студенткой, а затем дипломницей Аиды ханум по арабской литературе в Бакинском университете. Когда ее мать погибла в автомобильной катастрофе, Аида ханум проявила материнскую или даже, скорей, несмотря на разницу лет, дружескую заботу и внимание. Она с необычной простотой, на равных, беседовала с Лейлой на самые разные темы, предлагала от души помощь и пригласила несколько раз к себе в гости. Даже после окончания университета Аида ханум при встречах не забывала поинтересоваться ее работой, семьей, участливо сопереживала трудностям, помня о перипетиях жизни Лейлы ханум все до мельчайших подробностей.

***БИЛЫК И.Е., доктор филологических наук,
профессор***

Мы познакомились весной 1989 г. в Полтаве, где проходила научная конференция, посвященная 100-летию со дня рождения Михаила Нуайме – писателя, чье творчество всегда обладало особой притягательной силой и для Аиды, и для меня.

Когда я впервые увидела Аиду, я была просто поражена, даже заворожена ее красотой.

Такое редкое у нас имя древней эфиопской царевны удивительно подходило ей. (Кстати, на Арабском Востоке мне доводилось встречать это женское имя в современной жизни, но тоже достаточно редко).

В Аиде было что-то царственное, величественное, гордое. Когда она улыбалась, ее бездонные красивые восточные глаза искрились, излучая искреннюю радость и тепло.

Вместе с тем общаться с ней было очень легко и приятно. Она была удивительно обаятельна и женственна. Аида была очень образованным и интересным человеком.

У нас были и общие планы. Мы очень хотели издать перевод повести Михаила Нуайме «Воспоминания Аркаша», которую Аида так же, как и я, очень любила.

Безумно жаль, когда такие красивые, умные, интересные люди, как Аида, преждевременно уходят из этого мира в самом расцвете творческих сил...

ДОЛИНИНА А.А., профессор Санкт-Петербургско государственного университета

В творчестве относящихся к ней писателей - Рейхани, Джубрана, Нуайме и др. тесно сплелись традиции и новаторство, влияние Запада и опора на все лучшее из арабского наследия, тенденции сентиментализма, романтизма и реализма. Эти писатели задали тон развитию всей арабской литературы в первой половине XX века. Они явились для остальных законодателями новых направлений, жанров и форм.

Поле для исследований открывалось поистине необъятное, Аида не отступила перед сложностями. По ее работам и докладам было видно, как уходит прочь прежняя несамостоятельность, как растет и крепнет ее научный потенциал, как расширяются знания в различных областях восточных и западных литератур, и не случайно основной аспект, в котором Аида рассматривала наследие «сиро-американской» школы, - это аспект сравнительного литературоведения, значение которого в данном контексте трудно переоценить.

Плодом упомянутых исследований Аиды Имангулиевой явилась докторская диссертация, с блеском защищенная ею в Тбилиси в 1988г. (на этой защите я имела честь быть оппонентом), и последняя монография «Корифеи новоарабской литературы»

(Баку, 1991). Со светлой грустью перечитываю надпись, которую Аида сделала на подаренном мне экземпляре этой книги: «Дорогой Анне Аркадьевне, маститому востоковеду, моей научной наставнице, с глубоким уважением и сердечной благодарностью».

ФИЛЬШТИНСКИЙ И.М., доктор исторических наук, профессор

Свой анализ творчества писателей «сиро-американской» школы Имангулиева сумела связать с историко-политическими и культурными процессами их времени, что помогло ей при изучении явлений литературы выявить ту историческую почву, на которой возникла новая школа. Это позволило ей в какой-то степени выйти за пределы узкого круга чисто арабской тематики и наметить контуры сложных и порой противоречивых форм историко-литературного развития не только в странах Арабского Востока, но и во многих других странах как мусульманского мира, так и за его пределами. Такой подход к изучаемому материалу позволил Аиде Насировне проследить общие закономерности, характерные для многих литератур стран Азии и Африки в период перехода этих стран в новое время.

Читателя книги «Корифеи новоарабской литературы» поражает тщательность проработки Имангулиевой практически всех, представляющих какой-либо литературный интерес произведений исследуемых авторов. Отличное знание арабского языка позволило Имангулиевой прочитать в подлиннике тысячи страниц арабского текста и при этом ни одна мелочь стилистического характера, ни одна из аллюзий, расшифровка которой требует хорошего знакомства с традициями и реалиями арабской жизни, не была оставлена ею без внимания.

КУДЕЛИН А.Б., член-корр. РАН, доктор филологических наук, профессор

За время нашего относительно недолгого знакомства мне приходилось неоднократно встречаться с Аидой Имангулиевой на конференциях, защитах кандидатских и докторских диссертациях в Баку, Москве и Тбилиси. Я каждый раз становился свидетелем того, с какой энергией азербайджанская арабистка обсуждала научные проблемы и стремилась решить (уже позже, в бытность свою заместителем директора большого востоковедческого института) ко всеобщему благу то, что называлось в ту пору «научно-организационными» вопросами. С большим удовлетворением я вспоминаю и те дни, когда мне пришлось в качестве рецензента одному из первых ознакомиться с последней мо-

нографией Аиды Имангулиевой. В работе нет ни тени ни «европоцентризма», ни «востокоцентризма», а взаимосвязи литератур понимаются именно как взаимосвязи, а не как влияние «развитых» литератур на литературы менее «развитые», т.е. не было того, чем грешила старая компаративистика.

Сегодня, когда я бросаю ретроспективный взгляд на яркий жизненный и творческий путь Аиды Имангулиевой, на память мне приходят слова одного из столь близких ее сердцу арабских писателей – Амина ар-Рейхани:

«Деяния душ возвышенных, чистых – только они бесконечны,

Да лик Господина миров, и живой, и вечный!»

КИРПИЧЕНКО В.Н., доктор филологических наук, профессор

С самого начала своей научной деятельности, еще при поступлении в аспирантуру Аида Имангулиева выбрала в качестве предмета исследования тему, привлекавшую и до сих пор привлекающую многих востоковедов-арабистов, а именно творчество писателей арабской эмигрантской литературной школы, которую академик И.Ю. Крачковский назвал «сиро-американской», поскольку возникла она в Америке, но имела тесные связи и с западноевропейской, и русской литературой.

Интерес, вызываемый этой темой, не случаен и объясняется многими факторами. Во-первых, среди сиро-американцев было много по-настоящему талантливых прозаиков и поэтов, считающихся ныне классиками новой арабской литературы, а один из них, Джубран Халил Джубран, приобрел и международную известность. Во-вторых, творчество членов сиро-американской школы, которая сыграла в свое время роль моста между литературами Запада и Арабского Востока и оказала большое влияние на ход литературного процесса во всех арабских странах, открывает широкие возможности для изучения всей проблемы взаимодействия культур и литератур Востока и Запада. А проблема это неисчерпаема и останется актуальной до тех пор, пока существуют сами понятия Востока и Запада, как двух культурных и цивилизационных ареалов, отношения между которыми в значительной мере определяют будущность всего человеческого сообщества.

ƏSƏRLƏRİNİN BİBLİOQRAFİYASI
БИБЛИОГРАФИЯ ТРУДОВ
THE BIBLIOGRAPHY OF WORKS

1964

1. Mixail Nüaymə və XIX əsr rus ədəbiyyatı // Azərbaycan. – 1964. – №12. – S. 200-209.

1965

2. Об арабской литературе в эмиграции (Северная Америка) // Литературный Азербайджан. – 1965. – №4. – С. 137-141.

3. Объединение «ар-Рабама ал-Калалийя» и его влияние на современную арабскую литературу // Учен. зап. АГУ им. С.М.Кирова. Серия языка и литературы. – 1965. - №4. – С. 143-149.

1966

4. Литературное объединение «Ассоциация пера» и Михаил Нуайме: дисс... филол. наук / Институт народов Ближнего и Среднего Востока АН Азербайджанской ССР. – Баку, 1966. – 269 с.

5. Литературные объединения «Ассоциация пера» и Михаил Нуайме: автореф. дисс... канд. филол. наук. – Баку, 1966. – 27 с.

1967

6. Qorki və Ərəb Şərqii // Azərbaycan. – 1967. - №3-4. – S. 189-193.

7. Müasir ərəb yazıcısı Mixail Nüaymənin novellərindəki realizm haqqında // Azərbaycan SSR EA Xəbərləri. Ədəbiyyat, dil və incəsənət seriyası. – 1967. - №3-4. – S. 218-225.

1970

8. Ərəb xalqının məhəbbəti // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1970. – 25 aprel.

1971

9. Əmin ər-Reyhani və din // Azərbaycan. – 1971. – №9. – S. 194-199.

10. İspaniyada ərəb ədəbiyyatının yaranması və inkişafı tarixinə dair // Azərbaycan SSR EA Xəbərləri. Ədəbiyyat, dil və incəsənət seriyası. – 1971. – №1. – S. 48-56.

160

11. Образы простых людей в новеллах ливанского писателя Михаила Нуайме // Вопросы арабской филологии. – Баку: Элм, 1971. – С. 159-172. (АН Азерб. ССР. Ин-т народов Ближнего и Среднего Востока).

1973

12. Ərəb-Əndəlus ədəbiyyatının bəzi xüsusiyyətləri haqqında (X-XI əsrlər) // Azərbaycan SSR EA-nın məruzələri. – 1973. – С. 24. - №3. – S. 81-85.

13. Ərəb yazıçılarının əsərlərində kapitalizm dünyasının ifşası: [Əmir ər-Reyhani haqqında.] // Azərbaycan. – 1973. – №6. – S. 178-183.

14. «Qələmlər birliyi» üzvlərinin yaradıcılığında yeni təmayüllər haqqında // Ərəb filologiyası məsələləri. – 1973. – Bur.2. – S. 54-61.

15. Möhkəmlənən dostluq: [ərəb mədəni əlaqələrindən bəhs olunur] // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1973. – 3 mart.

1974

16. İlya əl-Navi. İlya Əbu Madin pessimist və optimist şairdir: rəy // Xarici ədəbiyyat üzrə referativ məcmuə. (RCİL, filologiya və incəsənət). – Bakı: Elm, 1974. – №2. – S. 83-88.

161

17. Mixail Nüaymə «Lotos» jurnalında (Qahirə, 1973, oktyabr): rəy // Xarici ədəbiyyat üzrə referativ məcmuə. (RCİL, filologiya və incəsənət). – Bakı: Elm, 1974. – S. 96-99.

18. Müqəddimə // İnsan və quş: ərəb hekayələri. – Bakı: Azərnaşr, 1974. – S.119.

Müqəddimə «İnsan və quş» adlı ərəb hekayələri məcmuəsinə yazılmışdır. Məcmuəyə müxtəlif ərəb yazıçılarından tərcümə olunmuş hekayələr toplanmışdır.

1975

19. Cübran Xəlil Cübran (həyatı və yaradıcılığı) / Azərbaycan SSR EA Yaxın və Orta Şərq xalqları İnstitutu. – Bakı: Elm, 1975. – 70 s.

Müasir ərəb ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, mühacirətdə «Qələmlər birliyi» ədəbi cəmiyyətinin təsisçisi Cübran Xəlil Cübranın həyat və fəaliyyətindən bəhs olunur.

20. Ərəb alimləri Həsən Hədda və Xəlid əl-Amini «Ərəblərin dünyaya yayılma tarixindən (Bağdad, 1972)» monoqrafiyasına rəy // Xarici ədəbiyyat üzrə referativ məcmuə. (RCİL, filologiya və incəsənət). – 1975. – №4. – S. 41-44.

162

21. Ərəb ədəbiyyatında qadın azadlığı problemləri // Azərbaycan. – 1975. – №10. – S. 191-197.

22. Samvel Əbu əl-Şahidin «Fauzi əl-Məlüf» (Beyrut, 1972) monoqrafiyasına rəy // Xarici ədəbiyyat üzrə referativ məcmuə. (RCİL, filologiya və incəsənət). – 1975. – №3. – S. 84-90.

23. «Ассоциация пера» и Михаил Нуайме / отв. ред: А.А.Долнина. – М.: Наука, 1975. – 146 с. (АН СССР. Ин-т востоковедения).

В книге о Михаиле Нуайме рассматриваются его связи с русской литературой, то, как преломлялись в его произведениях критические воззрения Белинского, общественные идеи и эстетические принципы романа Тургенева «Отцы и дети», реалистическая поэтика рассказов Чехова, религиозно-этическое учение Толстого, идеями которого Нуайме вдохновлялся на протяжении всей своей творческой жизни.

1976

24. Mixail Nüaymənin «Məktublə söhbətlər» (Beyrut, 1973) kitabına yazılmış rəy // Xarici ədəbiyyat üzrə referativ məcmuə. (RCİL, filologiya və incəsənət). – 1976. – №4. – S. 85-90.

163

1977

25. Oktyabr ideyaları və Livan ədəbiyyatı // Böyük oktyabr və Şərqi xalqlarının milli azadlıq mübarizəsi. – Bakı: Elm, 1977. – S. 158-167.

1978

26. Великая Октябрьская социалистическая революция и ливанская литература // Великий Октябрь и зарубежный Восток. – Баку: Элм, 1998. – С. 131-137.

1979

27. Cənubi Amerikaya mühacirət etmiş ərəb ədib və şairlərinin fəaliyyəti haqqında // Ərəb filologiyası məsələləri. – Bakı, 1979. – Bur.3. – S. 5-17.

Mühacirətdə olan ərəb ədib və şairləri hər vasitə ilə vətənlə əlaqə saxlamağa, ölkələrində baş verən hadisələrin bilavasitə olsa, iştirakçısı olmağa çalışırdılar. Ərəb ölkələrində baş verən hər hansı ictimai-siyasi hadisə, dəyişiklik burada tezliklə əks-səda tapır və yazıçılar öz əsərləri ilə bu hadisələrə cavab verməyə çalışırdılar.

28. Mütərəqqi Livan şairi Mişel Süleymanın «Yerdən doğan günəş» kitabı Azərbaycan dilində: [eyni adlı kitabı rəy] // Azərbaycan SSR EA Xəbərləri. Ədə-

biyyat, dil və incəsənət seriyası. – 1979. – №3. – S. 121-124; Ədəbiyyat və incəsənət. – 1979. – 3 mart.

1980

29. Azərbaycanda ərəbşünaslıq // Elm və həyat. – 1980. – №12. – S. 26.- E. Ağayev ilə birlikdə.

30. Cəlil Məmmədquluzadənin hekayələri ərəb dilində // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1980. – 19 dekabr.

31. Lenin və Ərəb Şərqi: V.İ. Leninin anadan olmasının 100 illiyi münasibətilə // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1980. – 18 aprel.

1981

32. Азербайджанское отделение Всесоюзной Ассоциации востоковедов (ВАВ): [о выступлении З.М. Бунятова в ВАВ] // Изв. АН Азерб. ССР. Серия истории, философии и права. – 1981. – №4. – С. 128-130.

1982

33. Чувство Родины в творчестве арабов-эмигрантов // Проблема борьбы за социальный прогресс в современной литературе. Ближний и Средний Восток: сб. науч. тр. – 1982. – С. 68-85.

1983

34. **Ədəbiyyatımızın qədim kökləri:** [Rəy: Malik Mahmudov. Ərəbcə yazmış azərbaycanlı şair və ədiblər: VII-XII əsrlər.- Bakı, 1983.] // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1983. – 30 sentyabr.

35. **Humanist yazıçı:** Livan ədəbiyyatının klassiki, mərhum yazıçı Mixail Nüaymə haqqında // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1983. – 18 mart.

36. **İraq ədəbiyyatı haqqında:** Müqəddimə // Ağ günlərin sorağında (İraq ədəbiyyatından nümunələr). – Bakı: Yazıçı, 1983. – S. 3-10.

37. **Вклад академика И.Ю. Крачковского в изучение арабской эмигрантской литературы** // Тезисы докладов, международной научной конференции, посвященной 100 – летию со дня рождения академика И.Ю. Крачковского.- М., 1983.- С.17.

1984

38. **İki böyük yazıcının eyni adlı əsəri haqqında** // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1984. – 1 iyun.

Məqalədə ərəb-məhcər ədəbiyyatının tanınmış nümayəndəsi Mixail Nüaymənin və görkəmli rus yazıçısı İ.Turgenyevin eyni adlı «Atalar və oğullar» kitabları arasında aparılan paralellərdən bəhs olunur.

166

39. **Арабская печать в эмиграции** (в Северной и Южной Америке) // *Ərəb filologiyası məsələləri.* – Bakı, 1984. – S. 33-47.

1985

40. **Палестинская проблема и современная арабская литература** // Вопросы национально-освободительного движения на Ближнем Востоке. – Баку: Элм, 1985. – С. 121-133. – Совместно с И.Г. Гулиевой.

1986

41. **Şərq filologiyası məsələləri.** Bakı: Elm, 1986. – 171 s.- M.D.Kazımov, V.M.Məmmədliyəv, A.V.Qurbanov ilə birlikdə.

42. **Истоки арабско-русских культурных и литературных связей:** [Рец.: Куделин А.Б. Средневековая арабская поэтика: вторая половина VIII-XI век. М.: Наука, 1983.] // Ближний и Средний Восток. – Баку: Элм, 1986. – С. 147-171; Изв. АН Азерб.ССР. Серия истории, философии и права. – 1986. - №4. – С. 117-119. – Совместно с З.М. Буниятовым.

43. **Русская литературно-критическая мысль в творчестве М.Нуайме** // Вопросы восточной филологии. – Баку: Элм, 1986. – С. 3-7.

167

В статье освещается новаторское творчество одного из классиков арабской литературы Михаила Нуайме.

1987

44. «Filosofların görüşləri» haqqında: Şihabəddin Yəhya Sührəvərdinin «Filosofların görüşü» əsərinin nəşri haqqında // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1987. – 31 iyun.

45. Nizami və nəzirəçiləri: [Rəy: M.Kazımov. Nizaminin «Yeddi gözəl» əsəri və XIV-XVI əsrlərin farsdilli ədəbiyyatında nəzirə ənənələri. Bakı: Elm, 1987. - Rus dilində.] // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1987. – 22 may.

46. Ön söz // F.Əliyev. Azərbaycan-ərəb ədəbi əlaqələri. – Bakı: Yazıçı, 1987. – S. 3-8.

47. Критика образа жизни и нравов капиталистического мира в произведениях Амина ар-Рейхани // Борьба против империализма в литературе народов Ближнего Востока: темат. сб. науч. трудов. – Баку: Изд-во АГУ им. С.М. Кирова, 1987. – С. 55-63.

48. Природа в творчестве Амина ар-Рейхани // Вопросы восточной филологии. – 1987. – С. 3-33.

1988

49. Романтизм ар-Рейхани в повести «Вне стен горама» и в малых прозаических жанрах // Проблемы зарубежного Востока: проблемы и современность. – Баку, 1988. – С. 139-165.

1989

50. Azərbaycan sovet ədəbiyyatı ərəb dilində // «Sovet Azərbaycanı və xarici Şərq» : (məqalələr məcmuəsi). – Bakı, 1989. – S. 121-129. – Qəmbərov ilə birlikdə.

1990

51. Литературно-эстетические воззрения Амина ар-Рейхани // Вопросы восточной филологии. – 1990. – С. 6-29.

1991

52. Novruz Şərq ölkələrində // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1991. – 21 mart.

53. Корифен новоарабской литературы: к проблемам взаимосвязи восточной и западной литературы начала XX века / АН Азербайджана. Институт востоковедения. – Баку: Элм, 1991. – 324 с.

В книге «Корифеи новоарабской литературы» пути и способы трансформации элементов, почерпнутых из других культур и литератур, показаны на многих примерах поэтического и прозаического творчества Джубрана Халил Джубрана, Михаила Нуайме и Амина ар-Рейхани на разных этапах его эволюции. Благодаря этому видны и широта контактов писателей сиро-американцев с мировой литературой, и их протяженность во времени, и то, как складывался, вызревал индивидуальный стиль каждого в отдельности, какие подвижки и изменения происходили в его мировосприятии, и как все они понимали свою литературную и духовную миссию.

2002

54. Cübran Xəlil Cübran. – Bakı: Elm, 2002. – 120 s.

Kitabda müasir ərəb ədəbiyyatının görkəmli və orijinal simalarından biri, Avropada və Amerikada çoxlarının mahir rəssam kimi tanıdığı, mühacirətdə «Qələmlər birliyi» ədəbi cəmiyyətinin təsisçisi və ilk sədri olan Cübran Xəlil Cübranın həyat və yaradıcılığından bəhs olunur. A. İmanquliyeva kitabın sonunda yazır ki, məhəbbət gözəlliklərinin vəsfi, gözəllik kateqoriyalarını ilahiləşdirmək cəhdləri də Cübran yaradıcılığı üçün səciyyəvi əlamətdir. Cübran bütün bəşəriyyətə xidmət göstərməyi öz yaradıcılığının məqsədi hesab edirdi. Cübranın bütün bu

170

xüsusiyyətləri onu mühacirətdə romantik ərəb məktəbinin banisinə çevirmişdir.

55. «Qələmlər birliyi» və Mixail Nüaymə / red. A. Əsədova; rəyçi: A.A. Dolinina. – Bakı: Elm, 2002. – 180 s.

Kitab yeni ərəb ədəbiyyatının inkişafında misilsiz xidmətləri olan, XX əsrin 20-ci illərində mühacir ərəb mütəfəkkirlərinin yaratdıqları «Qələmlər birliyi» ədəbi cəmiyyəti və bu cəmiyyətin banilərindən biri olan Mixail Nüaymənin həyat və yaradıcılıq yoluna həsr edilmişdir. Müəllif ədəbi birliyin üzvlərinin yaradıcılıq yolunun geniş xülasəsini verir, rus klassik ədəbiyyatının onların dünyagörüşlərinə və yaradıcılıqlarına təsirini göstərir. 5 fəsil, giriş və nəticədən ibarət kitaba çox zəngin ədəbiyyat siyahısı da əlavə edilmişdir.

2003

56. Yeni ərəb ədəbiyyatının korifeyləri (XX əsrin əvvəllərində Şərq və Qərb ədəbiyyatının qarşılıqlı əlaqəsi problemlərinə dair): ali məktəblər üçün dərslik / red: A. Əsədova; rəyçilər: A.A. Dolinina, A.V. Kudelin, N.İ. Priqarina. – Bakı: Elm, 2003. – 400 s. (Xülasə rus, ingilis və ərəb dillərində).

171

Kitab XX əsrin əvvəllərində ərəb ədəbiyyatının üç korifeyinin – hər biri yalnız milli ədəbiyyata deyil, həm də dünya ədəbiyyatı xəzinəsinə son dərəcə qiymətli töhfə vermiş Cübran (1883-1931), ər-Reyhani (1876-1990) və Nüaymən (1889-1998) yaradıcılıq yoluna həsr edilmişdir. Kitabda ərəb yazıçılarının yaradıcılığında Amerika transsendentalistlərinin və ingilis romantiklərinin «Göl məktəbi»nin, həmçinin rus ədəbiyyatı tənqidi-realizm ənənələrinin qarşılıqlı təsir və resenziyası tədqiq edilmişdir. Geniş ədəbi paralellərə müraciət və ərəb ədəbiyyatına dair materialların dərinlən araşdırılması müəllif bədii-metodun C.X.Cübran və Ə.ər-Reyhani romantizminin, M.Nüaymən tənqidi realizminin təşəkkülündə və təkamülündə kross-mədəni əlaqələrin roluna dair əsaslı nəticələrə nail olunmasına imkan yaratmışdır.

2005

57. Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri. – Tbilisi, 2005. – 320 s. - (Gürcü dilində).

Ərəbşünas, filologiya elmləri doktoru Quram Çikovani görkəmli şərqşünas alim Aida İmanquliyevanın hər bir əsərində milli ədəbi dəyərlərin bəşəri dəyərlərlə vəhdəti yönündə misilsizliyini, əhatəli tədqiqatçılıq məharətini vurğulamışdır.

2006

58. Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri. – Mərakeş, 2006. – 270 s. - (Ərəb dilində).

Kitab Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə çap olunub.

2007

59. Modern ərəb ədəbiyyatının usta kəlemləri (Cübran Halil Cübran – Emin ər-Reyhani – Mihail Nüayme). – İstanbul: YQ Kultur Sanat Yayıncılık Merkezi, 2007. – 380 s. - (Türk dilində).

Dünya ədəbiyyatı xəzinəsinə qiymətli töhfələr vermiş yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri Cübran Xəlil Cübran, Əmin ər-Reyhani və Mixail Nüaymən yaradıcılıqlarının təhlili əsasında Şərq və Qərb ədəbiyyatlarının qarşılıqlı əlaqəsinə həsr olunmuş bu əsər Türkiyə oxucularına Azərbaycan ədəbi-tənqidi fikrinin, eləcə də dünya şərqşünaslıq elminin ölməz nümunələrindən biri kimi təqdim olunmuşdur.

2009

60. Azərbaycan Sovet ədəbiyyatı ərəb dilində // Azərbaycan şərqşünaslığı. - 2009. - №2. - S.57-60.

61. Cənubi Amerikaya mühacirət etmiş ərəb ədib və şairlərinin fəaliyyəti haqqında // Azərbaycan şərq-

şünaslığı.- 2009.- №2.- S.43-48; «Ailə Qadın Uşaq» jurnalının xüsusi buraxılışı.- 2009.- S.4-8.

62. Cübran Xəlil Cübran: həyat və yaradıcılığı // C. X. Cübran. Sükutun poeziyası [ərəb, ingilis və rus dillərindən seçilmiş tərcümələr] / məsul red. N.Paşayeva. – Bakı: Şərq-Qərb, 2009. – S. 11-41.

63. Ədəbiyyatımızın qədim kökləri // Azərbaycan şərqşünaslığı.- 2009.- №2.- S.61-63.

Giriş məqaləsi prof. Aida İmanquliyevanın kitabından seçmələr əsasında tərtib olunmuşdur.

64. «Qələmlər cəmiyyəti» üzvlərinin yaradıcılığında yeni təmayüllər haqqında // Azərbaycan şərqşünaslığı.- 2009.- №2.- S.35-39.

65. Qorki və Ərəb Şərqi // Azərbaycan şərqşünaslığı.- 2009.- №2.- S.30-34.

66. Novruz şərq ölkələrində // Folklor və etnoqrafiya. – 2009. – №1. – S. 5-10. (Xülasə ingilis dilində); Azərbaycan şərqşünaslığı.- 2009.- №2.- C.64-67.

67. İki Böyük yazıçının eyni adlı əsəri haqqında // Azərbaycan şərqşünaslığı.- 2009.- №2.- C. 53-56.

68. İraq ədəbiyyatı haqqında: «Ağ günlərin çırağında» (İraq ədəbiyyatından nümunələr, yazıçı, 1983)

kitabına yazılmış müqədimə // Azərbaycan şərqşünaslığı.- 2009.- №2.- C. 49.

69. İspaniyada ərəb ədəbiyyatının yaranması və inkişafı tarixinə dair // Azərbaycan şərqşünaslığı.- 2009.- №2.- C. 25-29.

70. M.Niaymə və XIX əsr rus ədəbiyyatı // Azərbaycan şərqşünaslığı.- 2009.- №2.- C.13-24.

71. Mütərəqqi Livon şairi Mişel Süleymanın «Yerdən doğan günəş» kitabı Azərbaycan dilində // Azərbaycan şərqşünaslığı.- 2009.- №2.- C.40-42.

TƏRCÜMƏLƏRİ

1965

72. **Mixail Nüaymə.** «Qu-qu» saati: [Müəllifin «Biri vardı, biri yox idi» hekayələr məcmuəsindən götürülmüş hekayə] // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1965. – 10 aprel.

1974

73. **Mahmud əz-Zahir (İraq).** Üsyan: hekayə // İnsan və quş. – Bakı: Azərənəşr, 1974. – S. 70-73.

74. **Məhəmməd Dib (Əlcəzair).** Hasın Dermək: hekayə // İnsan və quş. – Bakı: Azərənəşr, 1974. – S. 83-91.

75. **Mixail Nüaymə.** Buz əriyəcək // İnsan və quş. – Bakı: Azərənəşr, 1974. – S. 40-45.

76. **Mixail Nüaymə.** İnsan və quş // İnsan və quş. – Bakı: Azərənəşr, 1974. – S. 36-39.

77. **Mixail Nüaymə.** «Qu-qu» saati»: hekayə // İnsan və quş. – Bakı: Azərənəşr, 1974. – S. 24-31.

78. **Mixail Nüaymə.** Umyaqubun toyuğu: hekayə // İnsan və quş. – Bakı: Azərənəşr, 1974. – S. 32-35.

176

79. **Sahib Camial (İraq).** Yusif: hekayə // İnsan və quş. – Bakı: Azərənəşr, 1974. – S. 74-82.

80. **Süheyl İdris.** Azadlıq: hekayə // İnsan və quş. – Bakı: Azərənəşr, 1974. – S. 46-54.

1983

81. **Mahmud əz-Zahir.** Boğulmuş hıçqırıqlar: hekayə // Ağ günlərin sorağında. – Bakı: Yazıçı, 1983. – S. 129-133.

1984

82. **Qənəmə Məcid Zeyyib.** Növbəyə dayanmaq: hekayə // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1984. – 6 iyul. – M.Qəmbərov ilə birlikdə.

83. **Qənəmə Məcid Zeyyib.** Vətənin portreti: İsrail-Fələstin münaqişəsi haqqında // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1984. – 6 iyul. – M.Qəmbərov ilə birlikdə.

177

REDAKTƏ ETDİYİ KİTABLAR

1973

84. **İnsan və quş:** ərəb hekayələri. - Bakı: Azərnaşr, 1974. - 119 s.

1974

85. **Ağ günlərin soracağında.** - Bakı: Yazıçı, 1974.

1979

86. **Ərəb filologiyası məsələləri.** - Bakı: Elm, 1979. - Bur. 3. - 168 s.- H.M. Zəkizadə ilə birlikdə.

1986

87. **Ближний и Средний Восток /** АН Азерб. ССР. Ин-т востоковедения. - Баку: Элм, 1986. - 248 с.

1987

88. **Əliyev F.** Azərbaycan-ərəb ədəbi əlaqələri. - Bakı: Yazıçı, 1987. - 224 s.

1988

89. **Ağayev A.** Azərbaycan-türk şəxs adlarının izahlı lüğəti. - Bakı, 1988.

178

DİSSERTANTLARA ELMİ RƏHBƏRLİK

1988

90. **Алиев Ф.Т.** Азербайджано-арабские литературные связи (1960-1980 гг.): автореф. дисс... канд. филол. наук / АН Азерб. ССР. Институт литературы. - Баку, 1988. - 25 с.

1991

91. **Ахмедов Р.С.** Особенности драматургии Намика Кемаля: автореф. дисс... канд. филол. наук / АН Азерб. ССР. Институт востоковедения. - Баку, 1991. - 27 с.

1992

92. **Бакиханова Н.Т.** Драматургия Шауки: автореф. дисс... канд. филол. наук. - Баку, 1992 - 28 с.

179

HƏYATI VƏ YARADICILIĞI HAQQINDA ƏDƏBİYYAT

1968

93. Гусейнов Б. Над чем работают востоковеды Азербайджана // Народы Азии и Африки. – 1968. – №3. – С. 217-219.

1975

94. Cəfərov V. Yeni sahə, ilk qaranquş: [Aida İmanquliyevanın Livan yazıçısına həsr etdiyi «Cübrən Xəlil Cübrən» adlı monoqrafiyası haqqında] // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1975. – 25 dekabr.

1976

95. Mahmudov M. Azərbaycan ərəbşünaslığına töhfə: [Aida İmanquliyevanın «Qələmlər birliyi» və Mi-xail Nüaymə» monoqrafiyası haqqında] // Ulduz. – 1976. – №5. – S. 61-62.

1984

96. Əmiraslanova Q. Gözəllik və kamillik ilahəsi / Ön söz: Pənah Xəlilov. – Bakı, 1984 ; Bakı, 2008.- 128 s.

180

Kitabda Aida İmanquliyevanın tərcümə etdiyi «Növbəyə dayanmaq» və «Vətənin portreti» hekayələrindən də bəhs olunur.

1992

97. Cəfərov V. Ölüm sevinməsin qoy: [görməli ərəbşünas alim, professor Aida İmanquliyevanın ölümünün bir illiyi münasibətilə] // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1992. – 23 sentyabr.

1994

98. Bünyadov Z. Ölüm sevinməsin ki...: [Azərbaycanın ilk qadın ərəbşünası, professor, elmlər doktoru Aida Nəsrulla qızı İmanquliyeva haqqında] // Azərbaycan. – 1994. – 20 oktyabr.

1999

99. Baxşəliyeva G. Əvəzsiz insan: filologiya elmləri doktoru, ərəbşünas Aida İmanquliyeva – 60 // Xalq qəzeti. – 1999. – 12 oktyabr.

100. Baxşəliyeva G. Geniş və çoxşaxəli maraq dairəsi olan elmi fəaliyyət: Aida İmanquliyeva – 60 // Elm. – 1999. – 15 oktyabr.

181

101. Elçin. Dünyanın möhnəti və zinəti Aida İmanquliyeva haqqında söz: (A. İmanquliyeva – 60) // Azərbaycan. – 1999. – 9 oktyabr.

102. Əsədova A. Mənəviyyat körpüsü: Aida İmanquliyeva – 60 // Elm. – 1999. – 15 sentyabr.

103. Məmmədaliyev V., Hüseynov Z. Ölüm sevinməsin qoy...: Aida İmanquliyeva – 60 // Ədəbiyyat qəzeti. – 1999. – 22 sentyabr.

104. Unudulmaz alim və insanın xatirəsi: [elmlər doktoru, professor Aida Nəsir qızı İmanquliyevanın 60 illiyinə həsr olunmuş sessiya haqqında] // Azərbaycan. – 1999. – 16 oktyabr.

2002

105. Abdullazadə F. Deyənlər gəldi başa... // Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 23-27.

Bu qısa essədə Aida xanımın uşaqlıq və gənclik çağlarına nəzər salınır. Dostlarının Aida adının açıqlaması – Alim, İnsan, Dost, Ana nəzərə çatdırılır və deyilənlərin hamısının başa çatdığı xarakterizə olunur.

106. Aida Nəsir qızı İmanquliyeva: [A. İmanquliyeva haqqında qısa bioqrafik məlumat] // Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 238.

107. Axundov A. İşıqlı şəxsiyyət // Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N. Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 82-83.

Bir zamanlar tələbəsi olduğu alimin nə qədər müdrik və məlumatlı, yüksək mədəniyyətli və intellektli, nəcib və işıqlı bir insan olduğu göstərilir.

108. Baxşəliyeva G. Elm aləmində nadir istedad // Aida İmanquliyeva. Dünya deyilən sənmişsən... / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 63-68.

Məqalədə Aida xanım nadir istedadla malik bir şəxsiyyət kimi təsvir edilir və xüsusən onun Şərqsünəşliq İnstitutunun direktoru kimi fəaliyyətindən danışılır.

109. Baxşəliyeva G. Sənsizəm, Aida! // Dünya deyilən sənmişsən... Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 173-176.

Bu yazı ən əziz adamını itirmiş bir qadının ağırlıq hissələrinin izharıdır.

110. Cəfərov V. Aida xanım haqqında xatirələrim // Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 145-148.

Xatirələrdə deyilir ki, Aida xanım özünün dərin elmi biliyi, güclü təşkilatçılıq bacarığı, institut və akademiya rəhbərliyi tərəfindən yaxşı bir mütəxəssis-alim kimi tanındığı üçün ərəb ədəbiyyatı qrupunu şöbə səviyyəsinə yüksəltdi.

111. Cəfərov V. Əsl elm fədaisi: Aida İmanquliyeva // Azərbaycan. – 2002. – 19 sentyabr.

112. Cəfərov V. Nefertitiyə bənzəyən xanım // Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 35-46.

Yazıda Azərbaycan şərqşünaslıq elminin tanınmış nümayəndəsi, adı nəinki keçmiş Sovetlər İttifaqında, həmçinin bir sıra Avropa ölkələrinin şərqşünaslıq mərkəzlərində tanınan filologiya elmləri doktoru, professor Aida İmanquliyevanın canlı həyat yolu, elmi yaradıcılığı işıqlandırılır.

113. Cəfərov V. Aida xanıma xatırlarkən [«Aida İmanquliyeva. Dünya deyilən sənmişsən...» adlı albom-kitab haqqında] // Ədəbiyyat qəzeti. – 2002. – 22 dekabr.

114. Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – 238 s.

Kitab-albomda Aida İmanquliyeva haqqında görkəmli şərqşünasların, elm və mədəniyyət xadimlərinin xatirələri toplanmışdır.

115. Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva // Yeni Azərbaycan. – 2002. – 6 noyabr.

116. Dünya deyilən sənmişsən... [ərəbşünas alim Aida İmanquliyeva haqqında] // Respublika. – 2002. – 18 oktyabr.

117. Elçin. Dünyanın möhnəti və zinəti // Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 111-115.

Müəllif qeyd edir ki, Aida xanımın apardığı tədqiqatların Azərbaycan ərəbşünaslığı üçün yeniliyi, əhəmiyyəti ondan ibarət idi ki, o, yeni dövr ədəbiyyatını araşdırırdı.

118. Əsədova A. Mənəviyyat körpüsü // Xalq qəzeti. – 2002. – 19 sentyabr; Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 7-15.

Məqalədə mütəfəkkir alim kimi düşüncə sistemi və təfəkkür tərzini ilə Qərbin və Şərqi mərkəzində yerləşən bir Azərbaycan modeli kimi Aida İmanquliyevanın qısa, lakin zəngin həyat yolundan bəhs olunur.

119. Əsl elm fədaisi: [filologiya elmləri doktoru, professor Aida İmanquliyevanın vəfatının 10 illiyi münasibətilə] // Azərbaycan. – 2002. – 19 sentyabr.

120. İmanquliyeva Aida Nəsir qızı // Azərbaycan qadınları ensiklopediyası. – Bakı: Azərbaycan Ensiklopediyası Nəşriyyatı, 2002. – S. 198.

121. Kəbutər. Dünya deyilən sənmişsən... : [çağdaş ərəb ədəbiyyatının bilicisi elmlər doktoru Aida İmanquliyeva haqqında] // Yeni Azərbaycan. – 2002. – 6 noyabr.

122. Qarayev M. Mələk xislətli insan // Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 181-184.

123. Qarayev Y. Şərqsünəşliğin şərqli şahzadəsi // Respublika. – 2002. – 17 sentyabr; Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 155-160.

Müəllif Aida İmanquliyevanı bir şəxsiyyət, gözəllik timsalı kimi xarakterizə edir. Mərhum professor öz həmkarı haqqında deyir ki, Şərqi şahzadə xanımı həmişə, hər yerdə diqqət mərkəzində olardı. Nitqində də, məruzəsində də, hesabatında da məhz xanımın rütbəsi qalan rütbələrin hamısından ucada görünürdü. Aida xanımın məhz ziyalı-kübar xanım kimi aliliyi, ucalığı da elə bu harmoniyaya həmişə nail ola bilməsində idi.

124. Quliyev C. O, insani sifətlərin təcəssümü idi // Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 89-91.

Akademik yazır ki, Aida xanımın kitabları – «fikir gəmiləri» qərinələrdən-qərinələrə, öz qiymətli fikir xəzinəsini nəsilərdən-nəsillərə daim çatdıracaq, onu əbədləşdirəcəkdir.

125. Maqsudov F. Çağdaş ərəb ədəbiyyatının mahir bilicisi // Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 93-98.

Müəllif göstərir ki, Aida İmanquliyeva öz qısa ömründə gözəl əməl, xeyir iş sahibi və başqalarına fayda verən insan kimi ürəklərdə özünə abidə qoymuşdur.

126. Məmmədəliyev V. Zərif qadın, görkəmli alim Aida İmanquliyeva // Yeni Azərbaycan. – 2002. – 17 sentyabr; Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 117-123.

127. Məmmədov Z. Görkəmli şərqşünas alim // Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 75-77.

Məqalədə deyilir ki, Aida xanım qəlbən Vətən həsrətli, xalqına, torpağına ürəkdən yanan, onun faciələrini ürəkdən hiss edən və bu duyğularla qürbət ölkədə ədəbi, publisistik fəaliyyət göstərən ədiblərin həyat və yaradıcılığını araşdırmışdır.

128. Nəbiyev B. Vüqar və ləyaqət rəmzi // Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 53-54.

Akademik Bəkir Nəbiyev professor Aida İmanquliyevanın çox yaxşı bir elm təşkilatçısı kimi tərənnümüdür.

129. Paşayeva N. Bəlkə də...: Aidaya məktub // Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 198-200.

Ana haqqında yazılmış kitab bu sözlərlə bitir: «Əziz ana, sən dirisən, bizimləsən, qanımızda, ürəyimizdəsən, Sevincimizdəsən. Dünya durduqca sən də varsan, elə dünya deyilən sənmişsən...»

130. Paşayeva N. Cavanlıq: şeir // Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 80.

131. Paşayeva N. Əlvida // Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 192.

132. Rüstəmli N. Dünya deyilən sənmişsən...: [Aida İmanquliyevaya həsr olunmuş kitab-albom haqqında] // Respublika. – 2002. – 5 noyabr.

133. Rüstənova A. Ulduz sönməz, axıb gedər... // Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 69-71.

Müəllif A.İmanquliyevanın elmi-tədqiqat yaradıcılığının məziyyətləri haqqında bəhs edir.

134. Vahabzadə B. Təfəkkür əzabına qatlaşan dilbər: Aida İmanquliyeva // Ədəbiyyat qəzeti. – 2002. – 20 sentyabr; Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 124-125.

Şair deyir ki, Aida xanımın təfəkkür əzabına qatlaşaraq yaratdığı elmi və bədii əsərlər hər dəfə qədər bilən oxucu, tədqiqatçı əlinə düşdükcə, o, sətirələr, sözlər, ideyalar arasından öz məşhur Cakonda təbəssümü (bəlkə də Aida təbəssümü) ilə canlanaraq, şərqşünaslıq elmimizdə, tərcümə sənətkarlığımızda öz sözünü deyəcək, öz səsini ucaldacaq.

135. Vahabzadə B. O. mənəviyyat simvolu idi // Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 84-85.

Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə göstərir ki, Aida xanım çoxsaylı elmi əsərlərində Şərq və Qərb ədəbi-mədəni əlaqələri ərəb ədəbiyyatında mövcud olan mühacir (məhcər) ədəbiyyatın forma, metod təkamülünü analitik təfəkkür prizmasından keçirərək təhlil etmişdir.

136. Vəlixanova F. Yaddaşlarda yaşayan alim gözəliyi // Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 149-150.

Müəllif göstərir ki, insanlarda ən ümdə xüsusiyyətlərdən biri olan məğrurluğunu saxlamaq Aida xanım xas olan gözəl bir cəhət idi.

137. Абдуллазаде Ф. Фисташковое дерево в снегу // Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 18-22.

Автор пишет: «Глядя на нее, становится понятным феномен турбодуров всех народов и времен, создавших культ поклонения Женщине. И, конечно же, верная тема прекрасной Дамы перестанет казаться романтикой, оторванной от реалии действительной жизни».

138. Араслы Э. Мозаика воспоминаний: [воспоминания о детстве Аиды ханум] // Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 169-172.

139. Асадова Ф. Жизнь, прожитая между рождением и смертью // Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 129-144.

140. Билык И.Е. Возвращение к Аиде // Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 47-51.

О книге А.Имангулиевой «Ассоциация пера» и Михаил Нуайме», которая стала первой работой в

отечественной арабистике после трудов А.Е. Крымского и И.Ю. Крачковского, посвященной литературе арабов в эмиграции, явлению, оказавшему колоссальное влияние на развитие современной арабской литературы.

141. Долиннина А.А. Баку – Ленинград // *Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tər. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 55-60.*

Автор вспоминает как по настоянию академика Зии Буниятова ею была отредактирована монография А. Имангулиевой, посвященная творчеству известного ливанского писателя Михаила Нуайме «Ассоциация пера» и Михаил Нуайме».

142. Каджар Ч. Леди азербайджанской науки // *Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tər. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 185-190.*

143. Кирпиченко В.Н. Памяти Аиды Имангулиевой // *Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tər. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 86-88.*

Профессор Валерия Николаевна Кирпиченко пишет о том, что природа наделила Аиду Имангулиеву не только женственностью и красотой,

поистине царственной, но и такими качествами, которыми обладает далеко не всякий мужчина: целеустремленностью твердого характера, силой воли, мужеством.

144. Куделин А.Б. А.Н. Имангулиева – исследователь новоарабской литературы // *Dünya deyilən sənmişsən...: Aida İmanquliyeva / tər. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 78-79.*

Член-корреспондент РАН, заместитель директора Института мировой литературы им. А.М. Горького Российской Академии наук Александр Борисович Куделин вспоминает, что ему приходилось неоднократно встречаться с Аидой ханум на конференциях, защитах кандидатских и докторских диссертаций в Баку, Москве и Тбилиси. «Сегодня, когда я бросаю ретроспективный взгляд на яркий жизненный и творческий путь Аиды Имангулиевой, на память мне приходят слова одного из столь близких ее сердцу арабских писателей – Амина ар-Рейхани:

Деяния душ возвышенных, чистых – только они бесконечны,

Да лик Господина миров, и живой, и великий!»

145. Фильштинский И.М. Творческая жизнь выдающейся азербайджанской арабистки А.Н.Имангулиевой // *Dünya deyilən sənmişsən...: Aida*

İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N.Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 72-74.

Автор пишет о том что, отличное знание арабского языка позволило Имангулиевой прочесть в подлиннике тысячи страниц арабского текста, и при этом ни одна мелочь стилистического характера, ни одна из иллюзий, расшифровка которых требует хорошего знакомства с традициями и реалиями арабской жизни, не была оставлена ею без внимания.

146. Фролова О.Б. Аида Имангулиева – ученый и человек: воспоминания о докторе филологических наук, профессоре А.Н. Имангулиевой: [воспоминания профессора Санкт-Петербургского университета] // *Dünya deyilən sənmişən...*: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N. Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 177-180.

147. Эльдаров О. Как прекрасен этот мир // *Dünya deyilən sənmişən...*: Aida İmanquliyeva / tərt. ed. və bədii red: N. Paşayeva. – İstanbul, Powerprint, 2002. – S. 151-153.

Автор пишет о том, что создавая скульптуру Аиды ханум Имангулиевой, он старался передать пластичный и женственный образ при наличии характера и глубины этого образа.

148. Azərbaycan elminin incisi: Bu gün Aida İmanquliyevanın vəfatından 11 il ötür // *Yeni Azərbaycan*. – 2003. – 19 sentyabr.

149. Cəfərov V. Yeri görünən alim: [Aida İmanquliyeva] // *Respublika*. – 2003. – 19 sentyabr.

150. Dolinina A.A. Мяним elmdə tanışım Aida İmanquliyeva // *Azərbaycan*. – 2003. – 10 sentyabr.

151. Əsədova A. Azərbaycan ədəbi fikrinin incisi: [Aida İmanquliyevanın «Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri» kitabının çapdan çıxması haqqında] // *Azərbaycan*. – 2003. – 13 sentyabr; A.N. İmanquliyeva. Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri. – Bakı: Elm, 2003. – S. 3-14.

152. Əsədova A. Azərbaycan ədəbi fikrinin incisi // A.İmanquliyeva. Yeni ərəb ədəbiyyatının korifeyləri (XX əsrin əvvəllərində Şərq və Qərb ədəbiyyatının qarşılıqlı əlaqəsi problemlərinə dair): ali məktəblər üçün dərslik / red: A.Əsədova; rəyçilər: A.A. Dolinina, A.B. Kudelin, N.İ. Piriqarina. – Bakı: Elm, 2003. – S. 3-14.

153. Əzizov E. Kamil azərbaycanlı qadın obrazı: [Azərbaycan alimi Aida İmanquliyeva] // *Bakı*. – 2003. – 14-23 oktyabr.

154. **Kəbutər.** Dünya deyilən sənmişsən... : [Bu gün Aida İmanquliyevanın vəfatından 12 il ötür] // Yeni Azərbaycan. – 2003. – 19 sentyabr.

155. **Quliyev C.** Aida xanım böyük alim, gözəl insan idi // Xalq qəzeti. – 2003. – 10 oktyabr.

156. **Məmmədəliyev V., Sultanlı N.** Şərqşünaslığa sanballı töhfə: [filologiya elmləri doktoru, şərqşünas alim Aida İmanquliyevanın «Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri» kitabının nəşr edilməsi haqqında] // Xalq qəzeti. – 2003. – 17 iyun.

157. **Nəbiyev B.** Vüqar və ləyaqət rəmzi: [A.N.İmanquliyeva] // Respublika. – 2003. – 10 oktyabr.

158. **Tanınmış tədqiqatçı alim Aida İmanquliyevanın** elmi irsinə maraq: [Aida İmanquliyevanın «Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri» kitabının Tbilisidə M.F. Axundov adına Azərbaycan Mədəniyyət Mərkəzində keçirilmiş təqdimatı haqqında] // Respublika. – 2003. – 10 oktyabr.

159. **Интерес к научному наследию известного** исследователя Аиды Имангулиевой // Бакинский рабочий. – 2003. – 10 октября.

160. **Аббасов Ф.** Şəkiб əl-Cabirinin «Əlvida, Afa-miya» romanında Qərb və Şərqi müqayisəsi // Şərq-Qərb: ortaq mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr: (Beynəlxalq elmi konfransın materialları): Aida İmanquliyeva – 65. – Bakı: Elm, 2004. – S. 127-138.

161. **Aida İmanquliyeva (1939-1992):** İmanquliyeva Aida Nəsrulla qızı – ədəbiyyatşünas, tənqidçi, tərcüməçi, 1981-ci ildən Azərbaycan Yazıçılar Birliyi-nin üzvü, filologiya elmləri doktoru (1987) // T.Əhmədov. XX əsr Azərbaycan yazıçıları: ensiklopedik məlumat kitabı. – 2-ci nəşr. – Bakı: Nurlar, 2004. – S. 45.

162. **Aida Nəsir qızı İmanquliyeva** // Şərq-Qərb: ortaq mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr: (Beynəlxalq elmi konfransın materialları): Aida İmanquliyeva – 65. – Bakı: Elm, 2004. – S. 3-4. – (Azərbaycan dilində); S. 5-6. (Rus dilində). – S. 7-8. – (İngiliz dilində).

163. **Aida Nəsir qızı İmanquliyeva:** bibliografiya / tərt: A.Kəngərli, İ.Səfərov; red: A.Əsədova. – Bakı: Elm, 2004. – 118 s.

Göstəricidə A. İmanquliyevanın həyatı və elmi fəaliyyətinin əsas tarixləri, akademik Vasim Məmmə-

dəliyəvin «Aida İmanquliyeva Azərbaycan şərqşünaslığının ən görkəmli nümayəndələrindən biri kimi», tarix elmləri doktoru, professor Y. M. Filştinskiyin “Görkəmli Azərbaycan ərəbşünası Aida İmanquliyevanın yaradıcılıq həyatı” oçerkləri, 1964-2003-cü illərdə nəşr olunmuş əsərlərinin siyahısı və haqqında ədəbiyyat öz əksini tapıb.

164. Allahverdiyeva T. Aida İmanquliyeva elmimizdə fundamental nəzəri-metodoloji mövqenin – sintez yanaşmanın yaradıcılarındanır // Şərq-Qərb: Ortaq mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr: (Beynəlxalq elmi konfransın materialları).- Aida İmanquliyeva – 65.- Bakı: Elm, 2004. – S. 107-116.

165. Azərbaycanda yeni tədqiqat istiqamətinin – Şərq-Qərb problematikasının əsasını kim qoymuşdur? // İpək yolu. – 2004. - №2. – S. 8-11.

166. Bünyadov T. Dünya gözəlləşirdi...: [Aida İmanquliyeva] // Yeni Azərbaycan. – 2004. – 9 oktyabr.

167. Cəfər V. Azərbaycanda ərəb ədəbiyyatının Şərq-Qərb konsepsiyası yönümündə araşdırılmasına dair bəzi mülahizələr // Şərq-Qərb: ortaq mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr: (Beynəlxalq elmi konfransın materialları): Aida İmanquliyeva – 65. - Bakı: Elm, 2004. – S. 38-44.

168. Cəlilli Ş. Daşda çiçək açan dilbər: [Aida İmanquliyeva – 65] / tərt: S.İsmayılova, M.Tağıyeva; red: N.Qocatürk. – Bakı: Nurlan, 2004. – 231 s.

169. Əlibəyli H. Azərbaycan şərqşünaslığının beynəlxalq miqyasda layiqli təmsilçisi // Şərq-Qərb: ortaq mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr: (Beynəlxalq elmi konfransın materialları): Aida İmanquliyeva – 65. - Bakı: Elm, 2004. – S. 77-80.

170. Əlibəyli H., Məmmədliyev H. Azərbaycan şərqşünaslığının beynəlxalq miqyasda layiqli təmsilçisi: [Aida İmanquliyeva haqqında] // İpək yolu. – 2004. – №2. – S. 11-12.

171. Əsədova A. Qərb və Şərqi mərkəzində yerləşən Azərbaycan modeli: [görkəmli şərqşünas alim Aida İmanquliyevanın 65 illiyi haqqında] // Respublika. – 2004. – 10 oktyabr; Şərq-Qərb: ortaq mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr: (Beynəlxalq elmi konfransın materialları): Aida İmanquliyeva – 65. – Bakı: Elm, 2004. – S. 9-22.

172. Əzizov E. Kamil azərbaycanlı qadın obrazı // Aida İmanquliyeva – 65. Şərq-Qərb: ortaq mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr: [Beynəlxalq elmi konfransın materialları]. – Bakı: Elm, 2004. – S. 97-100.

173. Filştinski İ.M. Aida İmanquliyeva novator alim idi // Azərbaycan. – 2004. – 10 oktyabr.

174. Görkəmli şərqşünas alimin yubileyinə həsr olunmuş elmi konfrans keçiriləcəkdir: [filologiya elmləri doktoru, professor Aida İmanquliyevanın anadan olmasının 65 illiyi münasibətilə «Şərq və Qərb: ortaq mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr» mövzusunda elmi konfrans] // Azərbaycan. – 2004. – 6 oktyabr; Xoşqədəmli səfir. – Bakı: Şəms, 2005. – S. 25.

175. Görkəmli şərqşünas alim Aida İmanquliyevanın yubileyi münasibətilə beynəlxalq elmi konfrans // Azərbaycan. – 2004. – 12 oktyabr.

176. Görkəmli şərqşünas alimin ömür tarixini vərəqləyən kitab – «Aida İmanquliyeva: bibliografiya» // Xalq qəzeti. – 2004. – 13 oktyabr.; Xoşqədəmli səfir. – Bakı: Şəms, 2005. – S. 47-49.

177. Görkəmli şərqşünas alimin yubileyi münasibətilə tədbirlər keçirilmişdir // Azərbaycan. – 2004. – 12 oktyabr.

178. Görkəmli şərqşünas alimin yubileyinə həsr olunmuş beynəlxalq konfrans başa çatmışdır // Xalq qəzeti. – 2004. – 13 oktyabr; Xoşqədəmli səfir. – Bakı: Şəms, 2005. – S. 45-46.

179. Hüseyinov Z. Ərəb məhcər ədəbiyyatının şərq qolunda Şərq-Qərb problematikası // Şərq-Qərb: ortaq mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr: (Bey-

nəlxalq konfransın materialları): Bakı: Elm, 2004. – S.139-148.

180. Xəlilov Ə. Rus poeziyasında Şərq motivləri və ərəb məhcər ədəbiyyatı Şərq-Qərb probleminin tədqiqi kontekstində // Şərq-Qərb: ortaq mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr: (eynəlxalq elmi konfransın materialları): Aida İmanquliyeva – 65. – Bakı: Elm, 2004. – S. 117-126.

181. Xəlilov S. Aida İmanquliyeva Azərbaycanda Şərq-Qərb problematikasının ilk tədqiqatçısı idi [Aida İmanquliyevanın anadan olmasının 65 illiyi münasibətilə] // Xalq qəzeti. – 2004. – 9 oktyabr; Şərq-Qərb: ortaq mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr: (Beynəlxalq elmi konfransın materialları): Aida İmanquliyeva – 65. – Bakı: Elm, 2004. – S. 27-37; Xoşqədəmli səfir. – Bakı: Şəms, 2005. – S. 26-39.

182. Xəlilov S. Azərbaycanda yeni tədqiqat istiqamətinin: Şərq-Qərb problematikasının əsasını kim qoymuşdur? // İpək yolu. – 2004. – №2. – S.8-11.

183. Xəlilov S. Şərq-Qərb Tədqiqat Mərkəzi hansı ideyadan yarandı? // İpək yodu. – 2004. – №2. – S. 2; S. 41-44.

184. Xəlilov S. Şərq və Qərb: ümumbəşəri ideala doğru: fəlsəfi etüdlər / elmi red: N.Paşayeva; rəyçi-

lər: N.Vəlixanlı, Y.Rüstəmov. – Bakı: Azərbaycan Universiteti Nəşriyyatı, 2004. – 624 s.

Kitab görkəmli şərqşünas alim Aida İmanquliyevanın əhatəli yaradıcılığına, Şərq-Qərb düşüncə tərzlərinin fərdi özünüdərkindən milli özünüdərkə yüksəlişi və daha sonra bəşəriyyətin bütövləşərək müasir mərhələdə global özünüdərk səviyyəsinə çatması problemlərinə həsr olunmuşdur.

185. Kərimli T. Hüseyin Cavid yaradıcılığında Şərq-Qərb // Şərq-Qərb: ortaq mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr: (Beynəlxalq elmi konfransın materialları): Aida İmanquliyeva – 65. – Bakı: Elm, 2004. – S. 101-106.

186. Qarazadə M. Aida İmanquliyevanın elmi yaradıcılığında Qərb-Şərq ədəbi əlaqələrinin tədqiqi // Şərq-Qərb: ortaq mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr: (Beynəlxalq elmi konfransın materialları): Aida İmanquliyeva – 65. – Bakı: Elm, 2004. – S. 45-46.

187. Məmmədaliyev V. Azərbaycan şərqşünaslığının ən görkəmli nümayəndələrindən biri Aida İmanquliyeva – 65 // Azərbaycan. – 2004. – 10 oktyabr; Şərq-Qərb: ortaq mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr: (Beynəlxalq elmi konfransın materialları): Aida İmanquliyeva – 65. – Bakı: Elm, 2004. – S. 23-26.

188. Nağıyev C. Füzuli: Şərq və Qərb ədəbiyyatı kontekstində // Şərq-Qərb: ortaq mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr: (Beynəlxalq elmi konfransın materialları): Aida İmanquliyeva – 65. – Bakı: Elm, 2004. – S. 89-96.

189. Rüstəmov Y. Şərq-Qərb: Sivilizasiyaların dialoqu qaçılmazdır // Şərq-Qərb: ortaq mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr: (Beynəlxalq elmi konfransın materialları): Aida İmanquliyeva – 65. – Bakı: Elm, 2004. – S. 54-68.

190. Səfərov İ. Yubiley nəşrləri [Aida İmanquliyeva – 65] // Respublika. – 2004. – 14 oktyabr.

191. Şərq və Qərb: ortaq mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr: (Beynəlxalq elmi konfransın materialları): Aida İmanquliyeva – 65. – Bakı, 2004. – 160 s.

192. Tumieniska A.T. Həyatın fenomenologiyası oksidental və Şərq-İslam fəlsəfəsi arasında metafizik dialoq üçün əsas kimi // Şərq-Qərb: ortaq mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr: (Beynəlxalq elmi konfransın materialları) Aida İmanquliyeva – 65. – Bakı: Elm, 2004. – S. 75-76.

193. Ülvi A. Dünya deyilən elə sənmişsən... // Xalq qəzeti. – 2004. – 12 oktyabr; Xoşqədəmli səfir. – Bakı: Şəms, 2005. – S. 40-44.

194. Valehov C. Türk ədəbi-fəlsəfi fikrində Şərq-Qərb sintezinin formalaşmasında Ziya Göyalp yaradıcılığının rolu // Şərq-Qərb: ortağ mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr: (Beynəlxalq elmi konfransın materialları): Aida İmanquliyeva – 65. – Bakı: Elm, 2004. – S. 149-154.

195. Vəliyev D. Azərbaycan şərqşünaslığının qadın ulduzu // Şərq-Qərb: ortağ mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr: (Beynəlxalq elmi konfransın materialları): Aida İmanquliyeva – 65. – Bakı: Elm, 2004. – S. 67-74.

196. Vəliyev D., Xəlilov S. Azərbaycan şərqşünaslığının nurlu ulduzu: [Aida İmanquliyeva haqqında] // İpək yolu. – 2004. – №2. – S. 5.

197. Azimov A. İsrakiyyə və intuitivizm // Aida İmanquliyeva – 65. Şərq-Qərb: ortağ mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr: [Beynəlxalq elmi konfransın materialları]. – Bakı: Elm, 2004. – S. 81-87.

198. Ибрагимова Д. Её называли идеальной женщиной: выдающийся ученый, востоковед, профессор Аида Имангулиева // Бакинский рабочий. – 2004. – 2 апреля.

199. Международная научная конференция по случаю юбилея видного ученого-востоковеда Аи-

ды Имангулиевой // Бакинский рабочий.- 2004.- 12 октября.

О Международной научной конференции на тему: «Восток и Запад: общие духовные ценности, научно-культурные связи», посвященной 65-летию со дня рождения А. Имангулиевой.

200. Шихалибеyli З.Э. Развитие арабской филологии в Азербайджане на современном этапе // Aida İmanquliyeva – 65. Şərq-Qərb: ortağ mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr: [Beynəlxalq elmi konfransın materialları].- Bakı: Elm, 2004. – S. 47-58.

2005

201. Görkəmli şərqşünas alim Aida İmanquliyevanın əsərinin Gürcüstanda təqdimat mərasimi keçirilmişdir // Azərbaycan. – 2005. – 7 iyul.

Məqalədə Tbilisidə alimin gürcü dilinə tərcümə edilmiş «Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri» kitabının təqdimat mərasimi haqqındadır.

202. Xoşməramlı səfir / elmi red. və ön söz. müəll. İ.Hüseynova; rəyçilər: V.Abdullayev, C.Bəhramov, H. Paşayev, A.Qasımov. – Bakı: Şəms, 2005. – K.1. – 192 s.

Kitabda YUNESKO-nun Xoşməramlı Səfiri, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın Azərbaycan elminin, təhsilinin və mədəniyyətinin inkişafı sahəsində gördüyü işlərdən bəhs olunur. Eyni zamanda görkəmli ədəbiyyatşünas alim Aida İmanquliyeva haqqında bəzi rəsmi materiallar, o cümlədən AMEA-nın müxbir üzvü, professor S.Xəlilovun «Aida İmanquliyeva Azərbaycanda Şərq-Qərb problematikasının ilk sisteminin tədqiqatçısı idi», Almas Ülvinin «Dünya deyilən elə sənmışsən...» məqalələri və «Şərqşünas alimin ömür tarixini vərəqləyən kitab – «Aida İmanquliyeva: Biblioqrafiya» adlı yazı da öz əksini tapıb.

203. Tanınmış Azərbaycan şərqşünas alimi Aida İmanquliyeva Sankt-Peterburq Dövlət Universitetinin xatirə medalına layiq görülmüşdür // Azərbaycan. – 2005. – 17 dekabr.

204. Известный азербайджанский ученый-востоковед Аида Имангулиева удостоена памятной медали Санкт-Петербургского государственного университета // Бакинский рабочий. – 2005. – 17 декабря.

2006

205. Əliyev M. Suriya nasirləri haqqında kitab: əməkdar jurnalist Fazil Günəyin Aida xanım İmanquliyevanın əziz xatirəsinə həsr etdiyi «Müasir Su-

riya romanı» kitabı işıq üzü görmüşdür // Azərbaycan. – 2006. – 6 aprel.

206. Görkəmli şərqşünas alim Aida İmanquliyevanın xatirəsi anılmışdır // Azərbaycan. – 2006. – 20 sentyabr; Ədəbiyyat qəzeti. – 2006. – 22 sentyabr.

207. Heydər Əliyev Fondunda görkəmli şərqşünas alim Aida İmanquliyevanın «Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri» kitabının təqdimatına və fondun Prezidenti Mehriban Əliyevaya İSESKO-nun Xoşməramlı Səfiri adının verilməsinə həsr edilmiş mərasim keçirilmişdir // Azərbaycan. – 2006. – 24 noyabr.

208. Kərimova S. Müqəddəs ocaqlar sönmür // Ümüd qapısı. - 2006. - №1-2. - S.10-11.

209. Rüstəмова A. Görkəmli şərqşünas alim Aida İmanquliyevanın xatirəsi anıldı // Bakı Universiteti. – 2006. – 26 oktyabr.

210. Halilov S. Romantik şiirde Doğu-Batı Məsələləri / editoru: prof. Dr. N.Paşayeva. – İstanbul: Məfkure yayınları, 2006. – 179 s.

Bu kitab Azərbaycanda Doğu-Batı problematığının sistemli biçimdə öyrənilməsinin temellerini atan sayqıdeyer şarkiyatçı Aida İmanquliyeva'nın doğumunun 70 yılına ithaf olunmuşdur.

211. Алиева М. Выступление на церемонии, посвященной презентации книги выдающегося ученого-востоковеда Аиды Имангулиевой «Корифей новой арабской литературы» и присвоению Президенту Фонда Гейдара Алиева звания Посла Доброй Воли İSESKO // Бакинский рабочий. – 2006. – 25 ноября.

212. В Фонде Гейдара Алиева состоялась церемония, посвященная презентации книги выдающегося ученого-востоковеда Аиды Имангулиевой «Корифей новой арабской литературы» и присвоению Президенту Фонда Мехрибан Алиевой звания Посла Доброй Воли İSESKO] // Бакинский рабочий. – 2006. – 24 ноября.

213. Почтена память выдающегося ученого-востоковеда Аиды Имангулиевой в Бакинском государственном университете // Бакинский рабочий. – 2006. – 20 сентября.

2007

214. Alışanova M. Müdriklik və zəriflik simvolu // Xalq qəzeti. – 2007. – 22 sentyabr.

215. Baxşəliyeva G., Mustafayev Ş. Şərqsünaslıq // Azərbaycan Milli Ensiklopediyası. Azərbaycan.- Bakı: «Azərbaycan Milli Ensiklopediyası» Elmi Mərkəzi, 2007.- S.663.

A.İmanquliyevanın SSRİ-də ərəb “Məhcər” ədəbiyyatının ilk tədqiqatçısı olmasından bəhs edilir.

216. Əsədova A. Qərbin və Şərfin mərkəzində yerləşən Azərbaycan modeli: [Aida İmanquliyeva haqqında] // Xalq qəzeti. – 2007. – 19 sentyabr.

217. Gələcəyə yönələn nəzərlər // İki sahil. – 2007. – 10 oktyabr.

Aida İmanquliyevanın tədqiqatlarını yeni bir istiqamətin əsası kimi Azərbaycanın hüduqlarından, bütövlükdə Şərq miqyasından kənara çıxaraq, yeni dövrdə bütöv bəşəriyyət miqyasında gedən proseslərin məgzini açıb göstərmiş, Şərq-Qərb münasibətlərinin xarakterini və perspektivlərini təhlil etmişdir. Aida xanımın elmə gətirdiyi yeniliyin miqyası elə böyükdür ki, o, ancaq fəlsəfi kontekstdə, ümumbəşəri özünüdərk prosesinin araşdırılması ilə üzə çıxarıla bilər.

218. Görkəmli şərqsünas alim Aida İmanquliyevanın doğum günü qeyd edilmişdir // Azərbaycan. – 2007. – 11 oktyabr.

219. Görkəmli şərqsünas alim Aida İmanquliyevanın xatirəsini anma mərasimi keçirilmişdir // Azərbaycan; Xalq qəzeti. – 2007. – 11 oktyabr; Respublika. – 2007. – 12 oktyabr.

Bakı Dövlət Universitetində tanınmış alimlərin, təhsil işçilərinin, tələbələrin iştirak etdikləri tədbirdə rektor, akademik Abel Məhərrəmov çıxış edərək, professor Aida İmanquliyevanın mənalı və şəərəfli həyat yolundan, şərqşünaslıq elmimizin inkişafındakı müstəsna xidmətlərindən danışıbmışdır.

Aida İmanquliyevanın Türkiyədə nəşr olunmuş «Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri» adlı fundamental əsərini türk dilinə tərcümə edən, professor-doktor Mahmud Erol Kılıç görkəmli şərqşünas alimin elmi yaradıcılığının əhəmiyyətini vurğulamışdır.

220. Görkəmli şərqşünas alim Aida İmanquliyevanın xatirəsi anılmışdır // Azərbaycan. – 2007. – 20 sentyabr.

Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin keçirdiyi mərasimdə komitənin sədri Hicran Hüseynova alimin həm elmi, həm ictimai fikir tarixindəki rolundan danışaraq Aida xanım İmanquliyevanın Azərbaycan şərqşünaslığının korifeylərindən biri, yorulmaz tədqiqatçı, qayğıkeş, nəcib, həssas bir insan olduğunu söyləmiş, onun Azərbaycanda ilk qadın şərqşünas alim kimi tariximizdə şəərəfli yer tutduğunu qeyd etmişdir.

221. Görkəmli şərqşünas alim Aida İmanquliyevanın «Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri» kitabı Türkiyədə

nəfis şəkildə nəşr olunmuşdur // Azərbaycan. – 2007. – 29 avqust.

Aida İmanquliyevanın Türkiyədə nəşr olunmuş «Modern ərəp ədəbiyyatının usta keleşləri» kitabı Azərbaycan-Türkiyə elmi-mədəni əlaqələrinin inkişafına yeni qiymətli töhfədir.

222. Xəlilov S. Bir daha Cübran haqqında: (Cübran Xəlil Cübranın 125 illiyi qarşısında) // Fəlsəfə və sosial-siyasi elmlər. – 2007. - №3. – S. 21-25.

Müəllif yazır ki, Cübran Xəlil Cübran Azərbaycan oxucusunun təsəvvürünə professor Aida İmanquliyevanın təqdimat prizmasından həkk olunmuşdur. Aida xanım Cübranı elə sevdirə bilmişdir ki, o, bu gün də xatirəmizdə öz doğma mütəfəkkirlərimizdən biri kimi qalmaqdadır. Ətalətin və cəhalətin ifşası, dini əhkamlara qarşı çıxmaq, həyatdan və onun ictimai normalarından narazı qalaraq bəzən reallıq aləmindən sehrçilik aləminə, xəyal və fantaziya aləminə qaçmaqda, mədəniyyətdən uzaqlaşib təbiətdə pənah tapmaqda və onunla qovuşmağa çalışmaqda özünü göstərən məyusluq Cübran yaradıcılıq yolunun xarakterik mərhələləri, onun əsərlərinin əsas xüsusiyyətləridir.

223. Xəlilov S. Cavid və Cübran // Fəlsəfə və sosial-siyasi elmlər. – 2007. - №4. – S. 38-44.

Filosof-alim göstərir ki, ədəbiyyatda mövhumatın və xurafatın tənqidinə ən çox islam kontekstində rast gəlinir. Cübranın yaradıcılığı belə bir cəhətdən də əlamətdardır ki, o özü bir xristian olmaqla yanaşı, Şərq mühitinin, o dövrün ictimai gerçəkliyindəki eybəcərlikləri qələmə alır. Mövhumat və dini fanatizm də əslində dinin özü ilə deyil, bütövlükdə Şərqi, Şərq düşüncə tərzinin tənəzzülü və cırlaşması ilə bağlıdır. Müəllif öz mülahizələrini əsaslandırmaq üçün dəfələrlə A.İmanquliyevanın C. «Cübran Xəlil Cübran» kitabına müraciət edir.

224. Xəlilov S. Şərq ruhu // Ədəbiyyat qəzeti. – 2007. – 14 sentyabr.

Azərbaycanda «Şərq-Qərb» problematikasının sistemli tədqiqatının əsasını qoyan görkəmli şərqşünas alim Aida xanım İmanquliyevanın anadan olmasının 65 illiyinə həsr olunmuş «Şərq-Qərb: ümumbəşəri ideala doğru: fəlsəfi etüdlər» kitabından bir parça.

225. Qasımzadə F. Şərqdən Qərbə fəlsəfə körpüsü: [professor Səlahəddin Xəlilovun Azərbaycanada Şərq-Qərb probleminin sistemli tədqiqatının əsasını qoymuş görkəmli şərqşünas alim Aida İmanquliyevaya ithaf etdiyi «Şərq və Qərb: ümumbəşəri ideala doğru: fəlsəfi etüdlər» adlı kitabı haqqında] // Azərbaycan. – 2007. – 6 aprel.

226. Məhərrəmov A. Şərqşünaslıq elminin fəxri: [görkəmli şərqşünas alim Aida İmanquliyevanın vəfatının 15 illiyi münasibətilə] // Azərbaycan. – 2007. – 19 sentyabr.

227. Nərimanzadə N. Müsəlman aləmində ilk qadın şərqşünas alim: Professor-pedaqoq Aida İmanquliyevanın doğum günü qeyd edildi // İki sahil. – 2007. – 12 oktyabr.

228. Sadıxova N. Şərqşünaslığın şərqli gözəli: Aida İmanquliyeva // Bakı Universiteti. – 2007. – 11 oktyabr.

229. Şükürov M. Xəlil Cübran tənhalığı (Cübran Xəlil Cübran - 125) // Fəlsəfə və sosial-siyasi elmlər. – 2007. - №4. – S. 85-91. – (Xülasə rus və ingilis dillərindədir).

Aida İmanquliyevanın «...O, gerçəkliyə qarşı tək-tənha dayanmışdı» epigrafi ilə başlayan məqaləsində müəllif şərqşünas alimin «Cübran Xəlil Cübran (Bakı: Elm, 2002)» və «Корифей новоарабской литературы» (Баку: Элм, 1991) kitablarına müraciət etmişdir.

Şairdən artıq olmaq istəyən Cübran şairliyin sərhədlərini aşı bilmir. Və A.İmanquliyeva haqlı olaraq qeyd edir ki, Cübranın peyğəmbər və ruhani

ustad barədə təsəvvürləri onun şair haqqındakı romantik təsəvvürlərindən qaynaqlanır.

230. Ülvi A. Böyük alim, gözəl tərcüməçi, unudulmaz şəxsiyyət, gözəl ana – Aida xanım İmanquliyeva // Xalq qəzeti. – 2007. – 11 oktyabr; Elm. – 2007. – 22 oktyabr.

231. Esedova A. Azərbaycan edebi düşüncəsinin incisi // Modern arap edebiyatının usta kalemləri. – İstanbul, 2007. – S. IX-XIX.

Aida İmanquliyevanın yaradıcılığı, o cümlədən «Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri» kitabı haqqında türk oxucularına geniş məlumat verilir.

232. Kitap tanıtımı. Modern arap edebiyatının usta kalemləri. Prof. d.r. Aida İmanquliyeva. YQ Kültür Sanat Yayıncılıq. – 380 s. // Elm qəzeti. – 2007. – 29 dekabr.

233. Mahmud Erol Kılıç. Takdim // Aida İmanquliyeva. Modern arap edebiyatının usta kalemləri. – İstanbul: YQ Kültür Sanat Yayıncılıq, 2007.- S. 7-8. – (Xülasə ərəb və ingilis dillərində). – Kaynakça – ədəbiyyat. – S. 347-374.

234. Mahmud Erol Kılıç. Ön söz // Aida İmanquliyeva. Modern arap edebiyatının usta kalemləri. – İstanbul: YQ Kültür Sanat Yayıncılıq, 2007.- S. 3-7.

235. Prof. Dr. Aida İmanquliyeva (1939-1992): Aida İmanquliyeva haqqında qısa bioqrafik məlumat // Aida İmanquliyeva. Modern arap edebiyatının usta kalemləri. – İstanbul: YQ Kültür Sanat Yayıncılıq, 2007.- S. 3.

236. В Турции издана в изящном оформлении книга выдающегося ученого-востоковеда Аиды Имангулиевой «Корифей новоарабской литературы» // Бакинский рабочий. – 2007. – 29 августа.

Представители научной и литературной общности Турции дали высокие отзывы о книге, охарактеризовали азербайджанского ученого Аиду Имангулиеву как первую женщину-востоковеда исламского мира, стоящую в одном ряду с выдающимися личностями мировой востоковедческой науки.

237. Говорят, глаза – зеркало души: Аида Имангулиева // Мир Азербайджана. – 2007. - №81. – С. 6.

238. День памяти выдающегося ученого-востоковеда Аиды Имангулиевой // Бакинский рабочий. – 2007. – 20 сентября.

239. Отмечен день рождения выдающегося ученого-востоковеда Аиды Имангулиевой: [в Институте востоковедения НАНА] // Бакинский рабочий. – 2007. – 11 октября.

240. Почтена память выдающегося ученого-востоковеда Аиды Имангулиевой [в Государственном Комитете по проблемам семьи, женщин и детей] // Бакинский рабочий. – 2007. – 17 октября.

241. Проведена церемония почтения памяти выдающегося ученого-востоковеда Аиды Имангулиевой [в Бакинском государственном университете] // Бакинский рабочий. – 2007. – 11 октября.

242. Садыхова Н. Символ человечности: [о деятельности ученого-востоковеда Аиды Имангулиевой] // Бакинский рабочий. – 2007. – 15 ноября.

2008

243. Сəfərov V. «Ərəb filologiyası» şöbəsi – 30 // Şərqşünəşliq İnstitutu – 50. – Bakı, 2008. – S. 11-16.

Vaxtilə adı çəkilən şöbəyə rəhbərlik etmiş Aida İmanquliyevanın haqqında geniş məlumat verilir. Müəllif yazır ki, ərəb ədəbiyyatının tədqiqi ilə məşğul olan mütəxəssislər gözəl bilirlər ki, professor Aida İmanquliyevanın tədqiqat obyektinin ana xəttini ərəb-məhcər ədəbiyyatının araşdırılması təşkil etmişdir. Aida İmanquliyevanın həm namizədlilik, həm də doktorluq dissertasiyalarının hər ikisi məhz bu mövzuya həsr olunmuşdur.

244. Xəlilov S. Cavid və Cübran: ideya zirvəsində görüş // Ədəbiyyat qəzeti. – 2008. – 25 dekabr.

245. Xəlilov S. Şərqi və Qərbiin şairi (Cübran Xəlil Cübran - 125) // 525-ci qəzet. – 2008. – 22 yanvar.

Aida İmanquliyeva yazır ki, müasir ərəb ədəbiyyatının görkəmli və orijinal simalarından biri olan Cübran Xəlil Cübranın əsərlərinin şöhrəti Şərq ölkələri ilə məhdudlaşmır. Avropada və Amerikada da bir çoxları onu istedadlı yazıçı və mahir rəssam kimi tanıyırlar.

246. Şərqşünəşliq İnstitutu – 50: elmi araşdırmalar: [elmi-nəzəri məqalələr toplusunun akademik Z.M. Bünyadov adına Şərqşünəşliq İnstitutunun 50 illik yubileyinə həsr olunmuş xüsusi buraxılışı: filologiya elmləri doktoru, professor Gövhər Baxşəliyevanın ümumi redaktəsi ilə]. – Bakı: «Əli Nəşriyyat Evi», 2008. – 548 s.

İnstitutun mərhum direktorları Əbdülkərim Əlizadə, Əlisöhbət Sumbatzadə, Həmid Araslı və Ziya Bünyadovla yanaşı Aida İmanquliyevanın da fəaliyyətindən geniş bəhs olunur.

247. Гимн таланту и красоте: о юбилее талантливого ученого-востоковеда Аиды Имангулиевой // Бакинский рабочий. – 2008. – 31 декабря.

248. Халилов С. Джавид и Джубран: встреча на вершине идеи // Мир литературы. – 2008. – Январь.

249. Оруджева Л., Шихалибейли З. Роль ученых-арабистов Института востоковедения в развитии арабской филологии в Азербайджане за полувековой период (1958-2008 гг.) // Институт востоковедения – 50. – Баку, 2008. – С. 17-27.

250. Почтена память выдающегося ученого-востоковеда Аиды Имангулиевой [в Институте востоковедения НАНА] // Бакинский рабочий. – 2008. – 11 октября.

2009

251. Aidə İmanquliyeva Azərbaycanda ilk şərqşünas qadın alim kimi milli tariximizdə şərəfli yer tutmuşdur // Azərbaycan; Xalq qəzeti; Respublika.- 2009.- 20 sentyabr; Ədəbiyyat qəzeti.- 2009. - 2 oktyabr.

Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin və AMEA Şərqşünaslıq İnstitutunun kollektivləri, Milli Məclisin deputatları, respublikanın qadın ictimaiyyətinin nümayəndələri görkəmli şərqşünas alim Aida İmanquliyevanın məzarını ziyarət etmiş, onun xatirəsini dərin ehtiramla yad etmişlər.

252. Aida İmanquliyeva: bibliografik məlumat // «Ailə Qadın Uşaq» jurnalının xüsusi buraxılışı.- 2009.- S.1

253. Aida İmanquliyeva – 70 / Ailə Qadın Uşaq. İctimai-siyasi, mədəni-kütləvi jurnalın xüsusi buraxılışı.- Bakı, 2009.- 30 s.

254. Aida İmanquliyeva-70. Müsəbiqəyə yekun vurulmuşdur // «Ailə Qadın Uşaq» jurnalının xüsusi buraxılışı.- 2009.- S.29.

255. Axundov A. İşıqlı şəxsiyyət // «Ailə Qadın Uşaq» jurnalının xüsusi buraxılışı.- 2009.- S.24.

256. Alimin elmi fəaliyyəti Şərq və Qərb mədəniyyətlərinin yaxınlaşmasına yönəlmişdi // Azərbaycan; Xalq qəzeti; Respublika; İki sahil.- 2009.- 2 oktyabr.

257. Arashlı N. Nəsillərə örnək // «Ailə Qadın Uşaq» jurnalının xüsusi buraxılışı.- 2009.- S.21-23.

258. Baxşəliyeva G. Professor Aida İmanquliyevanın Azərbaycan şərqşünaslıq elminin inkişafında rolu // «Ailə Qadın Uşaq» jurnalının xüsusi buraxılışı.- 2009.- S.11-13.

259. Bakıda Azərbaycanın görkəmli şərqşünas alimi, professor Aida İmanquliyevanın 70 illik yebileyinə

həsr olunmuş elmi konfrans keçirilmişdir // Ədəbiyyat qəzeti. - 2009.- 9 oktyabr.

260. Bakıda görkəmli şərqşünas alim Aida İmanquliyevanın 70 illik yubileyinə həsr olunmuş Beynəlxalq İbn Ərəbi Simpoziumu // Ədəbiyyat qəzeti.- 2009. - 16 oktyabr.

261. Bakıda keçirilən “Şərq və Qərb: ortaq mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr” mövzusunda Beynəlxalq İbn Ərəbi Simpoziumu işini bölmə iclaslarında davam etdirmişdir // Azərbaycan; Xalq qəzeti.- 2009.- 13 oktyabr; Elm, 2009.- 31 oktyabr.

262. Böyük şərqşünas alim və mütəfəkkir: һяғат və yaradıcılığına dair // Fəlsəfə və sosial-siyasi elmlər.- 2009.- №3.- S. 9-11.

263. Cəfərov S. Yadigar xətt // Ədəbiyyat qəzeti.- 2009.- 30 oktyabr.

Görkəmli alim Əkrəm Cəfərin oğlu Sokrat Cəfər atasının arxivindən tapılmış, Aida İmanquliyevanın ad günü münasibətilə 1980-ci ilin aprelindən yazılmış və əski əlifbadan kiril hərfləri ilə Aida xanım tərəfindən üzü köçürülmüş «Allahın rübaisi» şeiri (əlyazması və latın qrafikası ilə birlikdə) geniş izahatla oxuculara təqdim etmişdir.

Aida İmanquliyevanın 70 illik yudileyi ilə əlaqədar professor V.Cəfərov tərəfindən şərqşünas alimin «Novruz Şərq ölkələrində» məqaləsini çap üçün məktubla redaksiyaya göndərilməsi haqqında.

264. Cəfərov V. Redaksiyaya məktub // Folklor və etnoqrafiya. – 2009. - №1. – S. 3-4.

265. Cəfərov V. Aida İmanquliyevanın məqalə və yaradıcılığı barədə // «Ailə Qadın Uşaq» jurnalının xüsusi buraxılışı.- 2009.- S.16-18.

266. Cəfərova X. Ürəklərdə, yaddaşlarda yaşayır: [Aida İmanquliyeva - 70] // Ədəbiyyat qəzeti.- 2009.- 9 oktyabr.

267. Cübran Xəlil Cübran. Sükutun poeziyası: [Cübran Xəlil Cübranın 125 illiyi və onun Azərbaycanda ilk tədqiqatçısı, görkəmli şərqşünas alim Aida İmanquliyevanın 70 illik yubileyinə həsr olunur] / Məsul red. və ön sözün müəl: N.Paşayeva; rəyçilər: N.Vəlixanlı, B.Nəbiyev. – Bakı: Şərq-Qərb, 2009. – 354 s.

C.X. Cübranın əsərləri 30-a yaxın xarici dilə tərcümə olunmuş və həm Şərq, həm də Qərb ölkələrində geniş yayılmışdır. Azərbaycan oxucusuna ilk dəfə ötən əsrin ikinci yarısında görkəmli şərqşünas alim Aida İmanquliyeva tərəfindən təqdim olunmuşdur. Kitab Aida İmanquliyevanın «Cübran

hansı məsələdən danışırsa-danışsın, o həmişə mütefəkkir, böyük sənətkar, söz ustası və öz xalqını, bütün bəşəriyyəti hədsiz dərəcədə sevən bir insan olaraq qalır» epigrafi ilə başlayır.

268. Əkrəm C. Allahın rübaisi: ad günü münasibətilə // Ədəbiyyat qəzeti.- 2009.- 30 oktyabr.

269. Əmircanova Q. Azərbaycanın ilk görkəmli ədəbşünas qadın alimi: Aida xanım İmanquliyevanın yaradıcılığı haqqında düşüncələrim: [“Gözəllik və kamillik ilahəsi” kitabından bir parça] // Respublika.- 2009.- 14 oktyabr.

270. Əzizəliyeva B. Əmin ər-Reyhani Aida İmanquliyevanın tədqiqatlarında // Ədəbiyyat qəzeti. – 2009. – 21 avqust.

Müəllif yazır ki, XX əsrin 70-ci illərindən sonra ərəbşünaslığın daha yüksək tempə inkişafı, bu sahədə kadr hazırlığının genişlənməsi və ərəb ölkələri ilə əlaqələrin güclənməsində Aida İmanquliyevanın unudulmaz xidməti vardır.

271. Görkəmli alimin xatirəsinə həsr olunmuş konsert // Ədəbiyyat qəzeti.- 2009.- 16 oktyabr.

272. Görkəmli şərqşünas alim Aida İmanquliyevanın 70 illik yubileyinə həsr olunmuş Beynəlxalq İbn

Ərəbi Simpoziumu başa çatmışdır // Azərbaycan; Xalq qəzeti.- 2009.- 13 oktyabr.

273. Görkəmli şərqşünas-alim Aida İmanquliyevanın 70 illik yubileyinə həsr olunmuş müsabiqə keçirilmişdir // Xalq qəzeti; İki sahil.- 2009.- 10 sentyabr.

274. Həmidov İ. Hörmətli və unudulmaz həmkarımız // «Ailə Qadın Uşaq» jurnalının xüsusi buraxılışı.- 2009.- S.19-20.

275. Hüseynova H. Baş redaktordan // «Ailə Qadın Uşaq» jurnalının xüsusi buraxılışı.- 2009.- S.2-3.

276. Xəlilov S. Aida İmanquliyeva yaradıcılığında Şərq və Qərb düşüncə tərzinin vəhdəti ideyası // Fəlsəfə və sosial-siyasi elmlər.- 2009.- №3.- S. 11-30.

277. Xəlilov S. Aida İmanquliyevanın yaradıcılığında ədəbiyyatşünaslıq məsələləri: [Aida İmanquliyeva-70] // Ədəbiyyat qəzeti. – 2009. – 18 sentyabr.

Məqalədə AMEA-nın müxbir üzvü, professor S.Xəlilov yazır ki, Aida İmanquliyevanın ədəbiyyatşünaslıq sahəsindəki xidmətlərini aşağıdakı kimi qiymətləndirmək olar: Ədəbiyyatın missiyası və poeziyanın mahiyyəti məsələsi; ədəbi-bədii cərəyanlar və onun mahiyyəti; romantizm və tənqidi-realizm arasında qarşılıqlı keçid; ədəbi-bədii komparativistika (müqayisəli təhlil); dünya ədəbiyyatı tari-

xində mühüm bir dövrün işıqlandırılması; romantik poeziyanın Qərbdə və Şərqdə yaranması və inkişafı məsələləri. Bütün bu məsələlər üzrə Aida İmanquliyevanın Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı üçün yeni, orijinal baxışları var.

278. Xəlilov S. Cübran və Azərbaycan ədəbi-fəlsəfi fikri // C.X. Cübran. Sükutun poeziyası. – Bakı: Şərq-Qərb, 2009. – 242 s.

Kitaba «Son söz əvəzi» kimi yazılmış geniş məqalədə şərqşünas alim Aida İmanquliyevanın «Cübran Xəlil Cübran», «Yeni ərəb ədəbiyyatının korifeyləri» kitablarından söhbət açılır.

279. Xəlilov S. Mixail Nüaymə Şərq və Qərb arasında // Fəlsəfə və sosial-siyasi elmlər. – 2009. – №2. – S. 32-36.

Müəllif Aida İmanquliyevanın «Mixail Nüaymə yeni həyat quruculuğu prosesinə böyük enerji, hey-rətəməz fədakarlıqla qoşulan və bu hərəkətdə öz tarixi keçmişinin özünəməxsusluğunu və zənginliyini – humanizmi, həqiqətə, mənəvi saflığa və ədalətə əbədi canatma söylərini unutmayan ərəb ziyalıları-nın ən qabaqcıl, həssas və istedadlı oğulları sırasın-da olmuşdur» epigrafi ilə başlayan məqaləsində görkəmli şərqşünas alimin «Qələmlər birliyi» və Mixail Nüaymə» və «Yeni ərəb ədəbiyyatı korifey-leri» kitablarına hərtərəfli istinad etmişdir.

280. Xəlilov S. Romantik poeziyanın fəlsəfə qatı və ya fikrin gözəllik məqamı // Ədəbiyyat qəzeti.- 2009.- 9 oktyabr.

281. Xəlilov S. Şərq ruhunun Qərb həyatı. Aida İmanquliyevanın yaradıcılıq axtarışlarının izi ilə / el-mi red. N.Paşayeva. – Bakı: Şərq-Qərb, 2009. – 380 s.

Kitab Azərbaycanda Şərq-Qərb problematikasının sistemli tədqiqinin əsasını qoymuş görkəmli şərqşünas alim Aida İmanquliyevanın yaradıcılığına həsr olunmuşdur. Burada həmçinin Aida xanım tərəfindən Azərbaycan oxucularına təqdim olunmuş məşhur romantik şairlər: Şərqdə – C.X. Cübran, Ə.ər-Reyhani və M.Nüaymənin, Qərbdə – U.Bleyk, C.Bayron, R.Emerson və U.Uitmenin ideya dünyası işıqlandırılır, onların poetik yaradıcılığında tər-nənnüm olunan Şərq ilə Qərb arasında vəhdət ideyası hərtərəfli şəkildə şərh olunur.

282. İbrahimova S. Elmlə, ailəsi ilə nəfəs alırdı // «Ailə Qadın Uşaq» jurnalının xüsusi buraxılışı.- 2009.- S.25.

283. XX əsrin görkəmli şərqşünas alimi, filologiya elmləri doktoru, professor Aida İmanquliyevanın 70 illik yubileyinə həsr olunmuş Beynəlxalq İbn Ərəbi Simpoziumu başa çatdı // Ədəbiyyat qəzeti.- 2009.- 16 oktyabr.

284. Halilov S. Romantik şiiirde Doğu-Batı meseleleri. İstanbul, Ötüken Neşriyatı, 2009. – 157 s.

Bu kitab Azərbaycan'da Doğu–Batı problematiğinin sistemli bir biçimde ögrenilməsinin temellerini atan saygıdeğər şarkiyatçı Aida İmanquliyeva'nın doğumunun 70.yılına ithaf olunmuşdur.

285. Məmmədaliyev V. Görkəmli alim, bacarıqlı təşkilatçı, zərif qadın: [Aida İmanquliyeva - 70] // Azərbaycan. – 2009. – 19 sentyabr.

Akademik Vasim Məmmədaliyev öz geniş, məzmunlu, dəyərli məqaləsini «Elə insanlar var ki, hər dəfə onlar haqqında yazanda, yaxud onları xatırlayanda yeni nəysə tapırsan. Bu insanlar hər dəfə sənin qarşında yeni bir görkəmdə durur, yeni bir şəkilə canlanır. Şübhə yoxdur ki, bu, onların ruhən dərinliyindən, şəxsiyyət kimi kamilliyindən, mənaviyyatının zənginliyindən irəli gəlir. Filologiya elmləri doktoru, professor Aida İmanquliyeva belə insanlardandır...» sözləri ilə başlayır.

286. Monreal: “Şərql-Qərb” qəzetinin səhifələrində // Ədəbiyyat qəzeti.- 2009.- 9 oktyabr.

Monreal şəhərində nəşr olunan rusdilli “Şərql-Qərb” qəzetində A.İmanquliyevanın 70 illik yubileyinə həsr olunmuş məqalədən bəhs olunur. Məqalə-

nin müəllifi kanadanın rusdillər Konqresinin vitse-prezidenti Boris Perçenkodur.

287. Muxtarova N. Gözəllik mücəssəməsi // «Ailə Qadın Uşaq» jurnalının xüsusi buraxılışı.- 2009.- S.26-27.

288. Onun elmi fəaliyyəti Şərql və Qərb mədəniyyətinin yaxınlaşmasına yönəlmişdi: [Aida İmanquliyeva - 70] // Ədəbiyyat qəzeti.- 2009.- 9 oktyabr.

289. Orucova L. Unudulmaz şəxsiyyət // «Ailə Qadın Uşaq» jurnalının xüsusi buraxılışı.- 2009.- S.28-29.

290. Paşayeva Ə. Aida xanım gözəllik, müdriklik və zəka nümunəsi idi // «Ailə Qadın Uşaq» jurnalının xüsusi buraxılışı.- 2009.- S.14-15.

291. Paşayeva N. Ön söz // C.X. Cübran. Sükutun poeziyası (ərəb, ingilis və rus dillərindən seçilmiş tərcümələr). – Bakı: Şərql-Qərb, 2009. – S. 7-10.

Cübran Xəlil Cübranın həyat və fəaliyyətinin öyrənilməsində professor Aida İmanquliyevanın böyük xidmətlərindən bəhs olunur.

292. Paşayeva N. «Sükutun poeziyası»na ön söz // Ədəbiyyat qəzeti.- 2009.- 30 oktyabr.

XX əsrin görkəmli şərqşünas alimi, filologiya elmləri doktoru professor Aida İmanquliyevanın tədqiq etdiyi Cübran Xəlil Cübran, Əmin ər-Reyxan və Mixail Nüaymənin əsərləri indiyədək Azərbaycan oxucularına geniş şəkildə təqdim edilmişdir. Oxuculara təqdim olunan materiallar Cübranın «Sükutun poeziyası»na müqəddimədir. Böyük mü-təfəkkir şair C.X. Cübranın anadan olmasının 125 illik və onun Azərbaycanda ilk tədqiqatçısı Aida İmanquliyevanın 70 illik yubileyinə töhfə olan kitabından bəhs olunur.

293. Romantik şairdə Şərq-Qərb məsələləri: [AMEA-nın müxbir üzvü, professor Səlahəddin Xəlilovun bu günlərdə Türkiyənin "Ötürkən" nəşriyyatında çapdan çıxmış eyni adla kitabı haqqında] // Ədəbiyyat qəzeti.- 2009.- 9 oktyabr.

294. "Şərq ruhunun Qərb həyatı. Aida İmanquliyevanın yaradıcılıq axtarışlarının izi ilə" kitabının təqdimat mərasimi keçirilmişdir // Azərbaycan; Xalq qəzeti.- 2009.- 13 oktyabr; Ədəbiyyat qəzeti.- 2009.- 16 oktyabr.

AMEA-nın müxbir üzvü, professor S.Xəlilovun eyni adlı kitabı haqqında.

295. "Şərq və Qərb: ortaq mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr" mövzusunda Beynəlxalq İbn Ərəbi

Simpoziumu işini bölmə iclaslarında davam etdirdi // Ədəbiyyat qəzeti.- 2009.- 16 oktyabr.

296. «Şərq və Qərb: ortaq mənəvi dəyərlər, elmi-mədəni əlaqələr»: professor Aida İmanquliyevanın 70 illiyinə həsr olunmuş Beynəlxalq İbn Ərəbi Simpoziumu (9-11 oktyabr 2009, Bakı): proqram.- Bakı, 2009.- 22 s. (Azərbaycan, ingilis və rus dillərində).

Simpoziyumun gedişində dünyanın bir çox şərqşünas alimi, o cümlədən prof. Ceyms Horris (ABŞ), doktor Ceyn Klark (B.Britaniya), prof. Mustafa Tahralı, prof. Mahmud Erol Kılıc (Türkiyə), İ.V. İsaak (Rusiya), prof. Pol Ballanfat (Fransa), prof. Tərik Gələbi (Misir), Şahram Tazauki (İran), akad. Vəsim Məmmədəliyev, prof. Nərgiz Paşayeva, AMEA-nın müxbir üzvi Teymur Kərimli, doktor Afaq Əsədova və s. məruzələrlə çıxış etmişlər.

297. Üzeyir Hacıbəyovun "Leyli və Məcnun" operası simpoziyumun iştirakçılarında böyük maraq doğurmuşdur // Azərbaycan; Xalq qəzeti.- 2009.- 13 oktyabr.

298. Vəlixanlı N. Ötən günlərin şirin xatirələrindən... // «Ailə Qadın Uşaq» jurnalının xüsusi buraxılışı.- 2009.- S.9-10.

299. Аида Имангулиева занимает почетное место в нашей национальной истории как первая женщина ученый – востоковед в Азербайджане // Бакинский рабочий.- 2009.- 24 сентября.

300. Аида Имангулиева. Фотолетопись жизни // Страна огней: науч. и общ.- полит. журн.- Новосибирск.- 2009.- №3. Октябрь.

301. Аида ханум Имангулиева в воспоминаниях современников: Ч.Коджар, А.Ахундов, Ф.Абдуллазаде, Я. Караев, А.Куделин, Г.Бахшалиева, Б.Багабзаде, Б.Набиев // Страна огней: науч. и общ.- полит. журн.- Новосибирск.- 2009.- №3. Октябрь.- С.7.

302. В Баку приступил к работе Международный симпозиум Ибн Араби, посвященный 70-летию выдающегося ученого-востоковеда Аиды Имангулиевой // Бакинский рабочий.- 2009.- 13 октября.

303. Гасанзаде Н. Наша выдающаяся современница: [Аида Имангулиева] // Страна огней: науч. и общ.- полит. журн.- Новосибирск.- 2009.- №3. Октябрь.- С.8.

304. Завершился Международной симпозиум Ибн Араби, посвященный 70-летнему юбилею выдающе-

гося ученого-востоковеда Аиды Имангулиевой // Бакинский рабочий. – 2007.- 13 октября.

305. Ибрагимова Д. Её называли идеальной женщиной [Аида Имангулиева - 70] // Бакинский рабочий. – 2009. – 12 сентября.

306. Опера Узеира Гаджибейли «Лейли и Меджнун» вызвала большой интерес у участников симпозиума // Бакинский рабочий.- 2009.- 13 октября.

307. Памяти выдающегося ученого: в театре ÜNS состоялся концерт, посвященный памяти выдающегося ученого-востоковеда Аиды Имангулиевой // Бакинский рабочий.- 2009.- 13 октября.

308. Перченко Б. Судьбы высокий полет: [к 70-летию Аиды Имангулиевой] // «Восток-Запад».- 2009.- 11 октября.

309. Проведена презентация книги «Западная жизнь восточного духа. По следам творческих поисков Аиды Имангулиевой» // Бакинский рабочий.- 2009.- 13 октября.

310. Проходящий в Баку Международный симпозиум Ибн Араби на тему «Восток и Запад: общие духовные ценности, научно – культурные связи» продолжил свою работу на заседаниях // Бакинский рабочий. - 2009. - 13 октября.

311. Родные об Аиде ханум: Ариф Пашаев, Наргиз Пашаева, Мехрибан Алиева // Страна огней: науч. и общ.-полит. журн.- Новосибирск.- 2009.- №3. Октябрь.- С.6.

312. Сеидов М. Цветок света: фрагменты из поэмы; пер. Д.Ибрагимовой // Страна огней: науч. и общ.-полит. журн.- Новосибирск.- 2009.- №3. Октябрь.- С.7.

313. Участники международного симпозиума посетили Фонд Гейдара Алиева: [Международный симпозиум Ибн Араби. Баку. 2009] // Бакинский рабочий.- 2009.- 13 октября.

314. Халилов С. Философский уровень романтической поэзии или красота мысли: А.Имангулиева - 70 // Мир литературы.- 2009.- №9-10. Сентябрь.

315. Халилов С. Романтическая поэзия и восточно-западная проблематика. – М.: Изд. «Весь Мир», 2009. – 208 с.

ƏSƏRLƏRİNİN ƏLİFBƏ GÖSTƏRİCİSİ

Azərbaycan dilində

Azərbaycan sovet ədəbiyyatı ərəb dilində	50, 60
Azərbaycanda ərəbşünaslıq	29
Cəlil Məmmədquluzadənin hekayələri ərəb dilində	30
Cənubi Amerikaya mühacirət etmiş ərəb ədib və şairlərinin fəaliyyəti haqqında	27, 61
Cübran Xəlil Cübran (həyatı və yaradıcılığı)	19, 54, 62
Ədəbiyyatımızın qədim kökləri	34, 63
Ərəb alimləri Həsən Həddə və Xəlil əl-Amini «Ərəblərin dünyaya yayılma tarixində» (Rəy)	20
Ərəb ədəbiyyatında qadın azadlığı problemləri	21
Ərəb-Əndəlus ədəbiyyatının bəzi xüsusiyyətləri haqqında	12
Ərəb xalqının məhəbbəti	8
Ərəb yazıçılarının əsərlərində kapitalizm dünyasının ifşası	13
Əmin ər-Reyhani və din	9
«Filosofların görüşləri» haqqında	44
Humanist yazıçı	35
İki böyük yazıçının eyni adlı əsəri haqqında	38, 67
İlyə Ən-Nəvi. İlyə Əbu Madin pessimist və optimist şairdir (Rəy)	16
İraq ədəbiyyatı haqqında	36, 68
İspaniyada ərəb ədəbiyyatının yaranması və inkişafı tarixinə dair	10, 69
«Qələmlər birliyi» üzvlərinin yaradıcılığında yeni təmayüllər haqqında	14
«Qələmlər birliyi» və Mixail Nüaymə	55

«Qələmlər cəmiyyəti» üzvlərinin yaradıcılığında yeni təmayüllər haqqında	64
Qorki və Ərəb Şərqi	6, 65
Lenin və Ərəb Şərqi	31
M. Nüayimə və XIX əsr rus ədəbiyyatında	70
Mixail Nüaymə «Lotos» jurnalında (Rəy)	17
Mixail Nüaymə və XIX əsr rus ədəbiyyatı	1
Mixail Nüaymənin «Məktubla söhbətlər» kitabına rəy	24
Möhkəmlənən dostluq	15
Müasir ərəb yazıçısı Mixail Nüaymənin novellalarındakı realizm haqqında	7
Müqəddimə	18
Mütərəqqi Livan şairi Mişel Süleymanın «Yerdən doğan günəş» kitabı Azərbaycan dilində	28, 71
Nizami və nəzəriyyəçiləri	45
Novruz Şərq ölkələrində	52, 66
Oktyabr ideyaları və Livan ədəbiyyatı	25
Ön söz	46
Samvel Əbu əl-Şahidin «Fauzi əl-Məlüf» monoqrafiyası (Rəy)	22
Şərq filologiyası məsələləri	41
Yeni ərəb ədəbiyyatının korifeyləri (XX əsrin əvvəllərində Şərq və Qərbi ədəbiyyatının qarşılıqlı əlaqəsi problemlərinə dair)	56, 57, 58

Арабская печать в эмиграции (в Северной и Южной Америке)	39
«Ассоциация пера» и Михаил Нуайме	23
Азербайджанское отделение Всесоюзной Ассоциации востоковедов	32
Великая Октябрьская социалистическая революция и ливанская литература	37
Вклад академика И.Ю. Крачковского в изучение арабской эмигрантской литературы	37
Истоки арабско-русских культурных и литературных связей	42
Корифей новоарабской литературы: к проблемам взаимосвязи восточной и западной литературы начала XX века	53
Критика образа жизни и нравов капиталистического мира в произведениях Амина ар-Рейхани	47
Литературное объединение «Ассоциация пера»	4
Литературное объединение «Ассоциация пера» и Михаил Нуайме	5
Литературно-эстетические воззрения Амина ар-Рейхани	51
Об арабской литературе в эмиграции	2
Образы простых людей в новеллах ливанского писателя Михаила Нуайме	11
Объединение «ар-Рабама ал-Калалийя» и его влияние современную арабскую литературу	3
Палестинская проблема и современная арабская литература	40
Природа в творчестве Амина ар-Рейхани	48
Романтизм ар-Рейхани в повести	

«Вне стен горема» и в малых прозаических жанрах	49
Русская литературно-критическая мысль в творчестве М.Нуайме	43
Чувство Родины в творчестве арабов-эмигрантов	33

Xarici dillərdə

Modern arap edebiyatının usta kalemləri (Cübran Halil Cübran – Emin er-Reyhani – Mihail Nuayme) (türk dilində)	59
Yeni ərəb ədəbiyyatının korifeyləri (ərəb dilində)	58
Yeni ərəb ədəbiyyatının korifeyləri (gürcü dilində)	57

MÜŞTƏRƏK MÜƏLLİFLƏRİN ƏLİFBƏ
GÖSTƏRİCİSİ

Ağayeva E.	29
Kazımov M.	41
Quliyeva İ.	40
Qurbanov A.B.	41
Məmmədəliyev B.	41

HAQQINDA YAZAN MÜƏLLİFLƏRİN
ƏLİFBƏ GÖSTƏRİCİSİ

Azərbaycan dilində

Abbasov F.	160
Abdullayeva T.	164
Abdullazadə F.	105
Axundov A.	107, 255
Alışanova M.	214
Allahverdiyeva T.	164
Araslı N.	257
Azimov A.	197
Baxşəliyeva G.	99, 100, 108, 109,
215, 258	
Bünyadov T.	166
Bünyadov Z.	98
Cəfərov İ.	190
Cəfərov S.	259, 263
Cəfərov V.	94, 97, 110, 111, 112, 113, 149, 167, 243, 260,
264, 265	
Cəfərova X.	261, 266
Cəlilli Ş.	168
Dolinina A.A.	150
Elçin	101, 117
Əkrəm C.	268
Əlibəyli H.	169, 170
Əliyev M.	205
Əmiraslanova Q.	257, 269
Əsədova A.	102, 118, 151, 152, 171, 216, 231
Əzimov A.	187

Əzizov E.	153, 172
Əzizəliyeva B.	270
Filyştinski İ.M.	173
Həmidov İ.	274
Hüseynov Z.	103, 179
Hüseynova H.	275
Xəlilov Ə.	180
Xəlilov S.	181, 182, 183, 184, 196, 222, 223, 224, 244,
245, 266, 267, 268, 269, 270, 276, 277, 278, 279, 280, 281	
İbrahimova S.	282
Kəbutər	121, 154
Kərimli T.	185
Kərimova S.	208
Qarayev M.	122
Qarayev Y.	123
Qarazadə M.	186
Qasımzadə F.	225
Quliyev C.	124, 155
Mahmudov M.	95
Maqsudov F.	125
Məhərrəmov A.	226
Məmmədəliyev H.	170
Məmmədəliyev V.	103, 126, 156, 187, 285
Məmmədov Z.	127
Muxtarova N.	287
Mustafayev Ş.	215
Nağıyev C.	188
Nəbiyev B.	128, 157
Nərimanzadə N.	227
Orucova L.	289
Paşayeva Ə.	290
Paşayeva N.	129, 130, 131, 277, 291, 292
Rüstəmli N.	132
Rüstəmov Y.	189

Rüstəmova A.	133, 209
Sadıxova N.	228
Səfərov İ.	190
Sultanlı N.	156
Tumienieska A.T.	192
Şükürov M.	229
Ülvi A.	193, 230
Vahabzadə B.	134, 135
Valehov C.	194
Vəlixanlı N.	298
Vəlixanova F.	136
Vəliyev D.	195, 196

Rus dilində

Абдуллазаде Ф.	137
Алиева М.	211
Араслы Э.	138
Асадова Ф.	139
Бильк И.Е.	140
Гасанзаде Н.	303
Гусейнов Б.	93
Долинна А.А.	141
Ибрагимова Д.	198, 305
Каджар Ч.	142
Кирпиченко В.И.	143
Куделин А.Б.	144
Оруджева Л.	249
Перченко Б.	308
Садыхова Н.	242
Сеидов М.	312

Фильштинский И.М.	145
Фролова О.Б.	146
Халилов С.	314, 315
Шихалибейли З.Э.	200, 249
Эльдаров О.	147

Türk dilində

Esedova A.	231
Halilov S.	210, 273, 284
Mahmud Erol Kılıç	233, 234

*Şərqsünas-alim Aida İmanquliyevanın
elmi-publisistik məqalələrinin, əsərləri haqqında
rəylərin, müsahibə və iqtibasların
VEBLİOQRAFİYASI*

AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ

«Ауна» qəzeti
www.ayna.az
«Azadinform» İnformasiya Agentliyi
www.azadinform.az
«Azərbaycan» qəzeti
www.azerbaijan.news.az
Azərbaycan televiziyası
www.aztv.az
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının portalı
www.ab.az
«AzərTAc» İnformasiya Agentliyi
www.azertag.com
www.azertag.gov.az
«Xalq» qəzeti
www.xalqqazeti.com
«İki sahil» qəzeti
www.ikisahil.com
«Respublika» qəzeti
www.respublica.news.az
«Şərq» qəzeti
www.sherg.az
Yeni Azərbaycan
www.yeniazərbaycan.com
525-ci qəzet
www.525.az

RUS DİLİNDƏ

«Бакинский рабочий» qəzeti
www.br.az
«Эхо» qəzeti
www.echo-az.com
«Мир» teleradio şirkəti
www.mirtv.ru
«Новости Азербайджана»
www.novosti.az
«Зеркало» qəzeti
www.zerkalo.az

İNGİLİS DİLİNDƏ

“Azernews” qəzeti
www.azernews.az
“Today” informasiya portalı
www.today.az
“Turkish weekly” jurnalı
www.turkishweekly.net

MÜNDƏRİCAT

Tərtibçi-müəlliflərdən

<i>Azərbaycan dilində</i>	5
<i>Rus dilində</i>	8
<i>İngilis dilində</i>	11

Həyatı və elmi fəaliyyətinin əsas tarixləri

<i>Azərbaycan dilində</i>	13
<i>Rus dilində</i>	20
<i>İngilis dilində</i>	27

Gövhər Baxşəliyeva. Professor Aida İmanquliyevanın Azərbaycan şərqşünaslıq elminin inkişafında rolu.

<i>Azərbaycan dilində</i>	33
<i>Rus dilində</i>	44
<i>İngilis dilində</i>	55

Səlahəddin Xəlilov. Aida İmanquliyevanın yaradıcılığında fəlsəfi və ədəbi-bədii komparativistika.

<i>Azərbaycan dilində</i>	65
<i>Rus dilində</i>	87
<i>İngilis dilində</i>	109

Görkəmli dövlət, elm və mədəniyyət xadimləri

Aida İmanquliyeva haqqında..... 128

Əsərlərinin bibliografiyası..... 159

Tərcümələri..... 176

Redaktə etdiyi kitablar.....	178
Dissertantlara elmi rəhbərlik.....	179
Həyatı və yaradıcılığı haqqında ədəbiyyat.....	180

Əsərlərinin əlifba göstəricisi

<i>Azərbaycan dilində</i>	233
<i>Rus dilində</i>	235
<i>Xarici dillərdə</i>	236

Müştərək müəlliflərin əlifba göstəricisi..... 237

Haqqında yazan müəlliflərin əlifba göstəricisi

<i>Azərbaycan dilində</i>	238
<i>Rus dilində</i>	240
<i>Xarici dillərdə</i>	241

Direktor: *Ş.Alışanlı*
Mətbəənin müdiri: *Ə.Məmmədov*
Texniki redaktor: *T.Ağayev*
Kompyuter tərtibatı: *A.Qabilqızı*
Kompyuter yığımı: *F.Kərimova*

Formatı 70x100 1/32. Həcmi 7,75 ç.v.
Tirajı 500. Sifariş №12
Qiyməti müqavilə əsasında.

"Elm" RNPM-nin mətbəəsində çap olunmuşdur
(İstiqlaliyyət, 8)

Аида ИМАНГУЛИЕВА

Азф-256566

BAKI
BAKU